

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ

BÖLGE ÇALIŞMALARI ENSTİTÜSÜ

**BANGSAMORO ÖZERKLİK SÜRECİ VE İNSANİ YARDIM KURULUŞLARININ
ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FIRAT AYDIN

ASYA ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

AĞUSTOS 2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
BÖLGE ÇALIŞMALARI ENSTİTÜSÜ

Bangsamoro Özerklik Süreci ve İnsani Yardım Kuruluşlarının Etkileri

Yüksek Lisans Tezi

Fırat AYDIN

Asya Çalışmaları Anabilim Dalı

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf AVCI

Ağustos 2025

ETİK BEYANI

Bu tezde yer alan yazılı, görsel ve işitsel tüm bilgi ve belgeleri akademik kurallar ve etik ilkeler çerçevesinde toplayıp sunduğumu; başka kaynaklardan aldığım bilgileri bilimsel normlara uygun olarak metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi ve kaynak gösterilen kısımlar dışında tezimin kendi özgün çalışmam olduğunu beyan ederim.

Fırat AYDIN

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın yürütülmesi ve tamamlanması sırasında desteğini esirgemeyen; araştırma esnasında sunduğu katkılar ile çalışmaya özgün değer katan, araştırmanın her aşamasında yönlendirici ve cesaretlendirici yaklaşımı ile çalışmanın nihai hale gelmesini sağlayan kıymetli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Avcı hocama; ayrıca yaptıkları yapıcı yorumlarla araştırmanın özgün değerine sundukları katkılardan ötürü Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Tuba Sungur ve Doç. Dr. Sami Kiraz hocalarıma tüm samimiyetimle teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin başlangıç aşamasında, sürecin yürütülmesine yönelik teşvik edici ve yönlendirici desteklerinden ötürü Doç. Dr. Hatice Çelik hocama içten şükranlarımı sunarım.

Araştırmamın konusunun belirlenmesi aşamasında ve tezin ilerleyişinde sürekli istişarelerde bulunduğum kıymetli büyüğüm Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk Günenç hocama teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde göstermiş oldukları anlayış ve verdikleri desteklerden dolayı Cansuyu Derneği'ne şükranlarımı sunarım.

Araştırmanın yürütüldüğü bölgede, Türkiye'den sekiz sivil toplum kuruluşunun katkılarıyla inşa edilen Bangsamoro Türk Eğitim Akademisi (BTEA) Üniversitesi'nin tüm paydaşlarına, çalışma aşamasında sunmuş oldukları desteklerden ötürü teşekkürü bir borç bilirim.

Yüksek lisans programının ders dönemi ve tez sürecinde, bölge çalışmaları üzerine gerçekleştirdiğimiz görüşmeler, araştırmamıza yönelik katıldığımız seminerler ve çalışma alanımıza dair yaptığımız değerlendirmeler ile araştırmama katkı sunan başta Burhan Aydın olmak üzere tüm sınıf arkadaşlarıma desteklerinden ötürü minnettarım.

Tez süreci boyunca sabırları, sevgileri ve destekleriyle yanımda olan kıymetli eşime, değerli kızıma ve oğluma en içten teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
I. BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	5
1.2. Çalışmanın Yöntemi.....	6
1.3. Literatür Taraması	11
II. BÖLÜM	23
TARİHSEL SÜREÇTE BANGSAMORO.....	23
2.1. Filipinler Hükümeti Bağımsızlık Süreci	23
2.2. Bangsamoro’da Siyasi Gelişmeler ve Özerklik Süreci.....	24
2.3. Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi (MNLF)	27
2.3.1 Trablus Anlaşması	28
2.3.2 Cidde Anlaşması.....	30
2.4. Yeni Cephe MILF: Barış Sürecinde Dönüşen Yaklaşımlar ve Müzakere Zeminini	32
III. BÖLÜM	38
KAVRAMSAL ÇERÇEVE: İNSANİ YARDIM ODAKLI SİVİL TOPLUM	38
3.1. İnsani Yardımın Doğası	39
3.2. İnsani Yardımın Evrilmesi	41
3.3. Sivil Toplumun Barış İnşasındaki Rolü	48
IV. BÖLÜM	55
BANGSAMORO ÖZERKLİK SÜRECİNDE İNSANİ YARDIM KURULUŞLARI	55
4.1. Koruma (Protection).....	56
4.2. Gözlemlene/Raporlama (Monitoring/Reporting)	59
4.3. Savunuculuk ve Toplumsal İletişim (Advocacy and Public Communication)	62
4.4. Sosyalleşme (Socialization).....	64
4.5. Sosyal Uyum (Social Cohesion)	67
4.6. Arabuluculuk ve Kolaylaştırıcılık (Intermediation and Facilitation).....	71

4.7. Hizmet Sağlama (Service Delivery).....	74
SONUÇ	79
KAYNAKÇA	82
EK:.....	101
ÖZGEÇMİŞ	103

ÖZET

BANGSAMORO ÖZERKLİK SÜRECİ VE İNSANİ YARDIM KURULUŞLARININ ETKİLERİ

Fırat AYDIN

Yüksek Lisans, Asya Çalışmaları Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yusuf AVCI

Ağustos / 2025

Küresel düzeyde düşünüldüğünde, günümüzde birçok ülke farklı düzeylerde iç çatışmalarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu ülkelerden biri de Güneydoğu Asya'da yer alan Filipinler olmuştur. Ülke içerisinde merkezi hükümet ile farklı gruplar arasında yaşanan çatışmaların nedenleri, bölgenin tarihsel sürecinin incelenmesini gerektirmiştir. Ülkenin kolonileşme dönemine öz itibarıyla değinildikten sonra bağımsızlık süreci aktarılmıştır. 20. yüzyılın ortalarında bağımsızlığını ilan eden Filipinler'de yaşanan politik gelişmeler ve krizler incelenerek anlaşmazlık nedenleri ortaya koyulmuştur. Bölgede halihazırda mevcut olan özerk bölge yönetiminin oluşturulma evreleri, merkezi hükümet yetkililerinin bu oluşuma yaklaşımı ve olgunlaşma evresi açıklanmıştır. Süreç içerisinde iki taraf haricinde yer alan üçüncü aktörler araştırmanın odak noktası olmuştur. Yaşanan olaylar akabinde bölgede sağlanan barış ortamı, bu araştırmayı uzun soluklu çatışmaların ardından tarafların bölgede barışı nasıl inşa ettiğine yönelik bir inceleme yapmaya yönlendirmiştir. Bu çalışma, Filipinler'de yer alan Bangsamoro Özerk Bölge yönetiminin oluşma evresini ve bu sürece katkı sunan insani yardım odaklı sivil toplum aktörlerinin sürece etkilerini incelemiştir. Literatürde, özellikle Soğuk Savaş sonrasında çatışmaların barış yoluyla çözümlenmesine odaklanan çalışmalar, tezin kuramsal çerçevesini şekillendirmiştir. Bu kapsamda, araştırmanın temel odağını barışın sağlanmasına katkı sunan ulusal ve uluslararası STK'lar oluşturmuştur. Yapılan araştırmalar, siyasi otoritelerin krizleri barış yoluyla çözümlenmesine yönelik girişimlerinin yanı sıra, kavramın akademi başta olmak üzere birçok mecrada ele alınarak incelendiğini göstermiştir. Bu bağlamda, uluslararası düzeyde yaşanan olaylar ışığında barış inşası üzerine oluşturulan çeşitli yaklaşımlar, yöntemler ve kategoriler Bangsamoro özelinde değerlendirilmiştir. Kavramsal çerçevede, insani yardım odaklı sivil toplum aktörlerinin Bangsamoro özerklik sürecine katkısı, literatürde yer alan barış inşası fonksiyonları bağlamında ele alınmıştır. Bu doğrultuda araştırma, STK'ların özerklik sürecine olan katkılarını ortaya koyarak nihayete erdirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Filipinler, Bangsamoro, özerklik, barış inşası, STK

ABSTRACT

AUTONOMY PROCESS AND EFFECTS OF THE HUMANITARIAN ORGANIZATIONS IN THE BANGSAMORO

Firat AYDIN

M.A. Asian Studies

Advisor: Asst. Prof. Dr. Yusuf AVCI

August / 2025

Today, many countries around the world are face internal conflicts of varying intensity. One such country is the Philippines in Southeast Asia. The causes of the conflicts between the central government and different groups within the country necessitate an examination of the region's historical trajectory. In this thesis, after briefly addressing the colonial period, the process of independence is presented. Furthermore, by analyzing the political developments and crises experienced in the Philippines following its declaration of independence in the mid-20th century, the underlying causes of the disputes are revealed. The stages of the current autonomous regional government's formation, the central government's approach to this process, its stages of consolidation are explained. Throughout the process third-party actors beyond the two main sides have been emphasized. The peace environment established in the after the conflicts led this study to examine how peace was built following prolonged struggles. This study examines the establishment of the Bangsamoro Autonomous Region in the Philippines and the role of humanitarian-oriented civil society actors in this process. In the literature, particularly during post-Cold War period, studies focusing on peaceful resolution of conflicts have informed the thesis's theoretical framework. Within this scope, the primary focus of the research has been on national and international NGOs contributing to peacebuilding. Research indicates that, in addition to the efforts of political authorities to resolve crises peacefully, the concept of peacebuilding has been extensively examined, particularly in academic settings. In this context, diverse approaches, methods, and categories developed in relation to peacebuilding across different regions have been evaluated through the Bangsamoro case. Within the conceptual framework, the contributions of humanitarian-oriented civil society actors to the Bangsamoro autonomy process are analyzed in relation to peacebuilding functions described in the literature. Accordingly, the study concludes by demonstrating the contributions of NGOs to the autonomy process.

Keywords: Philippines, Bangsamoro, autonomy, peacebuilding, NGO

KISALTMALAR

ARMM	Autonomous Region in Muslim Mindanao (Müslüman Mindanao Özerk Bölgesi)
BARMM	Bangsamoro Autonomous Region in Muslim Mindanao (Bangsamoro Müslüman Mindanao Özerk Bölgesi)
BTA	Bangsamoro Transition Authority (Bangsamoro Geçiş Yönetimi)
BTEA	Bangsamoro Türk Eğitim Akademisi
CCH	Coordinating Communities on the Cessation of Hostilities (Çatışmaların Sona Erdirilmesi Koordinasyon Komiteleri)
GHD	Good Humanitarian Donorship (İyi İnsani Bağışçılık Girişimi)
ICG	International Contact Group (Uluslararası Temas Grubu)
IMT	International Monitoring Team (Uluslararası İzleme Ekibi)
MILF	Moro Islamic Liberation Front (Moro İslami Kurtuluş Cephesi)
MNLF	Moro National Liberation Front (Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi)
TMPT	Third Party Monitoring Team (Üçüncü Taraf İzleme Ekibi)
UBJP	United Bangsamoro Justice Party (Birleşik Bangsamoro Adalet Partisi)

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Dünya haritası üzerinde Filipinler'in coğrafi konumu2

Şekil 2. BARMM yönetiminin idari sınırlarını gösteren harita3

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Avrupa Birliği 2018-2024 Yılları Uluslararası Düzeyde İnsani Yardım Bütçe Dağılım Grafiği.....	466
---	-----

I. BÖLÜM

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrası küresel güçler uluslararası alanda yaşanan anlaşmazlıkların çatışmalardan ziyade taraflar arasında müzakere ve sulh yoluyla neticelendirilmesine yönelik girişimlerde bulunmuşlardır. Bu durumun özellikle Soğuk Savaş sonrası yaşanan krizlerde daha da belirgin bir hal aldığı görülmektedir. Ülkeler arasında veya ülke içi yaşanan çatışmaların çözümlenmesine yönelik çeşitli yöntemler ortaya koyulmuş, krizin durumuna göre bu yöntemler farklı yollar ile uygulanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda politika yapıcıların ortaya koyduğu girişimlerin yanı sıra literatürde bu husus çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Araştırmacılar çeşitli perspektiflerden yaşanan küresel krizleri inceleyerek çözüm yollarının barış sağlanarak çözümlenmesine yönelik bulguları literatüre kazandırmışlardır. Bu bulgular, araştırmaların başladığı dönemden günümüze yaşanan krizlerin boyutuna, bölgelere, aktörlere ve çeşitli etkenlere göre farklılık göstererek literatürde yerini almıştır. Çatışma sonrası demokratikleşme, barış inşası, çatışmaların dönüşümü gibi kavramlar bu kapsamda değerlendirilmiş ve araştırmalarda yer almıştır. Demokratikleşmenin, 1990'lar sonrasında barış ortamının oluşturulması için en temel unsurlardan biri olarak görülmesi, bahsi geçen durumu destekler nitelik taşımaktadır (Jarsdat & Sisk, 2008).

Çatışmaların dönüşümü veya çatışmaların sonlandırılması için meydana gelen kriz nedenlerinin saptanması gerekmektedir. Bu nedenlerin ortadan kaldırılması, kalıcı bir barış ortamının inşasına zemin hazırlayabilir. Yaşanan kriz durumları incelendiğinde bu nedenler arasında genelde ekonomik, politik, etnik, dini, kimlik temelli ve mevcut yapıların yönetimi idare edememesi gibi çeşitli hak ihlallerinden kaynaklı sebepler yer almaktadır. Bu sebeplerden kaynaklı krizlerin çözümü, taraflar arasında veya durumun vahametine göre arabulucuların devreye girmesi ile yürütülen müzakerelerle mümkün hale gelmektedir.

Filipinler Cumhuriyeti'nde yer alan, bu tez çalışmasının konusunu oluşturan ve 2019 referandumuyla kurulan Bangsamoro Özerk Bölgesi (Bangsamoro Autonomous Region in

Muslim Mindanao -BARMM), merkezi hükümet ile uzun süren anlaşmazlıkların ve iç çatışmaların ardından arabulucuların devreye girmesi ile müzakere ortamı oluşturulmuş ve bölgede barış sağlanmıştır. Söz konusu problem alanı çerçevesinde bu araştırma, Bangsamoro özerklik sürecinde geline nokta, insani yardım kuruluşlarının etkileri, alandaki konumlanma biçimleri, amaçları ve ürettikleri projeler yoluyla özerklik sürecine hangi biçimlerde katkı sundukları ve daha genel olarak sürece nasıl dahil oldukları sorusunu cevaplamayı amaçlamaktadır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, çalışma insani yardım odaklı sivil toplum aktörlerinin barış inşasında ve sürdürülmesinde oynadığı önemli rolü ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Filipinler'in 16. yüzyılda İspanya ile başlayan kolonyal güçlerle mücadeleleri, bölgede aktörlerin değişmesi ile yerini erken 20. yüzyılda ABD ile olan gerilime bırakmıştır. İspanya ile yaşanan süreçten ayrı olarak, ABD farklı bir yol izlemiş ve bazı alanlara hâkim olmanın ardından bölge yönetimini kendi idaresine bırakmıştır. Bunun neticesinde 1946 yılında Filipinler Devleti bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu durum, ülke genelinde olumlu bir netice olarak karşılansa da Filipin Devleti'nin güneyinde yaşayan Moro¹ halkının bağımsız devlet yönetimi içerisinde söz hakkı talebi karşılanmamıştır. Bölge halkının yeni yönetimde hak talep etmeleri, tarihsel süreç incelendiğinde anlaşılmaktadır. Bu konu, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylandırılmıştır. Mindanao adasında yaşayan Moro halkının kendilerini yönetme talepleri, dönemin Filipinler yönetimi tarafından ülkenin bütünlüğü açısından kabul edilememiştir.

Şekil 1 Dünya haritası üzerinde Filipinler'in coğrafi konumu (İrin, 2023).

¹ Kelimenin kökeni Latince bir kelime mauris ve maurus kelimelerine dayanmaktadır. İspanyolların bölgede bulunduğu süre zarfında Müslüman halk için kullanıldığı kaynaklarda yer almaktadır (Salah J. , 1986). “Bangsa” kelimesi ise Malay köküne ait olan “millet” anlamına gelmektedir. Bölge halkı bu kavramları birleştirerek kendilerini Bangsamoro yani “Moro Halkı” olarak ifade etmektedir (Kavak & Söylemez, 2014).

Çalışmada ele alınan Bangsamoro, Filipinler Cumhuriyeti'nin güneyinde yer alan Mindanao Adası'nda, Müslüman nüfusun yoğun olarak yaşadığı Maguindanao, Lanao Del Sur, Sulu, Basilan ve Tawi Tawi adalarından oluşmaktadır. Bölge halkının talepleri, ilk aşamada Filipinler Hükümeti'ne barışçıl yollar ve siyaset aracılığıyla iletilmiştir. Filipinler Devleti kurulduktan sonra meclis üyesi Ombra Amilbangsa'nın meclis oturumunun dördüncü seansında 5682 numaralı kanunu önererek Sulu'nun bağımsızlık hakkının tanınması için öneri sunması, ilk başlarda sükûnet ile çözülmesi için uğraştıklarına örnek olarak gösterilebilir (Lingga A. , 2004) . Bu öneri kabul edilmediği gibi Müslümanların kendi bölgelerini oluşturmaya yönelik hak talep etmeleri ülkenin etnik yapısını oluşturan diğer unsurlar tarafından olumlu karşılanmamıştır (International Crisis Group, 2011). Bu durum, ülkede Müslüman halk ile diğer etnik gruplar arasında gerilimlerin başlamasına sebep olmuştur. Yaşanan gerilimler ve değişen merkezi hükümet yöneticilerin tutumları, bölgede krizlerin tırmanmasına sebep olmuştur. Bu durum, merkezi hükümetin güvenlik güçleri ve bölge halkı arasında silahlı çatışmaların başlamasına neden olmuştur.

Şekil 2 BARMM yönetiminin idari sınırlarını gösteren harita (Map of Bangsamoro, 2021). Basilan ve Tawi Tawi adası arasında yer alan bölge Sulu adasıdır. Sulu, 2024 yılında Manila Yüksek Mahkemesi kararı ile BARMM idaresinden çıkarılmıştır (Pulta, 2024).

Bölgede yaşanan gerilimler 1946 ile 1971 yılları arasında büyük krizlere yol açmıştır. Bu krizler sırasında yaşanan çatışmalarda taraflar her ne kadar haklı sebepler ortaya koymuş olsa da sivil halkın yaşamış olduğu can ve mal kaybı değerlendirildiğinde durumun vahameti gözler önüne serilmektedir. Taraflar arasındaki silahlı mücadelenin bir noktadan sonra

müzakerelere dönüşmesi gerekliliği taraflar ve bölge halkı açısından elzem bir noktaya gelmiştir. Bunun akabinde arabulucular vasıtasıyla görüşmeler başlamıştır. Sürecin bir tarafını Filipinler hükümeti oluştururken Bangsamoro bölgesini yerel halklar içerisinde oluşan örgütler temsil etmiştir.

Taraflar ilk olarak Cidde’de, ardından Trablus’ta barış müzakereleri için bir araya gelmiştir. Anlaşmaya varılamamasının ardından Filipinler hükümeti tekrar bölgeye operasyonlar başlatmıştır. 1997 yılından bu yana barış müzakereleri olarak nitelendirilebilecek birçok görüşme yapılmıştır. 2001 yılında yapılan müzakereye Bangsamoro tarafından Uluslararası İzleme Ekibi (International Monitoring Team – IMT) davet edilmiştir. Davet edilen bu heyet arasında Malezya, Brunei, Libya, Japonya, Norveç ve Avrupa Birliği temsilcileri de yer almıştır. Tarafların uzlaşmaya varamaması, barış sürecini uzatmış ve bölgede bir türlü istikrarın sağlanamamasına sebep olmuştur. İlerleyen süreçte taraflar arasında görüşmeler yeniden başlamış ve anlaşmaya varılmıştır. 2012 yılında Çerçeve Anlaşması (Framework Agreement) ve 2014 yılında Kapsamlı Anlaşma (Comprehensive Agreement) imzalanmasına rağmen, 2016 yılında Bangsamoro Ana Yasası (Bangsamoro Basic Law) Filipinler hükümeti tarafından onaylanmamıştır. Bahsi geçen yıllarda başkanlık seçimleri yapılmış, Filipinler Devleti’nin yönetimi el değiştirmiştir. Bu durum yapılan müzakerelerin ve anlaşmaların rafa kaldırılmasına, ortamın tekrardan gerilmesine sebep olmuştur. Son olarak 26 Haziran 2018 yılında Filipinler Kongresi 11054 sayılı Cumhuriyet Yasasını (Bangsamoro Organic Law) onaylamıştır (PeaceRep, 2018). Böylelikle Bangsamoro Müslüman Özerk Bölgesi’nin (Bangsamoro Autonomous Region in Muslim Mindanano – BARMM) kurulumu için en büyük adım atılmıştır.

Yaşanan olayların sonucunda geline nokta, barış sürecinde önemli rol oynayan devletler ve çeşitli uluslararası aktörler, ateşkesin ardından bölge halkının temel ihtiyaçlarının giderilmesi adına insani yardım faaliyetleri başlatmıştır. Çatışmaların sebep olduğu ekonomik kriz, Filipinler Hükümeti’nin ve Bangsamoro Özerk Yönetimi’nin kendi imkânlarıyla üstesinden gelemeyeceği bir durum olarak görülmektedir. Bölgenin yeniden inşası adına Türkiye başta olmak üzere Asya, Avrupa ve Orta Doğu ülkelerinden insani yardım odaklı birçok sivil toplum kuruluşu sorumluluk almıştır. Sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirmiş oldukları çeşitli faaliyetler, sosyal yapının gelişimine katkı sunarak bölgede barış ortamının sağlanmasını ve sürdürülmesini desteklemiştir. Bu doğrultuda araştırmanın literatür taramasında insani yardım kuruluşlarının barış inşasına olan etkileri üzerine çalışmalar analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde Filipinler bağımsızlık süreci ve Bangsamoro

özerklik aşamasında siyasi gelişmeler, özüne uygun biçimde ele alınmıştır. Süre zarfında yaşanan anlaşmazlıklar, bu anlaşmazlıklardan kaynaklı krizler ve neticesinde geline aşama aktarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda bölgede meydana gelen krizlerin çözümlenmesinde yer alan STK'ların oynadıkları rolün anlaşılması adına tarihsel perspektiften günümüze kadar evrilmesi değerlendirilmiştir. Bu kapsamda araştırmanın üçüncü bölümünde, insani yardım odaklı sivil toplumun geçmişten günümüze kadar olan gelişimi değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde ise yapılan mülakatlardan elde edilen verilerin analiziyle, insani yardımın Bangsamoro özerklik sürecine olan etkileri teorik kavramsal çerçeve kapsamında detaylı bir biçimde ortaya koyulmuştur. Bu araştırmanın sürdürülmesine önemli katkı sunmuş ve çalışmaya yön verici bir kaynak olan Paffenholz'un *Civil society and peace building* adlı çalışması, STK'ların özerklik sürecindeki rolünü kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesini sağlamıştır.

1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Bu tez çalışmasının amacı, aktüel bir biçimde devam eden ve her geçen gün yeni ölçekleriyle deneyimlenen Bangsamoro özerklik sürecini incelemek ve bu sürecin şekillenmesinde bölgede var olan insani yardım kuruluşlarının oynadığı rolü tartışmaya açmaktır. Başka bir deyişle, insani yardım faaliyetlerinin Bangsamoro özelinde özerkleşme ve/ya devletleşme sürecindeki etkileri birçok ölçekte analiz edilmiştir. Tez çalışması kapsamında alan araştırması gerçekleştirilmiş olup, insani yardım çalışmalarının sahadaki varoluşlarıyla birlikte, süreçte etkin olan farklı aktörlerle yapılan detaylı mülâkatlarla bahsi geçen faaliyetlerin toplumsal karşılıklarının saptanmaya çalışılması tezin çerçevesinde yer almaktadır. Mevcut durumda tam bir bağımsız devlet olmayan ve müzakere süreçlerinin devam ettiği Bangsamoro yönetim sisteminde sürecin yürütülmesinde insani yardım kuruluşlarının direkt olmasa da dolaylı olarak etkilerinin neler olduğu tespit edilip incelenmiştir. Ülkelerin ve insani yardım kuruluşlarının hangi başlık altında hizmet verdiği, bu hizmetlerin bölgeye ne tür katkılar sunduğu ve sürecin ilerleyen aşamalarında nasıl yer aldığı ortaya koyulmuştur.

Çalışmada özellikle barış müzakereleri sonrasında üçüncü aktörlerin temel insani yardım ulaştırma faaliyeti haricinde bir misyon ile sürece dahil olmaları araştırmayı bu yöne doğru çekmektedir. Bu süreçte insani yardım kuruluşlarının barış inşası, geçiş dönemi adaleti, yerel yönetim, eğitim, sağlık, sosyal uyum, alt yapı ve toplumsal kalkınma gibi alanlarda

yürüttüğü faaliyetler ile katkı sunması hem barış sürecinin derinleşmesi hem de halkın özerk yapıya duyduğu güvenin artması açısından önem arz etmektedir. Araştırmada bahsedilen hususlar, yapılan gözlemler ile detaylı bir şekilde aktarılması hedeflenmiştir.

Çalışmanın kapsamı, bölgede ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren toplam on altı sivil toplum ve insani yardım kuruluşu temsilcileriyle yapılan derinlemesine mülakatlara dayanmaktadır. Yapılan bu mülakatlar ile hem yerel hem de uluslararası düzeydeki algıların, barış inşası politikasında nasıl kesiştiği sorgulanmıştır. Bu bakımdan çalışma, hem yardım kuruluşlarının kendi projelerine ilişkin perspektiflerini hem de bu projelerin gerçekleştirildiği durumlarda özerk yapıya, toplumsal etkileşimlere ve barış sürecine olan etkilerini bütüncül biçimde değerlendirmektedir.

Teorik olarak çalışma, çatışma sonrası toplumlarda üçüncü aktör olarak dahil olan devlet dışı kuruluşların müdahalelerinin rolünü ve bu müdahalelerin siyasi dönüşüm süreçlerine olan etkisini ele alan literatürden yararlanmaktadır. Aynı zamanda barış süreçlerinde yer alan sivil toplumun fonksiyonlarının kavramsallaştırılması ve özyönetim süreçlerine ilişkin yaklaşımlar, tezin kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Bu kapsamda tez, Bangsamoro özerklik sürecinde insani yardım odaklı ulusal ve uluslararası kuruluşların sürece ne tür etkilerde bulunduğunu araştırmayı amaçlamıştır. Ayrıca Bangsamoro bağlamına özgü bir analiz sunmakla kalmamakta; aynı zamanda literatürde benzer çatışma sonrası bölgelerde yürütülen süreçler için de örneklendirme yaparak bir perspektif geliştirmeyi hedeflemektedir.

1.2. Çalışmanın Yöntemi

Bu araştırmada, insani yardım kuruluşlarının çatışma ortamlarında barış inşası sürecine nasıl katkı sundukları, bu süreç içerisindeki rollerinin neler olduğuna yönelik faaliyetleri, Güneydoğu Asya ülkesi Filipinler'in Bangsamoro Özerk Bölgesi'nde var olan ulusal ve uluslararası insani yardım kuruluşları özelinde rollerini ortaya koyabilmek adına nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. İnsani yardım kuruluşlarının, ilk etapta acil yardım ulaştırmak amacıyla bölgede faaliyet gösterdiği farklı araştırmaların bulguları arasında yer almaktadır. Dikkat çeken husus, bölgede acil yardım faaliyetleri yürüten STK'ların sürecin devamında barış görüşmelerine dahil olması, araştırmayı üçüncü aktör olarak dahil olan devlet harici kuruluşların, sürece insani yardım ötesinde nasıl katkı sunduklarına dair daha derinlemesine bir incelemeye yöneltmiştir. Bu bağlamda, yerel ve uluslararası kuruluşlarla derinlemesine

mülakatlar gerçekleştirilerek alınan yanıtlar doğrultusunda, söz konusu hususa açıklık getirmeye çalışılmıştır.

Nitel araştırma yöntemi kullanılan çalışmalarda derinlemesine görüşme etkili bir şekilde yapıldığında güçlü bir veri toplama kaynağı olduğundan, en yaygın tercih edilen yöntem olarak bilinmektedir (Morris, 2023, s. 17). Araştırmada oluşturulan temalar, literatür taramasında elde edilen bulgular doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu kapsamda Paffenholz'un çatışma ortamlarından barış inşasına geçişte rol oynayan STK'ların nasıl etkileri olduğunu ortaya koymaya ışık tutacak bir kaynak olan *Sivil Toplum ve Barış İnşası (Civil society and Peace Building)* adlı çalışması, bu araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Bu temalara bağlı kategoriler ve çalışmanın çerçevesi, yapılan saha çalışmasındaki görüşmeler kapsamında katılımcıların vermiş olduğu yanıtlara göre şekillendirilmiştir. Kategorilerin daha bütünsel bir şekilde oluşturulması, araştırma sorusu ile olan uyumu sayesinde mümkündür. Oluşturulan kategoriler, zaman yönetimi ve çalışmanın ilerleyişi açısından araştırmacıya çeşitli açılardan kolaylık ve işlevsellik sağlamaktadır (Çilingir, 2017, s. 151).

Sürece dahil olan kuruluşların, sahada edinmiş oldukları rollerdeki farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyabilmek adına yapılan görüşmelerin temel içerik analizi gerçekleştirilmiştir. İçerik analizi yöntemi esneklik, hızlı sonuç elde etme gibi çeşitli avantajlara sahip olması nedeniyle sosyal bilimcilerin ve medya araştırmacılarının sıklıkla başvurduğu bir araştırma yöntemi olmaktadır. İçerik analizi, araştırmacıların belirli bir konu veya sorun hakkında bilgiler elde etmelerine ve bu bilgilerden anlamlı sonuçlar çıkarmalarına olanak tanıyan esnek ve güçlü bir araştırma yöntemi olması nedeniyle oldukça verimli bir yöntem olagelmıştır. Bu teknik bir metnin ya da görselin içerisinde sistemli bir biçimde belirlenen kategorilerin/kodların mevcudiyetini analiz etmek için gerçekleştirilmektedir (Alanka, 2024, s. 69). Bu bağlamda içerik analizi, örtük mesajlara ve anlamlara ulaşmayı mümkün kılan, çok yönlü ve sürekli gelişim gösteren bir yöntem hâline gelmiştir. Araştırmada yapılan analizler neticesinde oluşturulan kodlar doğrultusunda çalışmanın kategorileri, servis sağlama, koruma, arabuluculuk, gözlemlene-raporlama, savunuculuk, istihdam-ekonomi, güvenlik, eğitim, alt yapı ve kalkınma, kapasite gelişimi, sosyalleşme (radikalleşme/rehabilitasyon) ve sosyal uyum başlıkları altında belirlenmiştir. Belirlenen kategoriler kendi içinde ilişkisi olan temalar altında toplanmıştır. Bu sayede bölgede faaliyette bulunan kuruluşların hangi kategoride hangi tema içerisinde daha fazla kullanıldığının anlaşılması sağlamıştır.

Araştırma kapsamında, Filipinler'in Bangsamoro Özerk Bölgesi'nde yer alan Cotabato şehrinde, ülkenin farklı bölgelerinde de faaliyet gösteren toplam on altı sivil toplum kuruluşu ile bire bir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, Cotabato şehrinde temsilcilikleri bulunan ulusal ve uluslararası insani yardım kuruluşları ve çeşitli STK'lar ile gerçekleştirilmiştir. Uluslararası STK'lar arasında Kuveyt, İngiltere, Avustralya, Amerika, Kanada, Fransa, İspanya ve Türkiye gibi ülkelerde genel merkezleri bulunan kurumlardan oluşmaktadır. Görüşmelerin altısı bölgede ofisleri bulunan uluslararası kuruluşların temsilcileriyle, sekizi yerel STK'lar ile, bir görüşme devlet yetkilisiyle ve biri de Türk STK'larının bölgede faaliyet gösterdiği proje kapsamında görevli olan akademisyenle yapılmıştır. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen on üç görüşme kurumların bölge ofislerinde, iki görüşme konakladığım kampüsün toplantı salonunda ve son görüşme Türkiye'ye döndükten sonra online olarak gerçekleştirilmiştir. Uluslararası alanda faaliyet gösteren insani yardım kuruluşlarında uzun süredir aktif görevli olarak bulunmam ve çeşitli ülkelerde edinmiş olduğum tecrübelerin aksine, yurt dışında gerçekleştirdiğim ilk akademik araştırma olması nedeniyle görüşmelere giderken duyduğum heyecanı belirtmek isterim.

Gerçekleştirilen ilk görüşme, Bangsamoro'da resmi kurumda görev yapan bir yetkili aracılığıyla organize edilmiştir. Görüşme yerel insani yardım kuruluşunun kendi ofisinde gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler, bire bir gerçekleştirilecek bireysel görüşmeler olacak şekilde planlanmıştır. Ancak ilk görüşme, planlanmaya aykırı olarak grup görüşmesi formatında, birden fazla katılımcının yer aldığı bir model doğrultusunda gerçekleşmiştir. Görüşmeler, katılımcı kurumun kendi merkez ofislerinin toplantı salonunda gerçekleştirilmiştir. İlk yapılan görüşme esnasında kurumun tüm üyelerinin ve yönetim kadrosunun, kurumu yurt dışından ziyarete gelecek bir ziyaretçiyi misafir edecek şekilde hazırlık yapması ilk etapta beklenmedik bir durum hissiyatı oluşturmuş olsa da bunu karşı tarafa yansıtmadan görüşmemin amacını, içeriğini ve nasıl ilerlemesi gerektiği yetkiliye ifade edilerek görüşmenin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi sağlanmıştır.

Yapılan mülakatlar esnasında daha önceden hazırlanan onam formu katılımcının imzalı onayı alınması için sunulmuştur. Sunulan onam formunun ne maksatlı olduğu net bir şekilde ifade edilmesine rağmen katılımcı belli bir süre sessiz kalmış, araştırma esnasında hazır bulunan asistan ile göz temasında bulunup formu imzalama hususunda çekimser bir tavır sergilemiştir. Görüşmenin verimli ilerlemesi adına bunun çok gerekli olmadığı, formu imzalamanın isteğe bağlı olduğu, form olmadan da görüşmeye devam edebileceğimiz katılımcıya iletilerek durum

yumuşatılmış ve görüşme olumlu bir şekilde sürdürülmüştür. Bu durumu Marzano çalışmasında şu şekilde ifade etmektedir:

Bu durumlarda, bir görüşmeden önce yazılı onay talep edilmesi araştırmacı ile katılımcı arasındaki ilişkiye şüphe unsuru katabilir. Bu durum, bir saygı göstergesi olmaktan çıkar ve kültürel mesafenin bir göstergesi haline gelir. Pek çok kültürel bağlamda bir form imzalamak sıradan ve zararsız bir eylem değildir; çünkü geçmişte yaşanmış sömürgeci istismarlar ya da devlet adaletsizlikleri gibi acı verici anıları tetikleyebilir (Marzano, 2012, s. 445).

Görüşmeler, ilk etapta yerel bir asistanın desteğiyle yürütülmüştür. Mülakatlarda genel olarak İngilizce dili kullanılması görüşme esnasında sonda soruları yönlendirme avantajı sağlamıştır. Saha çalışmasının ilk haftasında gerçekleştirilen mülakatlarda özellikle yerel kuruluş temsilcilerinin verdiği yanıtların tutarlılığına ilişkin şüpheler oluşmuştur. Bu nedenle, sonraki görüşmelerde asistan yardımı almadan doğrudan araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, mülakatlar esnasında katılımcıların sözlü onayı ile ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiştir. Alınan ses kayıtları deşifre edilerek tüm veriler üzerinde içerik analizi yapılmış belirli düşünce ve görüşlerin vurgulanabilmesi amacıyla çalışmanın çeşitli yerlerinde doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Görüşmeciler ile randevu alma süreci, bölgeye daha önce Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği tarafından uluslararası insani yardım faaliyetleri kapsamında görevlendirmem sırasında edindiğim sosyal çevre vasıtasıyla sağlanmıştır. Yerel kuruluşlar ile randevu alma işlemi bu linkler vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Araştırmada yer alan ilk iki katılımcı, amaçlı örnekleme metodu ile belirlenmiş, sonraki görüşmeler kar topu yöntemi ile bu katılımcılar referans alınarak diğer yerel kurumlardan randevu alma işlemi sağlanmıştır. İçerik analizinde örneklem belirleme sürecinde en temel ölçüt, seçilen örneklemin araştırma problemini temsil etme yeterliliğidir (Alanka, 2024, s. 75). Fakat uluslararası kuruluşlar ile görüşme süreci yukarıda belirtilen yöntemden farklı bir şekilde yürütülmüştür. İlgili kurumlara e-posta yoluyla iletişime geçilerek randevu talebinde bulunulmuş, ancak iletilen maillere geri dönüş alınamaması ve bölgede kalış süresinin sınırlı olmasından ötürü kuruluşların internet üzerinden tespit edilen fiziksel adreslerine doğrudan giderek randevu ayarlanmaya çalışılmıştır. Kurumların bölge koordinatörlüklerinde güvenlik kontrollerinin bulunması nedeniyle ilk aşamada güvenlik personellerine pasaportumu göstererek kurumu ziyaret etme amacım açık ve şeffaf bir şekilde ifade edilmiş, kurumun yetkili personelinden görüşme talebinde bulunarak

randevu ayarlanmaya çalışılmıştır. Çatışma ortamlarından yeni yeni güvenli bir sürece geçiş yapan bölgelerde referans olmaksızın görüşme talebiyle kuruma başvuran bir ziyaretçinin niyetini net bir şekilde ifade etmesi, kurumun bu talebi kabulünü kolaylaştırmaktadır. Bu durum, mesleki deneyimlerim doğrultusunda edindiğim tecrübenin yansımasıdır. Üç uluslararası kuruluş ile bu şekilde görüşme ayarlayarak mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bölgede kalınan süre zarfında irtibat sağlanan, fakat mesailerinin yoğun olmasından ötürü mülakat gerçekleştirilemeyen uluslararası insani yardım kuruluşlarından birisiyle Türkiye'ye döndükten sonra talepleri üzerine online mülakat gerçekleştirilmiştir. İlk hafta gerçekleştirilen görüşmeler ortalama bir buçuk saat sürerken, takip eden görüşmeler yaklaşık 50 dakika civarına inmiştir.

Araştırma soruları, başlangıçta üç farklı kategoride kuruluşlara, sivillere ve devlet yetkililerine sorulacak şekilde kategorize edilerek yarı yapılandırılmış formatta hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmacı tarafından açık uçlu soruların belirli plan ve sistematik olarak görüşmeciye yöneltilmesi şekliyle gerçekleşebilmektedir. İnternet ağı, telefonla görüşme, yüz yüze yapılabilecek bu görüşmede görüşmecilerin sorulara içtenlikle cevap vermesi, değerlendirmesi ve yorumlanması beklenmektedir. Kapalı uçlu sorular sormak yerine cevapların açık uçlu olması farklı kavramlar ve temalar arasında araştırmacının ilişki kurmasını sağlayabilmektedir. Böylece araştırmadan zengin ve çeşitli verilerin toplanması amaçlanmaktadır (Uslu & Demir, 2023, s. 289).

İlk üç görüşmenin ardından, hazırlanan sorulara dayalı olarak gerçekleştirilen mülakatların ilerleyişi hakkında araştırmanın danışmanı ile tekrar yapılan değerlendirmeler ve gözlemler neticesinde, mülakat soru sayılarında azaltmaya gidilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler doğası gereği kendiliğinden gelişen, yansıtmalı ve karmaşıktır. Görüşmenin planlanan odağı, yeni meseleler ve anlatılar ortaya çıktıkça kolayca değişebilir (Halse & Honey, 2005). Yapılan mülakatların dördünde katılımcılar araştırma sorularına çekimser yaklaşmış ve bazı sorulara yanıt vermeden görüşmeyi ilerletmişlerdir. Bu durum, katılımcıların yüz ifadeleriyle de belirgin bir şekilde anlaşılmıştır. Bahsedilen kuruluşların ikisi yerel, ikisi uluslararası kuruluşlardan oluşmaktadır. Katılımcıların bu tutumu, sürecin yerel kuruluşlar açısından hâlâ dinamikliğini koruduğunu; uluslararası kuruluşların ise politik meselelerden uzak durarak yalnızca insani yardım çerçevesinde katkı sunmayı tercih ettiklerini göstermektedir. Görüşmecilerin bu konudaki çekimserliği, bölgenin kriz niteliğinin belirli ölçüde devam ettiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu nedenle çalışmada katılımcıların kimliklerini açığa çıkarabilecek ayrıntılardan kaçınılmış ve bağlı oldukları STK'ların isimleri anonim tutulmuştur. Böylelikle, toplumsal kırılmalık göz önünde bulundurularak araştırma,

etik ilkeler çerçevesinde yürütülmüştür. Yapılan mülakatlar, araştırmanın çerçevesini oluşturan temaları destekler nitelikte gerçekleşmiştir.

1.3. Literatür Taraması

Sivil toplumun, çatışmaların yaşandığı ülkelerde arabulucu veya farklı statüde dahil olması özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde yaygın hale geldiği çeşitli çalışmalarda yer almaktadır (Babbitt, 2009). Post-Soğuk Savaş döneminde yaşanan çatışmaların barış ortamı sağlanarak müzakere yoluyla sonlandırılması barış inşası yaklaşımlarına, sivil toplumun ve üçüncü taraf aktörlerin süreçteki rolüne yönelik yeni kavramsal yaklaşımların gelişmesine zemin hazırlamıştır. Zamanla yaşanan olayların boyutu ve sürekliliği doğrultusunda, STK'ların izlediği yol haritası değişmiş, çalışmalarda yer alan örnekler üzerinden değerlendirildiğinde, çeşitli etkenler ile sürece olumlu ya da olumsuz katkılar sundukları görülmüştür. Bu durum, araştırmanın hem ulusal hem de uluslararası düzeydeki önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, literatürde sivil toplumun barış inşası üzerindeki rolü incelendiğinde, farklı araştırmalar STK'ların kriz bölgelerinde demokratikleşme ve sosyal bütünleşme süreçlerinde önemli bir aktör olduğunu ortaya koymaktadır.

Belloni, çatışmaların yaşandığı toplumlarda, kriz ortamı ve sonrası dönemlerde sivil toplumun yalnızca demokratik değerleri temsil eden değil, aynı zamanda sivil olmayan unsurları da (örneğin silahlı gruplar) kapsayan çok boyutlu bir yapı olduğunu ifade etmektedir (Belloni, 2008). Bu yapının aşamalarını detaylı bir şekilde inceleyen araştırmacı, STK'ların yürüttüğü faaliyetler ile toplumun gelişimine katkı sunmanın yanı sıra dahil olduğu süreçlerde farklı ikilemler oluşturduğunu ortaya koymuştur. Yaptığı değerlendirmeler ile STK'ların faaliyetlerinin hem destekleyici hem de zaman zaman çatışma durumlarını tetikleyen etkiler barındırdığını vurgulamaktadır. Bu durum kriz ortamlarında barış inşası maksadıyla sürece dahil olan STK'ların rolünü net sınırları çizilemeyen ve çok yönlü hale getirdiğini göstermektedir. Bu doğrultuda Belloni çalışmasında üç temel ikileme dikkat çekmekte; bunlar dikey, zamansal ve sistemik ikilemler olarak tanımlanmaktadır. Dikey ikilem, sivil toplumun barış müzakerelerine katılımına meşruiyet kazandırırken, karar alma süreçlerini karmaşıktırabileceğini ileri sürmektedir. Zamansal ikilem, kısa vadeli uluslararası müdahalelerin uzun vadeli toplumsal dönüşümleri sekteye uğratabileceğine ifade etmektedir. Bu durum projenin içeriğine bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Kalkınmaya yönelik

gerçekleştirilecek projelerin kısa vadede gerçekleştirilmesi veya planlanması projenin amacına hizmet etmeyebilir. Bu doğrultudan yola çıkarak zamansal ikilem çerçevesinde sivil toplum barış inşasında dilemma oluşturduğu her durumda söylenemeyebilir. Bu husus, faaliyet gösterecek sivil toplumun etki alanının net belirlenip proje uygulamasının tüm ayrıntılarıyla planlandıktan sonra, kriz bölgelerinde doğrudan veya iş birlikçileri aracılığıyla uygulamaya geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Diğer bir ikilem ise sistemik ikilemdir. Bu ikilem, uluslararası desteklerin bölgesel öncelikleri göz önünde bulundurmayarak bağımlılık ilişkisi yaratma riskine dikkat çeker (Belloni, 2008, s. 183-184). Bu araştırmanın Belloni'nin ortaya koyduğu ikilemler ile ilişkilendirilebilecek yönü, dikey ikilem çerçevesinde değerlendirilebilir.

Belloni'nin sivil toplum anlayışı, kapsayıcı, çoğulcu ve etnikler arası ilişki kurabilen yapılar etrafında şekillenmektedir. Toplum içerisinde gruplar arası köprü kurabilen girişimlerin uzun vadeli barışa katkı sağladığı farklı çalışmalarda yer almaktadır. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde değinilecek olan sosyal uyum kategorisi, Belloni'nin çalışmasında farklı ülkelerde yaşanan olaylarla örneklendirilerek desteklenmiştir. Kamboçya, Mozambik, Guatemala ve Uganda gibi ülkelerde sivil toplumun, terhis edilen askerlerin topluma yeniden entegrasyonu gibi süreçlerde önemli roller üstlendiği araştırmacının ele aldığı hususlar arasında yer almaktadır (Belloni, 2008, s. 191).

Yerel STK'ların kendi kaynaklarıyla ya da dış fonlar yardımıyla gerçekleştirdiği faaliyetlerin, bazı bölgelerde yaşanan kriz durumlarını hafifletmek yerine daha da tırmandırdığı, çeşitli çalışmalarda yer almaktadır. Sosyal bir devlet yapısının bulunmadığı ortamlarda, sivil toplumun faaliyetlerinin çatışmaları artırıcı etkileri gözlemlenebilmektedir. Belloni bu duruma örnek olarak, Lübnan ve Ruanda'daki yaşanan iç çatışmalarda STK'ların yürüttüğü faaliyetlerin taraflar arasında gerilimleri tırmandırdığını belirtmektedir (Belloni, 2008). Ancak bu durum, genel olarak değerlendirildiğinde literatürde yer alan "DO NO HARM"² ilkesiyle veya önceki bölümlerde ifade ettiğimiz STK'ların ilke ve prensiplerine uygun şekilde hareket edildiğinde karşılaşılması beklenmeyen bir durumdur. Lübnan ve Ruanda örneklerinde yaşanan durumun, bölgede faaliyet gösteren STK'ların yetersiz saha bilgisine sahip olmaları ya da yapılan faaliyetin olası etkilerini yeterince göz önünde bulundurmadan

² İnsani yardım hususunda bir çerçeve olarak değerlendirilmektedir. Kurumlar bu çerçevede insani ve kalkınma yardımları programlarını planlayarak uygulayabilmekte ve değerlendirmektedir. Özellikle çatışma ortamlarında yapılması planlanan insani yardım faaliyetlerinde bu çerçeve göz önünde bulundurularak adım atılması farklı bir krize sebebiyet vermemek için önem taşımaktadır (Humanitarian Academy, 2023).

alışmaları yürütmesinden kaynaklı olduğu sylenabilir. Bu durum, araştırmacının ele aldığı sistemik dilemma kapsamında ortaya çıkan bir yaklaşım olmaktadır.

İş birliği halinde birlikte faaliyet yürütülecek yerel aktörün seçiminin doğru yapılması gerekmektedir. Ancak bahsi geçen bölgelerde sosyal bir devlet yapısının olmaması verilen örnekte ifade edilen sorunun nedenleri arasında gösterilebilir. Araştırmacı, sivil toplumun barış inşası sürecinde kritik bir rol oynamasından ziyade, sürecin tamamlayıcısı olarak toplumu ilgilendiren çeşitli etkenleri olumlu biçimde yerine getirerek katkı sunduğunu ifade etmiştir. Devlet mekanizmalarının tam işlemediği ortamlarda bahsi geçen unsurları aktif bir şekilde yerine getiren sivil toplum, çatışma ortamlarında barışın inşasına katkı sunmaktadır (Belloni, 2008, s. 186). İşlevsel olarak etkin olan sivil toplumun, demokratik ve refah düzeyi yüksek bir toplumun oluşmasında ve bunun sürdürülebilirliğinde etken olduğu sylenabilir. Belloni, sivil toplumun barış süreçlerine hangi kriterlerle katılması gerektiğine dair net ve kesin bir yaklaşımın bulunmadığını vurgulamaktadır. Ayrıca, sivil toplum temsilcilerinin masaya getirebileceği avantajlar ve yaratabileceği sorunlar konusunda kesin bir ölçüt olmadığını belirtmektedir (Belloni, 2008, s. 194). Belloni'nin çalışmasında ele aldığı ikilemlerin, incelediği vakaların tarihsel süreci göz önünde bulundurulduğunda, STK'ların barış inşası için oynadıkları olumlu etki hakkında kesin ifadeler kullanmak pek mümkün gözükmemektedir. Fakat geçen süre zarfında konu hakkında yapılan araştırmaların çeşitlenmesi ile farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Literatür taramasında STK'ların barış inşası üzerine dikkat çeken diğer bir araştırma Catherine Barnes'in, *Civil Society and Peacebuilding: Mapping Functions in Working for Peace* adlı çalışması olmuştur. Araştırmacı çalışmasında sivil toplumun barış inşasında oynadığı çeşitli rolleri ele almış ve bu rolleri sekiz ana işlev altında haritalandırarak literatüre katkıda bulunmuştur. Bu işlevler, çatışmaları yapıcı biçimde yürütme, tutumları dönüştürme, barış gündemi oluşturma, kamuoyu oluşturma, şiddeti azaltma ve güvenliği sağlama, barış süreçlerine doğrudan (arabulucu) katılım, yapısal reformlar ile kalıcı barış inşasıdır. Bu işlevler, çatışmanın çözümüne katkı sunmakla birlikte barışın sürdürülebilirliğine yönelik toplum temelli bir zemin oluşturmaktadır (Barnes, 2009). Barnes, silahlı çatışmaların neden olduğu sivil kayıpların artmasıyla birlikte, toplumların çatışmalara verdiği yerel tepkilerin önem kazandığını ifade etmektedir. Bu tepkiler genellikle dış destekli olmakla birlikte, yerel örgütlü girişimler olarak da ortaya çıkmaktadır.

Geniş çaplı şiddet olaylarının yaşandığı toplumlarda, barış inşasına bireysel çabalarla katkı sunmak yerine, kollektif olarak çalışma yürütmek daha etkin sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir. Çatışma sonrası dönemde, taraflar masada müzakere sürecini yürütürken, sahada toplumu barış zeminine uyum sağlama hususunda sivil toplum önemli bir işlev üstlenmektedir. Aynı zamanda çatışmaların yaşandığı kriz bölgelerinde faaliyet gösteren sivil toplumun, bölgedeki insanların yaşanan olaylara verdiği tepkilerdeki değişimleri destekleme ve barışın sürdürülebilirliğini adil bir mekanizma ile işletilmesinin bilincini oluşturmak, çatışmanın devam etmesi durumunda oluşan maliyetleri ve tahribatın boyutunu ortaya koyabilmek, muhalifler ile yapıcı bir ilişki kurarak bir çıkış yolu bulma konusunda önemli bir role sahip olduğu ifade edilmektedir (Barnes, 2009, s. 134). Sivil toplumun barış inşasındaki rolünü Barnes çalışmasında ayrıca şu şekilde ifade etmektedir “Sivil toplumun bir bütün olarak barış için bir güç olması gerekmeseydi de STK’lar tarafından geliştirilen girişimler ve katkılar çoğu zaman barış süreçlerini harekete geçiren itici güç olarak öne çıkmaktadır” (Barnes, 2009, s. 135). Barnes, sürdürülebilir barışın ancak çok katmanlı, eş zamanlı ve kapsayıcı stratejik iş birlikleriyle sağlanabileceğini ileri sürmektedir.

Barnes’ın çalışmasında, üçüncü aktörlerin özellikle uluslararası katılımcıların rolüne ilişkin eleştirel bir bakış açısına da yer verilmektedir. Uluslararası müdahalelerin yerel kapasiteyi bastırabileceği ve kısa vadeli stratejilerin uzun vadeli barış hedeflerini tehlikeye atabileceğine dair yaklaşımı, Belloni’nin araştırmasında ifade ettiği ikilemler ile paralellik göstermektedir. Bu doğrultuda Barnes, STK’ların karar verici ya da yönlendirici bir pozisyonda bulunmak yerine, yerel aktörlerin sürece dahil edilmesini ve kendi taleplerine yönelik çözümler üretecek ortamın oluşturulmasını savunmaktadır (Barnes, 2009, s. 146-147). Öte yandan, Barnes sivil toplumun yalnızca çatışma sırasında değil, çatışma sonrası yeniden yapılanma sürecinde de aktif rol üstlenebileceğini ifade etmektedir. DDR kısaltması ile çalışmasında yer verdiği “Disarmament, Demobilisation and Re-integration” süreci çatışma ortamlarında barışın inşası için tarafların silahı bırakma ve sosyal yaşama uyum sağlama hususunda üçüncü aktörlerin izlediği politika ve katkıyı ifade etmektedir. Çatışmadan çıkmış toplumlarda tarafların silah toplama, grupların içinden çıktıkları durumlardan topluma entegrasyonuna teşvik etmek adına yerel sivil toplum kuruluşlarının etkin ve sürdürülebilir projeler ortaya koyması barış inşasında başarı olasılığının arttığını ifade etmektedir. Barnes’in literatüre katkı sunduğu bu husus, Paffenholz’un STK’ların barış inşası fonksiyonları arasında ifade ettiği sosyal uyum kategorisi ile örtüşmektedir. Her iki araştırmacı da sivil toplumun çatışma ve barış süreçlerinde aktif ve dönüştürücü bir rol üstlendiğini savunmaktadır.

Sivil toplumun çatışma yaşanan bölgelerde kriz durumlarına, müzakere süreçlerine ve barış inşasına dahil olması ile sürece pozitif yönde katkısının olduğuna yönelik düşünceleri destekler nitelikte literatürde yer alan farklı bir çalışma Nilsson'un, *Anchoring the peace: Civil Society Actors in Peace Accords and Durable Peace* başlıklı çalışması olmuştur. Nilsson çalışmasında, barış anlaşmalarını üçüncü aktör olarak dini gruplar, kadın örgütleri, yardım kuruluşları ve insan hakları grupları gibi sivil toplum aktörlerini içerdiğinde barışın temininin daha mümkün olup olmadığı hususunu ele almaktadır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemi ele alan çalışma, sivil toplum aktörlerinin bahsi geçen dönemde barış anlaşmalarına dahil olduğunu gözlemlemiş ve bunu somut örnekleriyle ifade etmiştir. Sonuç olarak, yaptığı analizler üçüncü aktörlerin barış süreçlerine dahil olmasının barışın sürdürülebilirliğini arttırdığını ortaya koymaktadır. Bu durum araştırmamızın ilerleyen aşamalarında değerlendireceğimiz barışın sürdürülmesi (peacekeeping) kategorisine destek verir nitelikte bir çalışma olmuştur. Elde edilen bulgular ile araştırmacı, sivil toplumun aktörlerinin sürece dahil edilmesinin barış sürecinin meşruiyetini ve barış sürdürülebilirliğine katkı sunduğunu ileri sürmüştür (Nilsson, 2012). Araştırmacı sivil toplumun barış sürecinde oynadığı rolü üç başlık altında ele almıştır. Bunlar; diyalog süreci, müzakere masasında temsilen yer verilmesi ve tabanda yer alan toplumların barış sürecine dair toplantılara dahil olarak süreçte aktör olarak yer almasıdır. Bu başlıklar altında araştırma, Paffenholz'un kapasite gelişimi fonksiyonu ile amaç doğrultusunda paralellik göstermektedir. Fakat, Nilsson'un çalışmasını STK'ların barış süreçlerine olumlu katkıları olduğunu öne çıkarırken, Belloni'nin çalışmasında bu aktörlerin sürece dahil edilmesinin barış inşasının meşruiyetinden ziyade süreci karmaşık hale getirebileceğini ileri sürmektedir. Bu durum, sivil toplumun barış süreçlerine dahil edilmesine yönelik farklı değerlendirme ölçütlerine dayandığını göstermektedir.

Nilsson, Soğuk Savaş sonrası dönemde farklı çatışma ortamlarında barış müzakerelerine katılan sivil toplum aktörlerini sürecin ilerleyişine yönelik desteğini nicel veriler ile ortaya koymuştur. Araştırmacı, taraflar arasında yapılan barış anlaşmalarının başarı oranını analiz ederek sivil toplum aktörlerinin barış anlaşmasına dahil edildiği durumlarda başarı oranının başarısız risk oranına nazaran yüksek olduğunu belirtmiş ve dolayısıyla sivil toplum aktörlerinin süreçlere dahil edilmesinin önemini savunmuştur. Ayrıca araştırmacı, Soğuk Savaş sonrasında üçüncü aktörlerin barış müzakerelerinden dışlandığı durumların olduğuna yönelik, Bosna barış sürecinde imzalanan Dayton Barış Anlaşması'nı örnek olarak göstermiştir. Süreçte savaşımayan tarafların müzakere masasından uzak tutulduğunu ifade etmektedir (Nilsson, 2012, s. 244). Bu yaklaşımın aksine çalışma, 2003 yılında Liberya'da sağlanan barış anlaşmasını ele

olarak süreç içerisinde sadece tarafların değil, birçok STK'nın sürece katkı sunduğunu örneklendirerek somutlaştırmıştır. Verilen örneklerin zaman dilimi göz önünde bulundurulduğunda küresel anlamda STK'ların süreçlere dahil olma fikrinin ve yaklaşımının giderek daha fazla kabul görülebilir bir durum olduğu anlaşılmaktadır.

Çatışmaların yaşandığı toplumlarda barışın tesisi ve sürdürülebilirliği için birçok etken yer almaktadır. Bahsi geçen durumlarda tarafların ve üçüncü aktörlerin (yerel ve uluslararası STK) dahil olması ile barış ortamı sağlanabilir. Fakat bu durumun sürdürülebilirliği için çatışmaların yaşandığı bölgelerde var olan devlet yapısının ve mekanizmalarının da etkin olması sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir. Zayıf olan devlet yapılarında ise bu durumun sağlanması için üçüncü aktörlerin dahil olması barışın sürdürülebilirliği adına devlet mekanizmalarına destek olur niteliktedir. Bu doğrultuda literatürde yaptığımız araştırmalarda Karl Dereouen ve diğer araştırmacıların katkılarıyla hazırlanan *Civil War Peace Agreement Implementation and State Capacity* adlı çalışma, araştırmamızı desteklemektedir. Araştırmacı çalışmasında, iç savaş yaşanan bölgelerde barış anlaşmalarının uygulanmasında devlet kapasitesinin önemini ve bu uygulamaları gerçekleştirirken üçüncü aktörlerin sürece dahil olma evresini ele almıştır (Derouen, 2010). Araştırmacı çalışmasında farklı ülkelerde meydana gelen olayları savaş türüne (ayrılıkçı – hükümet içerisinde) ve anlaşma türüne (kısmi – kapsamlı) göre değerlendirmiş, sağlanan barışın uygulanması ve sürdürülebilirliğini örneklerle somutlaştırmıştır.

Dereouen çalışmasında, Mali'de yaşanan iç çatışmalardan sonra sağlanan barışın tekrar bozulmasını düşük devlet kapasitesinden kaynaklı olduğuna örnek olarak yer vermiş, sürecin ilerleyen aşamalarında uluslararası aktörlerin devreye girmesiyle kalıcı barış ortamının sağlandığını belirtmiştir. Araştırmacı çalışmasında, devlet kapasitesinin barış anlaşması üzerindeki etkisini sürdürülebilir bir barış için gerekli fakat yeterli olmadığı durumlarda üçüncü tarafların barış anlaşmasının uygulanması sürecinde önemli bir role sahip olduğunu savunmaktadır (Derouen, 2010). Karl'ın bu doğrultuda yaklaşımı, Nilsson'un STK'ların barış süreçlerini destekler nitelikte dahil olduğunu ifade eden yaklaşımını destekler nitelik taşımaktadır. Ayrıca Dereouen çalışmasında, 1990'lar sonrasında küresel bazda yaşanan dönüşümün altını çizmekte ve bahsi geçen dönemde çatışmaların sonlandırılmasında müzakere esaslı yöntemler uygulandığını ifade etmektedir (Derouen, 2010, s. 334). Araştırmacının bu yaklaşımı, Nilsson'un Soğuk Savaş sonrası dönemde çatışmaların sonlandırılmasında yaşanan politika değişimine ilişkin yaklaşımıyla da örtüşmektedir. Araştırmacı, barışın sürdürülebilirliğini devlet kapasitesinin etkililiğine bağlamakla birlikte, bu kapasitenin

uluslararası destekle sağlamlaştırılması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda, zayıf devlet yapılarının barış anlaşmasının şartlarını uygulama sürecinde üçüncü aktörlere, dış finansal ve teknik desteğe duyduğu gereksinimin altı çizilmektedir. Aksi takdirde, barış sürecinin kırılabilirlik riski taşıdığına işaret etmektedir (Derouen, 2010). Araştırmacının üçüncü taraf aktörlerin zayıf devlet yapılarının olduğu ülkelerde, çatışma sonrasında yapılan anlaşmaların uygulanması hususunda katkı sunduğunu ileri sürmesi, Paffenholz'un barış inşası için STK'ların üstlendiği fonksiyonlar arasında kapasite gelişimi ve sosyal uyum yaklaşımı ile benzer bir yaklaşım yansıtmaktadır.

Literatürde şimdiye kadar verilen örnek çalışmalarla çatışma ortamlarından barış sürecine geçişte sivil toplumun katkısının olup olmadığı, var ise ne tür bir katkı sunduğuna yönelik yapılan araştırmalar aktarılmaya çalışılmıştır. Barış ortamının oluşturulması için önceliğin neler olması ve nasıl bir metot uygulanmasına yönelik bütüncül bir yaklaşım ile Kamarulzaman Askandar'ın çalışması, diğer yaklaşımlara kıyasla konuyu daha detaylı ele alması ve özellikle Asya bölgesinden verdiği çeşitli örneklerle somutlaştırması bakımından dikkat çekmektedir. Farklı bir yaklaşım ile barış inşasını değerlendiren araştırmacı *Peace and Conflict Transformation in Southeast Asia* adlı çalışmasında Güneydoğu Asya bölgesinde Aceh, Mindanao ve Patani bölgelerinde yaşanan çatışmalarda STK'lar başta olmak üzere diğer üçüncü aktörlerin barış inşasında izlediği yol haritasını değerlendirmiştir. Askandar çalışmasında, barışın inşası için öncelik yaşanan çatışmaların çözülmesi, çatışmalara neden olan etkenlerin ortadan kaldırılmasına yönelik bir yaklaşım sergilemiştir. Bu hususu daha da detaylandırarak çatışma yönetimi, çatışmadan kaçınma (conflict avoidance), çatışma bastırma (conflict suppression) ve çatışma çözümü (conflict resolution) gibi başlıklar altında çeşitli stratejileri ortaya koyarak değerlendirmiştir. Araştırmacı bu yaklaşımın, barış sürecinin inşasına giden yolları açtığını ve üçüncü taraf aktörlerin rolünü de kapsayacak biçimde müzakere süreçlerine zemin hazırladığını belirtmektedir. Araştırmacının çalışmasında yer verdiği çatışma çözümüne yönelik yaklaşımı doğrultusunda, çatışmalardan kaynaklı krizlerin yaşandığı bölgelerde alternatif bakış açıları geliştirilmesini ve taraflar arası ilişkilerin iyileştirilmesi amacıyla üçüncü taraf aktörlerin sürece dâhil edilmesinin önemine dikkat çekmektedir (Askandar, *Peace and Conflict Transformation in Southeast Asia*, 2021). Araştırmacının bu yaklaşımı, STK'ların barış sürecine katılımının katkısı olduğuna yönelik literatürde yer alan çalışmalar ile dolaylı olarak kesişmektedir.

Araştırmacı tarafından ortaya konan, çatışmanın meydana geldiği aşamaları ve bunlara çözüm yollarını ifade eden *kum saati modeli (hourglass model)*, çatışma evrelerinin doğasını

ve her evrede uygulanabilecek çözüm stratejilerini sistematik biçimde izah etmektedir. Bu model, çatışmaların değişken yapısını anlamak ve müdahale planlarını buna göre ayarlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu modelin, her çatışma ortamı için uygulanmasının olumlu neticeler vereceğine yönelik yaklaşım ayrıca tartışmaya açılabilir bir husustur. Araştırmacının çatışma evrelerine göre alınan önlemler çerçevesinde oluşturduğu başlıklar Paffenholz'un yaklaşımı ile benzer doğrultuda olup, farklı bir yaklaşım olarak savaşın sınırlanması (war limitation) başlığı değerlendirilmektedir (Askandar, Peace and Conflict Transformation in Southeast Asia, 2021, s. 17). Ayrıca Paffenholz'un raporlama ve gözlemleme kategorisiyle incelediği barış süreci yaklaşımına katkı sunması adına Askandar, çatışmaların dönüştürülmesi ve barış inşası başlığı altında ele aldığı barış haberciliği (peace journalism), toplumun çatışmalara şiddet içermeyen çözümler üretmesini ve bu çözümleri değerli görmesini teşvik edecek şekilde yaptıkları yayın ve raporlamalar ile destek sunmakta olduğunu ifade etmektedir (Askandar, Peace and Conflict Transformation in Southeast Asia, 2021, s. 122). Literatürde yer alan çalışmalardan farklı olarak, çatışma bölgelerinde taraflar dışında barış inşası için sürece dahil olan ve çatışmalarda üçüncü aktör olarak kategorileştirilen kurumların yanı sıra, Askandar'ın üçüncü aktör statüsünde değerlendirdiği iş sektörünün barış inşası sürecine nasıl katkı sunduğuna dair yaklaşımı dikkat çeken bir diğer husus olmuştur. İş sektörünün arabulucu statüsüyle kriz bölgelerinde devreye girdiğini belirten araştırmacı, bu yaklaşımını Mozambik'te yaşanan olaylardan örnek vererek somutlaştırmıştır (Askandar, Peace and Conflict Transformation in Southeast Asia, 2021, s. 126). Bu yaklaşım ile iş sektörünün, kriz ortamının yaşandığı bölgelerde sürdürdüğü ticaretin riske girme durumunu göz önünde bulundurarak barış sürecine çıkar odaklı yaklaşım ile katkı sunduğunu ifade edilebilir.

Soğuk savaş dönemi sonrası çatışmaların yaşandığı bölgelerde müzakere yolu ile krizin çözülmesi, tarafların karşılıklı taleplerinin yerine gelmesiyle gerçekleştirilmiştir. Bu durumun sürdürülebilirliği açısından araştırmalarda yer alan birçok etken unsur ortaya koyulmaktadır. Devlet yapısının güçlendirilmesi, barışın getirilerinin toplum tarafından kabul görmesi, sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik dış desteklere ihtiyaç duyulması gibi çeşitlendirilebilir unsurlar yer almaktadır. Çatışmaların meydana gelmesinde gösterilebilecek nedenler arasında hükümetin yönetim mekanizmasına karşı ayaklanan grupların yönetimin değişmesini ya da yönetimde söz sahibi olmayı talep etmesi de yer almaktadır. Bu tür durumlarda, barış sürecinin müzakere yoluyla sonuçlanması, söz konusu grupların taleplerinin karşılanmasına bağlı olarak farklı bir ifade ile yönetim mekanizmasında söz hakkı tanınarak mümkün olduğu görülmektedir. Bu durum, çatışma bölgelerinde yönetim mekanizmasının çeşitli aktörler

tarafından sağlanmasına neden olmaktadır. Bahsi geçen duruma yönelik yaklaşım literatürde Mason, Gurses, Brandt ve Quinn tarafından incelenmiş ve iç savaş sonrası kalıcı barışın sağlanabilmesinin temel koşulları analiz edilerek çoklu egemenlik kavramı çerçevesinde barışın sürdürülebilirliğine yönelik tutumlar açıklanmıştır (Mason, 2011).

Araştırmacı, iç savaşın nasıl sona erdiği sağlanan barış ortamının sürdürülebilirliği yönünde belirleyici bir unsur olduğunu ileri sürmektedir. Bu kapsamda, devlet müdahalesi ile neticelenen iç savaşların, müzakere yolu ile sağlanan barış ortamına kıyasla daha kalıcı barış ortamları oluşturduğu; bunun nedeni, askeri zaferin çoklu egemenlik durumunu büyük ölçüde ortadan kaldırabilmesi olarak ifade edilmektedir. Bu duruma karşın, müzakere ile sağlanan barışlarda tarafların kurumsal ve sosyal kapasitesinin korunmasına yönelik adımların atılmaması, ilerleyen dönemde çatışmanın yeniden başlamasına zemin oluşturabilir. Bu doğrultuda, üçüncü taraf barışı koruma güçlerinin sürece dahil olması ve kapsayıcı kurumsal reformların uygulanması, bu kırılganlığı azaltabilecek önemli etkenler olarak değerlendirilmektedir (Mason, 2011). Araştırmacı çalışmasında barış sürecine dahil olan üçüncü aktörleri barışı koruyan güçler (peacekeeping forces) olarak ifade etmektedir.

Çatışma bölgelerinde sağlanan ateşkes sonrası taraflar arasında anlaşılan maddelerin uygulanması, zayıflayan yönetim mekanizmalarının aktif hale gelmesi için destek sağlanması ve toplumun temel ihtiyaçlarının giderilmesi hususlarında etkin uluslararası STK'lara önemli rol düşmektedir. Ayrıca bu faktörler, barışın kalıcılığına katkıda bulunan unsurlar arasında açıklanmaktadır. Bu faktörlerin bir çözüm anlaşmasının şartlarını uygulayarak her iki tarafın müzakere kurallarına uymaması durumunu engelleyerek silahsızlanma sürecini gözlemleyerek barışın kalıcılığında kilit rol oynamaktadır. Bu hususun barış inşası için önemini Paffenholz'dan ayrı olarak David Mason da çalışmasında altını çizmiştir. Araştırmacı üçüncü aktörlerin dahil olduğu süreçlerde barış ortamını yapılan anlaşmaların uygulanması hususunda destekler niteliktedir. Fakat bahsedilen çoklu egemenlik kavramındaki yaklaşım ile çatışmalar neticesinde müzakereler ile sonlandırılan krizlerin, varılan anlaşmaların uygulama evresinde yaşanan sıkıntılardan kaynaklı barış ortamının tekrardan kırılganlık gösterdiğini de vurgulamaktadır (Mason, 2011, s. 176).

Mason'un çalışmasında öne sürdüğü, askeri zaferle sonuçlanan iç savaşların müzakereyle çözümlere kıyasla daha kalıcı olduğu yönündeki görüş, araştırmamızda 1990 sonrası döneme ilişkin müzakere odaklı çözüm örneklerine dayanan bulgularla çelişmektedir. Çalışmada savaşın nasıl sona erdiği ile ilişkili olarak barışın kırılganlığının da bu etkenlere bağlı

olarak değişkenlik gösterdiği ifade edilmektedir. Müzakere ile sağlanan barışın, ilerleyen safhalarında yapısı güçlendirilmedikçe sürdürülebilir olmasının pek mümkün olmadığını anlaşılmaktadır. Barış ortamının ihtiyaç duyduğu kalkınmanın ise, araştırmalarda sıklıkla vurgulanan STK'lar ve diğer üçüncü aktörler tarafından sağlanan desteklerle mümkün olduğu görülmektedir. Çalışma, üçüncü aktörlerin dahil olduğu ve müzakere yoluyla neticelenen çatışmaların barışın tesisi için destekleyici nitelikte bir yaklaşım ortaya koysa da çoklu egemenliğin olduğu ortamlarda barışın kırılgan olduğuna dair ifadelerin önceki yaklaşımlarla çeliştiğini göstermektedir.

Tez kapsamında ele alınan Mindanao adasındaki çatışmaların müzakereyle sonuçlanmasının ardından, bölgede Filipinler hükümetinden kısmen bağımsız bir özerk yapı kurulmuş ve yeni yönetim mekanizmaları oluşturulmuştur. Özerk yapının kurulmasından günümüze kadar geçen sürede, Bangsamoro'da çatışmalar yerini barış ve istikrara bırakmış; sosyal, ekonomik ve altyapı başta olmak üzere birçok alanda bölgenin kalkınmasına yönelik önemli adımlar atılmıştır (Llorito, 2024). Bu durum, araştırmacının müzakereyle sağlanan barışın kırılganlığına ilişkin olmasına yönelik yaklaşımının aksini gösterir nitelik taşımaktadır. Müzakere ile sonuçlanan çatışmalar ve sağlanan barış ortamının kırılganlık oranının yüksek olması, çeşitli faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösterdiği söylenebilir.

Literatür araştırması kapsamında, STK'ların barış inşasına olan olumlu katkılarını destekler nitelik taşıyan ve farklı bölgelerde yaşanan çatışmaları somut örnekleriyle ele alan bir diğer çalışma, Franzisca Zanker'in, *Legitimate representation: Civil Society Actors in Peace Negotiations Revisited* isimli çalışmasıdır. Araştırmacı, sivil toplum aktörlerinin barış süreçlerine dahil edilmesinin yapılan müzakerelerin meşruiyetine olan katkısının nasıl ve ne yönde olduğuna dair literatürde pek yer etmediğini ileri sürmüştür. Çalışmasında, Liberya ve Kenya özelinde yaşanan çatışmaların akabinde sağlanan barış müzakerelerine dahil olan aktörlerin durumunu inceleyerek bu hususa ışık tutmaya çalışmıştır. Çalışma, sivil toplumun barış inşasını meşrulaştırmasına yönelik Belloni'nin dikey ikilem kavramıyla ele aldığı yaklaşım ile benzer bir amaca hizmet etmesine rağmen, bu durumun bir ikilem oluşturma aksine verdiği örnekler ile olumlu katkısının olduğunu ortaya koymaktadır (Zanker, 2014). Sivil toplum aktörlerinin barış müzakerelerine katılmalarının gerekliliğini belirten araştırmacı, yerel halkı temsil etme, toplumun taleplerini müzakere masasına iletme, yapılan müzakerelerde her iki taraf için elde edilecek kazanımların yerel halka açıklanması, sürecin taban tarafından kabulü ve benimsenmesi gibi görevlerde rol oynayan bir faktör olarak değerlendirmektedir. Ayrıca sürece dahil olan yerel ve uluslararası aktörler, çatışmaların yaşandığı topluma dair siyasi, sosyal,

kültürel ve dini değerlerine yönelik yeterli bir donanım ve bilgiye sahip olmaması, barışın meşruiyetine yönelik olumlu katkı sunması beklenen bir durum olmadığı ifade edilmektedir (Zanker, 2014, s. 68). Çalışma, sivil toplumun müzakere süreçlerine katılım hususunda karmaşık bir anlam içerdiğine yönelik yaklaşımların, günümüzde sivil toplumun değişen ve dönüşen yapıları göz önünde bulundurularak yeniden tartışılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Araştırmanın bu evresine kadar literatür taramasında üçüncü aktörlerin özellikle STK'ların çatışma ortamlarında oynadıkları rolün boyutu aktarılmaya çalışılmıştır. Literatür taramasında, çalışmanın ilerleyişine önemli katkısı olan ve STK'ların süreçlerdeki rolünü kapsamlı bir şekilde ele alan Paffenholz'un *Civil Society and Peace Building* adlı çalışması, bu doğrultuda incelenmesi gereken bir kaynak olmuştur. Araştırmacı çalışmada temel olarak sivil toplumun tarihini, politik geçişini, kalkınmasını, iş birliklerini ve şiddetli çatışmalar bağlamında yapılan tartışmaları değerlendirmiştir. Bu doğrultuda, sivil toplumun farklı amaçlara yönelik katkısı üzerine ampirik araştırma yaparak sivil toplumun farklı anlamlarını bir model doğrultusunda işlevsel yaklaşımını detaylandırmaktadır. Paffenholz çalışmasına barış inşasını farklı çalışmalarda yer alan sürdürülebilir barış inşası ve liberal barış inşası kavramları arasında denge kurarak ve bu iki kavramın zamansal esnekliğini de göz önünde bulundurarak barış inşası tanımlamış ve bu durumu barışı kalıcı kılmayı amaçlayan kapsamlı ve zaman alan bir girişim olarak ifade etmiştir (Paffenholz, 2010). Araştırmacı çalışmada, sivil toplumun barış inşasının analizini kapsamlı çerçevede oluşturmuş ve bazı vaka çalışmalarında uygulayarak çerçevenin dört temel unsuru olan bağlam, işlevsellik, değerlendirmeler ve sonuçlar ortaya koyarak literatüre katkı sağlamıştır. Kapsamlı çerçevede yapılan tanımlar ve analizler doğrultusunda sivil toplumun barış inşasındaki rolünü yedi başlık altında farklı fonksiyonlar ile ortaya koymuştur (Paffenholz, 2010, s. 67). Bu fonksiyonlar, araştırmamızın ilerleyen bölümlerinde örnek olay incelemeleriyle birlikte detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. Diğer çalışmalar ile kıyaslandığında Paffenholz'un çalışması, üçüncü aktörlerin barış inşasına ne türde bir katkı sunduğunu kapsamlı bir şekilde kategorileştirerek değerlendirirken, Zanker'in çalışmada bu durumu genel hatlarıyla ele aldığı görülmektedir.

Sivil toplumun barış inşasına katkısının olup olmadığına yönelik yapılan literatür, bu tezin kuramsal çerçevesini oluşturmakla birlikte, şimdiye kadar yapılmış temel çalışmaları inceleyerek ortaya koymayı amaçlamıştır. Ancak mevcut çalışmalar, verdikleri örnekler ile sivil toplumun barışa katkısının olup olmadığını yüzeysel bir ifadeyle ortaya koymaktadır. Bu araştırmada ise, Mindanao bölgesinde yaşanan çatışmaların ardından sağlanan barışın inşası ve sürdürülebilirliğine yönelik yaklaşımlar, elde edilen bulgular doğrultusunda insani yardım

temelli sivil toplum kuruluşlarının rolünü derinlemesine araştırılarak literatüre katkı sunulması amaçlanmıştır.

Araştırmanın bir sonraki bölümde, Mindanao bölgesinde yaşanan çatışmaların tarihsel süreci ele alınmıştır. Devam eden bölümlerde ise, uluslararası düzeyde insani yardımın işleyişi ve kurumsal mantığı üzerine bir kavramsal çerçeve sunulmuştur. Bu bağlamda, sivil toplum olarak ifade edilen bu yapıların barış inşası ve sürdürülmesine yönelik katkıları değerlendirilmiştir. Son bölümde ise, Filipinler'in Mindanao Adası'nda yaşanan çatışmaların ardından sağlanan barış ortamı ile kurulan Bangsamoro özerk yapısında sivil toplumun etkilerine yönelik analizlerle çalışma nihayete erdirilmiştir.

II. BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE BANGSAMORO

Bu bölümde, Filipinler'in bağımsızlık sürecine genel hatlarıyla değinildikten sonra ülke içerisinde yaşanan çeşitli siyasi, ekonomik, toplumsal ve güvenlik nedenlerinden kaynaklanan merkezi hükümet ile ayrılıkçı gruplar arasında geçen olaylar aktarılmaya çalışılmıştır. Filipinler'in bağımsızlığını kazanmasının ardından ülke sadece yeni bir yönetim biçimi kurmakla kalmamış, özellikle ülkenin güneyinde yer alan Mindanao Adası'nda merkezi yönetim ile bölge halkı arasında uzun yıllar silahlı çatışmalar yaşanmıştır. Bu çatışmaların sonlanmasıyla bölgede sağlanan barışın ardından kurulan özerk yapının oluşumu ve aşamaları detaylandırılmıştır. Ayrıca bölge içerisinde yaşanan krizlerin nedenleri, taraflar, yapılan müzakereler ve anlaşmalar, yaşanan olayların boyutu, bölgenin kalkınmasına yönelik olumsuz etkisi ve taraflar arasında ateşkesin sağlanma sürecine değinilmiştir. Taraflar arasında özerk yapının gündeme gelmesi, sürecin olgunlaştırılması, aktörler, geline nokta ve nasıl sonuçlandığı araştırmanın bu bölümünde yer almaktadır.

2.1. Filipinler Hükümeti Bağımsızlık Süreci

Filipin halkı, İspanya ve ABD'ye karşı uzun yıllar bağımsızlık mücadelesi vermiştir. Bölgede savaşlar İspanya'nın 16. yüzyılda Filipinler'e gelmesiyle başlamıştır. Araştırmalarda 1571 yılında Ferdinand Macellan'ın ilk olarak Filipinler'in şu anki adıyla Cebu şehrine geldiği yönündedir. Bölgeye bir ticaret gemisiyle ulaştığı kaynaklarda yer almaktadır. Macellanın bölgeye geliş amacının ticaretin yanı sıra farklı politik amaçlar barındırdığı araştırmalarda yer almıştır (Mangalen, 2020, s. 22). Fakat Filipinler'in farklı adalarında, bahsi geçen dönem öncesinde çeşitli dini ve etnik kimliklere sahip olan topluluklara ev sahipliği yaptığı ve bunun doğrultusunda bu adalarda yaşayan halkın kendilerine ait çeşitli yönetim yapıları olduğu anlaşılmaktadır (Barrows, 2016). İspanyollardan önce bölgeye komşu ülkelerden gelen

tüccarların, özellikle İslamiyet'in yayılmasına katkı sağladığına ilişkin bilgilere çeşitli kaynaklarda yer verilmektedir (Pinay Collection, 2024).

Filipinler'de yaşayan Müslüman ve diğer halkların, İspanya'nın uygulamaya çalıştığı politikaları benimsememesi bölgede taraflar arasında uzlaşmazlıkların başlamasına sebep olmuştur. İspanyollar, uzun süren çatışmaların ardından Filipinler'in kuzeyinde bazı bölgeleri ele geçirmiş olsalar da güneyde yaşayan halkın gösterdiği direniş nedeniyle buraları kontrol altına alamamışlardır (Dolan, 1993, s. 5).

Bölgede İspanyollara karşı gösterilen uzun soluklu direnişlerin sonucunda, başta mali kayıplar olmak üzere çeşitli nedenlerden ötürü İspanyollar bölgeden çekilme sürecini başlatmıştır. Bu durumun neticesinde, 1898 yılında İspanya, kaynaklarda belirtildiği üzere, Filipinler'i 20 milyon dolar karşılığında ABD'ye satarak bölgeden çekilmiştir (Salah J. , 1986, s. 42). ABD, İspanyollardan farklı bir politika izleyerek bölgede büyük arazi sahipleri ve uluslararası şirketler kanalıyla bölge ekonomisini kontrol etmenin ve bölgede ticarete hükmetmenin yollarını aramıştır (Kamlan, 1999, s. 18). ABD'nin adanın güney bölgesinde yaşayan Müslüman nüfusa yönelik izlediği politika ise bölge halkını yaşadıkları yerlerden uzaklaştırarak ya da dışarıdan getirdikleri insanlar ile bölgenin demografik yapısını değiştirmeye yönelik olmuştur (Minority Right Group, 2023). Bölgede uzun yıllar etkisini sürdüren ABD, kendi politikaları doğrultusunda hareket edecek yöneticilerin alt yapısını bölgede oluşturduktan sonra 4 Temmuz 1946 tarihinde Filipinler'e bağımsızlık hakkını vermiştir (Cullinane & Hernandez, 2025). Bu doğrultuda Filipinler, kendi yürüttükleri mücadele neticesinde bağımsızlıklarını kazanmalarından ziyade kontrollü bağımsızlık elde ettikleri ifade edilebilir. Bağımsızlığın ardından oluşturulan yeni yönetim sistemi, merkezi hükümet ile Moro halkı arasında iç karışıklara sebep olmuştur. Araştırmanın bir sonraki bölümlerinde ülke içerisinde yaşanan bu iç karışıklık süreci ve geline nokta incelenmiştir.

2.2. Bangsamoro'da Siyasi Gelişmeler ve Özerklik Süreci

Filipinler'in güney takım adalarında yaşayan Moro halkı, bölgelerini İspanya ve ABD'nin sömürüsüne karşı korumayı başarmıştır. Ülkenin diğer bölgelerine kıyasla, Moro halkının yaşadığı bölgelerde bahsedilen devletlerin kontrolü daha zayıf kalmıştır. Bölge halkının İspanya ve ABD sömürüsüne karşı verdikleri mücadeleler, sadece bulundukları bölgenin korunmasına yönelik amaç taşımamış aynı zaman da ülkenin bütünüyle sömürge

yönetimi altına girmesini engellemeye yönelik olmuştur. Fakat bu durum Filipinler Devleti'nin bağımsızlığı sonrası kendi içerisinde anlaşmazlıklara dönüşmüştür.

Mindanao Adası'nda yaşayan Moro halkının bağımsızlık için verdiği mücadeleler, tarih içerisinde farklı evrelerde meydana gelmiştir. Bu süre zarfında Filipinler hükümeti sekiz farklı devlet başkanı tarafından yönetilmiş ve her bir yönetim, Moro meselesine yönelik farklı politikalar benimsemiştir. Filipinler Devleti bağımsızlığını kazandıktan sonra, Moro halkı yaşadıkları bölgede uğradıkları hak ihlallerini mevcut olan siyasi sistemi kullanarak bölgesel bağımsızlık isteklerini ifade etmişlerdir. Bu durumu araştırmanın giriş bölümünde de ifade edilen meclis oturumunda öneri sunarak gündeme getirmeleri, taleplerini sükûnet ile çözülmesi için uğraştıklarına örnek olarak gösterilebilir. Bu öneri kabul edilmediği gibi Müslümanların kendi bölgelerini oluşturmaya yönelik hak talep etmeleri de ülkede yaşayan diğer etnik toplum tarafından tepki çekmiştir. Bunun sonucunda ülkenin güneyinde Müslüman halka yönelik baskı ve hak ihlallerinin artmaya başlaması gerilimlere sebep olmuştur. Gerilimler 1946 ile 1971 yılları arasında artış göstermiştir. Filipinler Devleti, yaşanan olayların sebeplerini sosyo-ekonomik sorunlarla açıklama eğilimde olmuştur (International Crisis Group, 2013). Ayrıca merkezi hükümet, bölgeye yönelik bahsi geçen hizmetlerin eksik kalmasının nedeninin din temelli olmadığı her fırsatta dile getirmiştir (Salah J. , 1986, s. 4).

Bölgede halkının bağımsızlık taleplerinin ortaya çıktığı ilk dönemlerde, Moro halkı tarafından Filipinler Hükümeti'ne karşı herhangi bir silahlı mücadele söz konusu olmamıştır. Morolu Müslümanlar çözüm arayışlarını politik çerçevede yürütmüşlerdir. Ancak Filipinler Devleti'nin uyguladığı mevcut sistem içerisinde siyasal yollarla bağımsızlık mücadelesinin sonuç vermeyeceğinin anlaşılmasıyla bağımsızlık arayışlarını siyasi yöntemlerin dışına çıkarak farklı yollar ile devam ettirmişlerdir (Mapping Militants Project, 2019). Filipinler Hükümeti, bölgede görevli merkezi hükümete bağlı polis ve askerleri illegal olarak destekleyerek Müslümanlara karşı şiddet ve provakatif eylemlerin uygulanmasını teşvik etmiştir (McKenna, Thomas M., 1998). Bu olaylar Marcos Hükümeti döneminde yaşanmıştır. Bu süreçte uygulanan silahlı müdahaleler, çok sayıda sivilin yaşamını yitirmesine yol açmıştır. Yaşanan şiddet olaylarının giderek artması ve verilen can kayıplarının boyutu göz önünde bulundurulduğunda, bazı vakalar “katliam” olarak nitelendirilmiş ve bu şekilde kayıtlara geçmiştir. Çeşitli kaynaklarda, bölgede yaşanan ilk katliam Jabidah Katliamı olduğu belirtilmektedir (Ortigas, 2013) . Dönemin başkanı Marcos yönetimi zamanında 180 kişiden oluşan askeri bir ekip oluşturularak, Malezya'nın Sabah eyaletini ele geçirilmesine yönelik bir operasyon planlanmıştır. Çoğu Müslüman askerlerden oluştuğu ifade edilen bu ekip Malezya'ya yönelik

saldırı emrini reddetmişlerdir. Bunun üzerine 18 Mart 1968 tarihinde bahsi geçen ekip infaz edilmiştir (Gross, 2009). Bu olaylar yaşandığı dönemde çeşitli eylemler yapılmış, Filipin Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde asistan olan Nur Misuari, Müslüman öğrenciler ile Manila’da Marcos’un sarayı önünde protestolara katılmışlardır (Rongalerios, 2021). Filipinler’in güney bölgesinde hükümetin de desteği ile silahlanan gruplar, 1970’lerin başında asker ve polislerin yardımıyla ülkenin güney bölgesinde ağırlıklı olarak yaşayan Müslüman halkı hedef almış ve çeşitli yerleşim yerlerine saldırmıştır. Bu saldırılarda evler ve camiler yakılmış, kadınlar ve çocuklar başta olmak üzere birçok can ve mal kaybı yaşanmıştır (Salah J. , 1986, s. 137). Daha sonra bu olayları gerçekleştiren grup kendilerini İläga Hareketi olarak tanıtmışlardır. Yapılan araştırmalar 1970 ve 1996 yılları arasında iki yüz binin üzerinde insanın bölgeden göç ettiğı bilgisini sunmaktadır (Lingga A. S., 2006, s. 1).

Yaşanan bu olayların incelenmesi ve özellikle Müslüman halka yönelik yapılan eylemlerin durdurulması için, İslam İş Birliğı Teşkilatı (İİT) üyesi sekiz Müslüman ülkenin elçileri ile Malezya, Endonezya, Suudi Arabistan, İran, Singapur ve Birleşik Arap Emirlikleri’nden oluşan bürokratların da aralarında olduğı bir heyet bölgeye gönderilmiştir. Heyet Cotobato ve Lanao del Norte başta olmak üzere, Mindanao Adasında bazı bölgeleri ziyaret etmiş ve yaşanan olayları yerinde incelemiştir (Salah J. , 1986, s. 85). Bununla birlikte merkezi hükümet tarafından desteklenen İläga Hareketinin yaptığı eylemler ve hükümetin uyguladığı askeri müdahaleler bölgede yaşayan Müslümanların yaşanan olaylara cevaben silahlı eylem kararı almasına neden olmuştur. Bölgedeki Müslümanlar, bu olaylara karşı kendi örgütlerini kurarak güvenliklerini sağlamaya çalışmışlardır. Bu yapılar, bölgeye yönelik yapılan hak ihlallerini sebep göstererek yaşadıkları yerlerin Filipin merkezi hükümetinden ayrı olarak bölge halkı tarafından yönetilmesine hatta bağımsız bir bölge yönetimi oluşturulması için mücadele vermiştir (Osaka, 2008). Bağımsızlık mücadelesinde, ayrılıkçı gruplar içinde iki ana aktör öne çıkmaktadır. Bunların ilki Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi (Moro National Liberation Front- MNLF) diğeri ise Moro İslam Kurtuluş Cephesi’dir (Moro Islamic Liberation Front- MILF).

2.3. Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi (MNLF)

Çalışmanın önceki bölümlerinde de ifade edildiği gibi Moro halkının önceliği, bağımsızlıklarını barış içerisinde Filipinler Hükümeti'nden talep etmek olmuştur. Taleplerini siyasi çerçevenin dışına çıkmadan güven ortamı içerisinde merkezi hükümete iletmek yönünde olmuştur. Fakat taraflar arasındaki anlaşmazlıklar süreci uzun soluklu bir çıkmaza soktuğu görülmektedir. Verilen mücadelelerdeki etkin olan aktör gruplar, İslami hareket oldukları için dinin emir ve yasaklarını referans almışlardır. Buna rağmen yaşananlar sürecin seyrini değiştirmiştir. Mevcut yönetim anlayışı, Moro halkına siyasi yollardan bir çözüm imkânı tanımamıştır. Bunun neticesinde halk hem kendi güvenliğini sağlamak hem de bölgeye yönelik taleplerini elde etmek için silahlı mücadele safhasına geçmiş ve kendi silahlı örgütlerini kurmuşlardır. Bu örgütler Bangsamoro'da yaşayan Müslüman halk tarafından gönüllü katılım sağlanarak oluşturulmuştur.

MNLF 1969 yılında Manila'da Filipinler Üniversitesi görevlisi olan Nur Misuari öncülüğünde kurulmuş, kurulduğu dönemlerde İİT ve Filipinler Devleti tarafından Bangsamoro halkının resmi sözcüsü olarak kabul edilmiştir. MNLF, Mindanao Adasında yaşayan Müslümanların hem sosyal hem de ekonomik düzeylerinin gelişmesi için gerekli politik adımların atılmasını hedeflemiştir (Hurights Osaka, 2008). MNLF, başlattığı mücadelenin sömürgecilik döneminde oluşturulan siyasi yapının ve bu yapının politikalarının Mindanao bölgesinde oluşturduğu sorunlar ve devletle halk arasında devam eden savaş sırasında kendisine yüklenen misyon gereği Filipinler Devleti'nin uyguladığı baskıcı ve ayrıştırıcı siyasetine karşı olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla sorun temelde politiktir ve politik yollarla çözülebilir ancak Filipinler hükümeti Bangsamoro halkı ile iletişim kurmayı gerektiren bu yolu benimsememiştir (Kamlan, 1999, s. 24). MNLF, temel amaç ve isteğini şu şekilde dile getirmiştir: “Biz, beş milyon ezilmiş Bangsamoro halkı, topraklarımızın kaybı, dinimiz olan İslam'ın kutsal ibadet mekânlarının tahrip edilmesi, masum kardeşlerimizin katledilmesi ve yıllardır maruz kaldığımız terör ve baskı nedeni ile bize pek çok acı ve keder yaşatan Filipinler Devleti'nin zulmünden kendimizi kurtarmak istiyoruz” (Kamlan, 1999, s. 23).

Dönemin başkanı olan Ferdinand E. Marcos anayasanın kendisine tanıdığı bazı hakları kullanarak 1972 yılında anayasayı feshetmiş ve ülke genelinde sıkı yönetim ilan etmiştir (respicio&co., 2025). Bunun neticesinde bölgeye yönelik silahlı müdahaleler başlamış ve taraflar arasındaki çatışmalar ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu sıkı yönetim kararı sonrasında bölgede meydana gelen kriz dört yıl sürmüş bunun neticesinde bir milyonun üzerinde insan

yerinden olmuş ve çok sayıda can kaybı yaşanmıştır (İnza, 2012, s. 9). Bütün bu süreç Nur Misuari'nin liderliğinde MNLF ile Filipinler silahlı kuvvetleri arasında gerçekleşmiştir. MNLF açısından yaşanan olayların temelini, bölgesel bağımsızlıklarını kazanmak, Müslüman kimliğini ve inançlarını korumak oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Filipinler yönetim biçimini sona erdirerek bağımsız bölgesel bir yönetim kurmayı hedeflemişlerdir (Sevinç, Durmuş, & Vagas, 2015, s. 111). Hareketin temel referans kaynağı olarak Kur'an'ı benimsemeleri, kurmayı hedefledikleri devletin temellerinin İslami prensiplere göre düzenleneceğini göstermektedir (Macasalong, 2014).

Bölgede yaşanan olaylar ve neticesinde verilen kayıplar, MNLF ve Filipinler hükümetini çatışmaları sürdürmek yerine müzakere yolu ile bir sonuç elde etmeye yönlendirmiştir. Bunun neticesinde 18-19 Ocak 1975 tarihinde taraflar bölge için çözümler üretmek amacı ile Suudi Arabistan'ın Cidde kentinde müzakere masasına oturmuştur. Bu tarih, barış görüşmelerinin başladığı resmi tarih olarak kabul edilmiştir. Barış görüşmelerine Malezya, Brunei, Darussalam ve Libya gibi İİT üyesi ülkelerin yanı sıra Japonya, İsveç, ABD (USIP kanalıyla -ABD Barış Enstitüsü), Yeni Zelanda ve Kanada gibi ülkeler de katılmıştır (Salah J. , 1986, s. 63). Bu yapılan görüşmelerde taraflar arasında görüş ayrılıkları olduğu için bir anlaşma sağlanamamıştır. Devamında İİT Dışişleri Bakanları 12-25 Temmuz 1975 tarihlerinde Cidde'de bir araya gelerek Filipinler hükümeti ve MNLF kanadına tekrar anlaşma masasına oturmaları için bildirimde bulunmuşlardır (Lingga A. S., 2006, s. 4). 1975 yılında İİT'nin katılımıyla başlayan görüşmeler, 15-23 Aralık 1976 tarihinde Libya Dışişleri Bakanı Dr. Ali Treki'nin başkanlığında, Suudi Arabistan, Senegal, Somali ve diğer katılımcıların da yer aldığı toplantılar sonucunda Trablus Anlaşması ile sonuçlanmıştır (UN Peacemaker, 2024).

2.3.1 Trablus Anlaşması

Trablus Anlaşması, Libya'nın Trablus kentinde bir araya gelen heyet ile 23 Aralık 1976 tarihinde imzalanmıştır (Cagoco, 2018). Tarafları bu masada toplayan etkenlerin başında hem insani kayıplar hem de çatışmaların özellikle Filipinler Hükümeti'ne finansal açıdan oluşturduğu külfet olmuştur. Bölgesel Kalkınma Dairesi Başkanlığı eski asistanı Paul Dominguez'in yaptığı açıklamalara göre Moro bölgesinde savaşın sürdüğü dönemlerde 1970-1996 yıllarındaki maaliyeti 76 milyon peso olduğu belirtilmiştir (Lingga A. S., 2006). Bu anlaşmada iki önemli karar alınmıştır: bunlardan ilki taraflar arasında ateşkesin yürürlüğe girmesidir; ikincisi ise, Müslüman nüfusun yoğun olduğu bölgeleri kapsayacak şekilde bölgesel

yönetim kurma hakkının tanınmasıdır (Democratic Progress Institute, 2013). Bu bölgesel yönetim hakkı, Mindanao'da Filipinler Devleti'nin egemenliği ile toprak bütünlüğünü gözeterek MNLF tarafına 13 vilayetten oluşacak biçimde ilk etapta tasarlanmıştır (Strachan, 2015, s. 4). İİT'nin aracı olduğu bu anlaşmada, oluşturulacak özerk bölgede geçici bir yönetim kurulması ve 1977 yılında bölgenin kesin statüsünün belirlenmesi için MNLF'in yönetimini talep ettiği bölgelerde referanduma gidilmesi kararlaştırılmıştır (Mullenbach, 2025).

Yaşanan sürecin ilk başladığı dönemlerde, aktörlerin yapmış olduğu açıklamalar bağımsız bölge veya bağımsız Bangsamoro yönetimi kurulmasına yönelik sloganların öne çıkarken, bu söylemlerin yerini anlaşmada geçen özerklik kavramı aldığı görülmektedir. Geline nokta, ilk etapta anlaşmanın sağlanması ve bölgede sulh ortamının oluşması adına özerk bölge yönetim yapısının kabul edilmesi, ilerleyen süreçleri de bu çerçevede etrafında şekillendirmiştir. Filipinler hükümetinin bu yaklaşım ile bölgesel bağımsızlığın önünün kesildiği görülmektedir. Ancak ilerleyen dönemlerde anlaşmada alınan bazı karar maddelerinin hiç gündeme getirilmemesi ve Marcos yönetiminin anlaşmayı yürürlüğe koyma yönünde herhangi bir girişimde bulunmaması MNLF'nin tepkisine yol açmıştır. Ayrıca yapılan plebisit sonucunda on vilayetin özerk bölgeye katılması kararı onaylanmıştır. Anlaşma da yer alan maddelerden bir tanesi; Müslümanlar, özerk bir yapıya ve kurumlarının amaçlarına uygun olarak kendi idari sistemlerine sahip olacaklardır (The Tripoli Agreement, 1976). Bu ve benzeri maddeler incelendiğinde anlaşmada ucu açık bırakılan hususlar ilerleyen süreçte Bangsamoro aleyhine sonuçlar oluşturmuştur. Marcos yönetimi anlaşmayı on ay sonra tek taraflı olarak feshetmiştir (McKenna, The Origins of the Muslim Separatist Movement in the Philippines, 2000). Bu durum neticesinde Filipinler Devleti ile MNLF arasında silahlı mücadele tekrar başlamıştır. Anlaşmanın gidişatı Marcos hükümeti değişene kadar çıkmazda kalmıştır. Marcos yönetimi değişene kadar, Filipinler Devleti ile MNLF arasında silahlı çatışmalar devam etmiş; çok sayıda insan hayatını kaybetmiş ve yerlerinden göç etmek zorunda kalmıştır. Bu yönetim sürecinde Bangsamoro halkı ekonomik eşitsizliğe, sosyal ve etnik ayrımcılığa maruz bırakılmış; bu durum bölgede birçok insan hakları ihlaline yol açmıştır. Aynı zamanda çatışmaların ülke ekonomisine verdiği mali zararın da oldukça ciddi boyutlara ulaştığı görülmektedir. Bu konu hakkında bölgesel kalkınmadan sorumlu eski Başkan Yardımcısı Paul Dominguez, Moro bölgesinde devam eden savaşın sürmesi durumunda bölgeye olan maliyetinin on yıl içerisinde en az 2 milyar dolar olacağını ifade etmiştir (Lingga A. S., 2006, s. 1).

Marcos'tan sonra devlet başkanı seçilen Corazan C. Aquino, barış görüşmeleri için yeniden girişimde bulunmuştur. Başkan Aquino, bölgede barış ve istikrarın sağlanması yönünde ciddi adımlar attığı görülmektedir. Başkan, 5 Eylül 1986'da Nur Misuari ile görüşme yapmak için ekibiyle birlikte Sulu vilayetine gitmiştir. Burada yapılan görüşme, Aquino hükümeti ile MNLF arasında 1987 yılında imzalanan Cidde Anlaşması ile sonuçlanan sürecin başlangıcı olmuştur (Arguillas C. , 2021).

2.3.2 Cidde Anlaşması

Trablus anlaşmasının yürürlüğe koyulmayan maddelerini, Filipinler hükümeti ve MNLF Cidde'de bir araya gelerek tekrar masaya yatırmışlardır. MNLF, bu görüşmelerde daha önceden belirttiği 23 bölge için tam özerklik istemiş; ancak Aquino hükümetinin, Trablus Anlaşması'nda ön görüldüğü şekilde bölgenin yapısını yeniden değerlendirme niyetiyle masaya oturduğunu anlaşılmaktadır (Tanrıverdi, 2018, s. 84). Bu görüşmelerde de bir karara varılamamasından dolayı taraflar farklı zamanlarda birçok kez bir araya gelmişlerdir. Her ne kadar Aquino döneminde barış müzakerelerinde bir sonuç alınmadığı görülsede Aquino'nun başkanlık döneminde MNLF'in kurmak istediği Müslüman Mindanao Özerk Bölgesi ARMM (Autonomous Region in Muslim Mindanao) yönetiminin ilk adımları atılmış, özerk yönetimin 6734 sayılı Cumhuriyet Kanunu onaylanmıştır (Republic ACT NO. 6734, 1989). Marcos ve Aquino dönemlerinde iki taraf için tam bir neticeye varılamaması, ardından yeni devlet başkanının seçilmesi ile süreç yeni bir boyuta evrilmiştir. Filipinler'de yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde siyasi parti olarak bilinen Lakas politik partisinden aday olarak seçime giren Fidel Ramos seçimlerde %23,5 oranında oy alarak dönemin başkanı seçilmiştir (Elections Result, 1992). Ramos'un başkanlık yaptığı 1992-1998 yılları arasında Filipinler Devleti ile MNLF arasındaki görüşmeler tekrar başlamıştır. Ramos dönemi öncesi Endonezya'nın başkanlığında İİT Genel Sekreteri ve altı kişiden oluşan yönetim komitesinin hazır bulunduğu görüşmelerde de bir neticeye varılamamıştır (Stankovitch, 1999). Aquino döneminde kanunlaşan ARMM, Ramos döneminde tekrar masaya yatırılarak kapsamlı hale getirilmiştir. Görüşmeler sonucunda Mindanao Adası'nda bulunan Müslümanların yoğun olarak yaşadığı bölgelere özerklik verilmesi kabul edilmiştir. Birinci aşamada, üç yıllık bir geçiş dönemi öngörülmüştür. Geçiş döneminin sonunda oluşturulması düşünülen özerk bölge sınırları için referandum yapılmasına karar verilmiştir. Referandum sonucuna göre ARMM'in

statüsünün belirlenmesinde mutabık kalınmıştır (Parcasio, 2015). Ramos sürecin ilerleyişi için bir yol haritası hazırlamış ve bunu altı başlık halinde aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

1. Sosyal, ekonomik ve politik reformların takibi,
2. Barışın güçlendirilmesi ve halkın topyekûn katılımını sağlayacak konsensüs inşa edilmesi,
3. Bölgede var olan farklı gruplar ile görüşmeler sağlamak, herkes için geçerli barış tesisi inşa etmek,
4. Yeniden Entegrasyon ve Rehabilitasyon programları oluşturmak, toplum temelli çalışmalar yürütmek,
5. Bölgesel devam eden çatışmalardan oluşan kaygıları ele almak,
6. Barışa elverişli bir iklim inşa etmek (Peace Process, 2016).

Yapılan müzakereler neticesinde süreç olgunlaşma evresine gelmiş ve taraflar arasında anlaşma sağlanmıştır. MNLF, yola ilk çıktığında yapmış olduğu görüşmelerde sunulan teklifleri uzun yıllar kabul etmemesine rağmen aynı şartları hatta yapılan plebisit ile sonucu daha sınırlı bir bölgede özerklik kazanımı ile anlaşmayı onaylamıştır. Cidde Anlaşması, Trablus Anlaşması gibi detaylı bir şekilde hazırlanmamış olsa da anlaşmanın uygulanmasını takip edecek bir ortak komisyon (Joint Commission) kurulmuştur. Cidde netice itibari ile bir anlaşma değil Trablus Anlaşmasının uygulama şeklinin masaya yatırılarak kapsamlı hale getirilen müzakere şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu husus, Tanrıverdi'nin çalışmasında şu şekilde ifade edilmiştir: “Tarafların karşılıklı iyi niyetlerini ifade ettikleri ve barışın oluşturulması amacıyla gereken gayreti göstereceklerini açıkladıkları bir taahhüt gibidir” (Tanrıverdi, 2018, s. 84). MNLF Trablus anlaşması sonucu ve sonrasında değişen yönetimlere rağmen yapılan görüşmelerde tam bağımsızlığı ya da ilk etapta sunulan kazanımları elde edememiş; bu durum kendi içerisinde fikir ayrılıklarına sebep olmuştur. Trablus anlaşmasında öne sürülen özerk bölge yönetim alanından ziyade daha dar alana indirgenmesi süreç içerisinde tartışmalara yol açmıştır. Bu tartışmalara Nur Musiari'nin süreci yönetememe ve İslami hassasiyetleri gözetmediğinden dolayı da farklı bir yaklaşım sergilenerek MNLF grubu içerisinde ayrılan bir grup eylemci Moro İslami Kurtuluş Cephesi'ni (Moro Islamic Liberation Front – MILF) kurmuşlardır. Bu durum farklı kaynaklarda MNLF lideri Nur Musuari yönetimini devir almak için grup içerisinde etkili isimler arasında yer alan Selamet Haşim'in birtakım girişimlerinden kaynaklı olduğu yer almaktadır (Maulana, 2014).

2.4. Yeni Cephe MILF: Barış Sürecinde Dönüşen Yaklaşımlar ve Müzakere Zemini

1977 yılında Selamat Haşim önderliğinde MNLF'den ayrılanlar yeni bir grup kurmuş ve Bangsamoro halkı için MNLF'in standartlarından daha kapsamlı olarak özgürlük ve bağımsızlık mücadelesi vermeye karar vermiştir (Salah J. , 1986, s. 156). MNLF'in açılımında yer alan "Ulusal" kavramını "İslami" olarak değiştirip Moro İslami Kurtuluş Cephesi adını alan grup, 1984 yılından itibaren bölgede kendini ifade etmeye başlamıştır. Grubun bu ideolojisi, liderlerinin Filipinler Hükümeti'ne yönelik yaptığı keskin ya da aşırı söylemlerden de anlaşılmaktadır (Durmuş, 2016, s. 135). Yeni hareket bölgede İslam dinini rehber belirleyerek mücadelesini sürdürmüş ve bu dine mensup halkın bağımsızlığı olarak mücadelesini tanımlamıştır. Fakat bölgede mevcut diğer etnisitelerin de olduğunu göz ardı etmesi mücadeleyi ilerleyen safhalarda zayıflatmıştır. Bu hareket, MNLF'den farklı olarak Bangsamoro halkının siyasi, ekonomik ve sosyal hakları için mücadele etmiş; tek çözümün Mindanao bölgesinin Filipinler Devleti'nden tamamen bağımsız olması gerektiği fikrini savunmuştur (Domingo, 1995). MNLF'den ayrılan bu grup Filipinler hükümetiyle farklı bir mücadeleler içerisine girmiş, özerklik anlaşmasının kabul edildiği 2014 yılına kadar Mindanao'da söz sahibi olan silahlı grup olmuş ve Bangsamoro halkının bağımsızlığı için hükümet güçlerine karşı silahlı çatışmalarda bulunmuştur (Lingga A. S., 2006, s. 9).

Bölgede bağımsızlık talep eden iki grubu birbirinden ayıran en önemli fark, MNLF'nin isminden de anlaşılacağı üzere ulusal(national) ibaresi, bölgede yaşayan sadece Müslüman nüfusu değil diğer tüm dini ve etnik grupları içine alacak şekilde kullanmasıdır. Diğer bir nokta MNLF, kendi mücadelesinin sadece Mindanao Müslümanları için olmadığını, Manila hükümeti tarafından politik ve ekonomik ayrımcılığa maruz bırakılan kişiler ve gruplar için de olduğunu savunmuştur (Rivera, 2006, s. 104). Nur Misuari'nin başlangıçtaki hedefi laik, özerk ya da bağımsız bir devlet yapısı oluşturmaktır. Ancak diğer yapı Bangsamoro için İslami yönetim yapısı olan bir bölge oluşturma arayışında olmuştur. MNLF'in benimsediği bu ideoloji ya da politika, MILF tarafından kabul görülmediği ve bu durumun örgütün bölünme sebepleri arasında yer aldığı ifade edilmektedir (Osmanoğlu, 2014, s. 23). MILF'in bu anlayışının, yapının politikalarının değişimine nasıl etki ettiği araştırmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıca değinilecektir.

MILF kurulmasının ardından Filipinler hükümeti ve sürecin ilk aşamalarında izleyici rolünde olan ve sonrasında üçüncü taraf statüsünde dahil olan İİT ülkeleri ile temas kurmaya çalışmıştır. MNLF yapısına kıyasla daha ılımlı bir politika benimsediklerini ve bölgeye yönelik yapılacak herhangi bir müzakere ortamına açık olduklarını göstermeye çalışarak sürece dâhil olmak istemişlerdir. Ancak, dönemin başkanı Aquino hükümeti ile yaptığı görüşmeden bir olumlu bir sonuç elde edememelerinin ardından MILF'in etkinliğini ve Mindanao adasında yaşayan halk tarafından desteklendiğini hükümete kanıtlamak için silahlı eylemlere başvurmuşlardır (INQUIRER.NET, 2014). 1992 ve 1996 yılları arasında merkezi hükümet, bölgeye yönelik yapılan müzakerelerde MILF'e yer vermediği çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir (May, 2001, s. 269). MILF'in sürdürdüğü bu çatışma politikası zamanla değişiklik göstermiştir. Müzakere süreçlerinin dışında kalmaları, silahlı mücadele ile netice elde edememeleri, çatışmalardan ötürü halkın tepkisinin oluşması gibi nedenler bu politika değişiminin gerekçeleri olarak gösterilebilir. Örgüt içerisinde bu değişimin de getirdiği çatlak sesler olsa da yönetimde etkili olan ve sürecin ilerleyen aşamalarında karar vericiler içerisinde bulunan Al-Haj Murad, Ghazali Jafaar ve Mohagher Iqbal'in yaklaşımları ortamı yumuşatmıştır (Tanrıverdi, 2018, s. 75). MILF hareketinin destekçilerinin halk tarafından olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yola çıkış politikalarında sadece İslami bir nizam kurmayı esas alarak hareket etmeleri, bölgede yaşayan diğer dini ve etnik yapıların desteğini geri çekmesine neden olduğu söylenebilir. Bu durum, örgütün hareket kabiliyetinin zayıflamasına neden olmuştur. Halk hem insan gücüyle hem de sahip olduğu imkanları ile gruba desteğini çekmesi; yukarıda da belirtildiği üzere, MILF'in müzakere sürecine geçiş etkenleri arasında değerlendirilebilir.

MILF, merkez hükümeti ile yaptığı görüşmelere üçüncü bir tarafın da dahil olmasını talep etmiştir. Bu talebin sebebi, merkez hükümet ile geçmişte yapılan anlaşmalarda kararlaştırılan maddelerin göz ardı edilmesi ya da uygulanmaya konulmaması gerekçe olarak gösterilebilir. MILF yönetiminin bu tutumu bahsi geçen duruma yönelik bir önlem niteliği taşımaktadır. Bu durum neticesinde Malezya hükümeti başta olmak üzere birçok ülke ve STK, barış görüşmelerinin farklı evrelerinde gözlemci veya arabulucu statüsüyle rol almıştır (Taya, 2007, s. 71). Sivil toplum kuruluşlarının bu noktada sürece dahil olduğu gözlemlenmektedir. Bu kapsamda, araştırmanın teorik çerçevesini oluşturan barış inşası sürecine STK'ların dahil olması, sürecin temel dinamiklerinden biri olmanın ötesinde, barışın şekillendirilmesinde kritik bir rol üstlendiklerini ortaya koymuştur. Araştırma bu kapsamda yoğunlaşarak, özerklik aşamasında insani yardım odaklı sivil toplum kuruluşlarının sürece etkilerini ele almayı amaçlamıştır. Müzakereler devam ederken 2001 yılı ağustos ayında, Malezya ve Libya'nın

öncülüğünde Moro halkı adına sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için MNLF ile MILF arasında birlik anlaşması imzalanmıştır. Bangsamoro Dayanışma Konferansı olarak nitelendirilen anlaşmayla iki örgüt arasında bir koordinasyon konseyi kurulmuş, tarafların Manila hükümeti ile yaptıkları anlaşmaları ve taleplerini bir araya getirerek bölge halkının problemlerine kalıcı çözüm yolları bulunması amaçlanmıştır. Ayrıca kurulan bu yapı Moro halkını temsilen İİT toplantılarına katılması da kararlaştırılmıştır (Özerdem, 2012, s. 406). Bölgede bu konseyin oluşturulmasının, iki grubu oluşturan üyelerin uzun yıllar boyunca bölgenin çıkarları için çaba sarf etmiş olmalarına dayandığı; aralarındaki fikir ayrılıklarından doğan anlaşmazlıkların zamanla ortak bir noktaya gelmesiyle birlikte, bölgenin kalkınmasına yönelik adımlar atılması için oluşturulduğu ifade edilebilir. Yapılan saha çalışmasında edinilen bilgiler doğrultusunda mevcut özerk yapının merkezi hükümet yönetimi içerisinde yer alan vekillerinin bir kısmının eski MNLF üyelerinden bir kısmının ise MILF üyelerinden oluştuğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu durum, oluşturulan koordinasyon konseyinin neticelerinden biri olarak değerlendirilebilir.

MILF'in barış yanlısı tutumu 2003 yılında Selamet Haşim'in doğal sebeplerle vefatının ardından yerine gelen Hacı Murad İbrahim tarafından ve üyelerinin kararlılığı ile devam ettirilmiştir (Durmuş, 2016, s. 139). Ayrıca siyasi zeminde kendine alan sağlayacak ilk adımı atarak Birleşik Bangsamoro Adalet Partisi (United Bangsamoro Justice Party -UBJP) kurmak için resmi girişimleri başlatmıştır (INQUIRER.NET, 2024). MILF'in silahlı eylemler ile bölgenin istikrarının sağlanamayacağını ve bölgede barış ortamı sağlanmadan bir neticeye varılamayacağını yönelik yaklaşımdan yana politika belirlediği Parti Genel Sekreteri Al-Mansour'un "Bugün, silahlı mücadeleden parlamenter mücadeleye geçiyoruz" açıklamalarından anlaşılmaktadır. Ayrıca MILF baş müzakerecisi Mohagher Iqbal "UBJP'nin MILF liderlerinin ana akım siyasette deneyim eksikliğine rağmen ilkeli bir siyasi parti olarak tasarlandığını" ifade ederek MILF ve bölge halkı için yeni mücadele yollarını belirlemiştir (Maulana, 2014).

2001–2010 yılları arasında merkezi hükümetin başkanlık görevini Gloria Macapagal Arroyo yürütmüştür (Encyclopaedia Britannica, 2025). Arroyo'nun izlediği barışçıl politika, bölge halkının görevde bulunduğu süresi içerisinde çatışmasız bir ortamda yaşamasını sağlamıştır. Arroyo görevde bulunduğu süre içerisinde MILF ile çeşitli düzeylerde görüşmeler sağlanmıştır. Yapılan ilk görüşmeye Uluslararası İzleme Komitesi (International Monitoring Team – IMT) olarak Malezya, Brunei Sultanlığı ve Libya temsilcileri de dahil olmuştur. Müzakerelerde, yapılması öngörülen anlaşmanın kapsamlı hale getirilerek, bölge için bağımsız

yönetim oluşturulması yönünde gerçekleştirilmiştir (Buendia, 2012, s. 52). 2009 yılında barış görüşmelerine devam etmek için Uluslararası Temas Grubu (International Contact Group-ICG) kurulmuştur. Bu durum, her iki tarafı bölgenin refahı ve barışı için destekleyen ülkelerin, kurum ve kuruluşlarının görüşmelere dahil olmasını doğrudan sağlamıştır. ICG'nin kurulması süreci üçüncü aktörlerin rahatlıkla dahil edilmesinin önünü açtığı ifade edilmiştir (Mangalen, 2020, s. 59). Manila hükümetinin iç siyasetinde yaşanan gelişmeler sonucunda ülke başkanlık seçimlerine gitmiştir. 10 Mayıs 2010 tarihinde yapılan başkanlık seçimlerini kazanan Aquino 30 Haziran 2010'da Gloria Arroyo'dan devir aldığı başkanlık koltuğuna oturmuştur. Aquino'nun izlediği bütünleştirici tutumu ülke genelinde barışın devamı niteliğinde bir siyaset olmuş, bölgede barış ve huzurun istikrarlı bir şekilde ilerlemesini sağlamıştır.

MILF grubunun bulunduğu Mindanao bölgesine Aquino döneminde herhangi bir silahlı müdahalede bulunulmamıştır (Atasoy, 2018, s. 554). Başkan Aquino ve MILF lideri Hacı Murad birçok kez bir araya gelerek barışın inşası üzerine müzakerelerde bulunmuşlardır. Bunun somut örneği, Başkan Benigno Aquino döneminde gerçekleşen ve iki taraf için büyük önem arz eden Bangsamoro Çerçeve Anlaşması (Framework Agreement on The Bangsamoro) olmuştur. Bu önemli antlaşma 15 Ekim 2012'de gerçekleşmiştir (Inok, 2024). Bu anlaşma ile süreç bir temele oturtulmuş ve adından da anlaşılacağı üzere özerkliğin çerçevesi çizilmiştir. İstikrarlı bir şekilde sürdürülen barış müzakereleri bölge halkının barış inşasına yönelik beklentilerinin artmasına, çatışmaların yerine bölgede güven ortamının oluşmasını sağlamıştır. Aquino döneminde yapılan önemli ikinci adım ise bu anlaşmanın devamı ve çerçeve anlaşması ile belirlenen hususların detaylandırılması niteliğinde olan Bangsamoro Kapsamlı Anlaşma (The Comprehensive Agreement on The Bangsamoro) olmuştur (Chan, 2014). 27 Mart 2014 tarihinde imzalanan anlaşmanın akabinde aynı yıl kongreye sunulan Bangsamoro Ana Yasası'nın (Bangsamoro Basic Law-BBL) onaylanmasının ardından bölgede plebisit yapılması planlanmaktaydı. Fakat, 2015 yılında onaylanması beklenen yasa senatonun muhalefeti ile karşılaşılmaması neticesinde askıya alındı (Tanrıverdi, 2018, s. 169). Askıya alınan bu yasanın kapsamı içerisinde ARMM adını Bangsamoro Müslüman Mindanao Özerk Bölgesi (Bangsamoro Autonomous Region Muslim Mindanao-BARMM) olarak değiştirilmesi ön görülmekteydi (The Lawphil Project, 2018).

Merkezi yönetim için yaklaşan başkanlık seçimleri ile süreç daha da öteye ertelenmiş ve seçilecek başkanın izleyeceği politikaya göre bölgenin akıbeti netleşmişti. Genel seçimler Filipinler'de 2016 yılında yapılmış ve seçim sonucunda ülkenin 16. Cumhurbaşkanı Rodrigo Roa Duterte olmuştur. Filipin tarihinde ilk kez Mindanao bölgesinden birisi başkan olarak

seçilmiştir (Bandila, 2020, s. 61). Bu durum bölgenin taleplerini karşılama hususunda atılacak adımların iki yönetim için isabetli olmasını sağlamıştır. Duterte göreve başladığında, bölgede barışın tesisi ve sürdürülmesi yönünde adımlar atacağına yönelik açıklamalarda bulunmuştur (Gomez & Cerojano, 2016). Duterte yönetimi ile yaklaşık iki yıl boyunca çeşitli dönemlerde yapılan görüşmeler ve sunulan BBL'in yeni hükümet tarafından incelenerek yasal düzenlemelerin yapılmasının neticesinde 27 Temmuz 2018 tarihinde 11054 sayılı Bangsamoro Organik Yasasını (Bangsamoro Organic Law) imzalanmıştır (Duterte signs Bangsamoro Organic Law, 2018). İmzalanan bu anlaşmaya yönelik değerlendirmelere, Cook'un *Three challenges facing the Bangsamoro Organic Law* adlı çalışmasında yer verilmiştir. Araştırmacı çalışmasında, Bangsamoro Organik Yasası'nı, Müslüman Mindanao'daki yerel yönetimlerin oluşturulması, Mindanao bölgesinde devlet kapasitesinin iyileştirilmesi ve bölgesel özerk hükümete ulusal hükümet desteğinin sağlanması başlıkları altında değerlendirmiştir (Cook, 2018).

Yaklaşık 50 yıl süren çatışmaların ve istikrarsızlığın ardından, bölgede barışın sağlanmasına yönelik atılan adımlar, son anlaşma ile yasalaştırılarak net bir şekilde güvence altına alınmıştır. Bangsamoro'da görüşmeleri bu noktaya getiren MILF artık yönetim mekanizmasını oluşturarak özerk bölge yönetim şemasını kurmuştur. Bangsamoro içeride özerk dışarıda merkezi hükümete bağlı olan bir yönetim mekanizmasına sahip olmuştur. ARMM'in bölgeleri içerisinde Sulu, Tawi-Tawi, Basilan, Lanao del Sur ve Maguindanao'nun beş eyaletinden oluşmaktayken, BARMM yönetiminde Cotabato şehrini de içerecek ve 60'tan fazla köyü de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

ARMM bölgesinde yapılan referandumun yanı sıra Filipinler'in güney bölgelerinde ARMM sınırları içerisinde olmayan fakat BARMM yönetimine dâhil edilmek istenen bölgelerde de seçim yapılmıştır. Bu bölgelerde komisyon seçimi 6 Şubat 2019 yılında yapılan plebisit ile belirlenmiştir (Mangalen, 2020, s. 68). Halkın bu seçim sürecine dahil edilmesi, duruma meşruiyet kazandırmış ve yeni yönetimin halk tarafından benimsendiğini göstermiştir. 22 Şubat 2019 tarihinde Duterte başkanlığında ARMM üyelerinin de dahil olduğu yemin töreni gerçekleştirilerek ARMM yönetiminden BARMM yönetimine geçilmiştir (PCO, 2019). Mevcut yönetim parlamenter sistem ile yürütülmektedir, ancak BARMM kurulduğundan günümüze bölgede genel seçim gerçekleştirilmemiştir. Bölgenin yönetim sistemin kurulması amacıyla bir geçiş hükümeti oluşturulmuştur. Bu çerçevede, Bangsamoro Geçiş Yönetimi (Bangsamoro Transition Authority- BTA), 41 milletvekili MILF tarafından 39 milletvekili merkez hükümet tarafından atamak suretiyle oluşturulmuştur (Arguillas C. O., 2024). Yeni

yapıyla birlikte bölge, kendi yasama ve yürütme organlarına sahip olmuş; ekonomik açıdan merkezi hükümetten daha kapsamlı bütçe hakları elde etmiş ve yargı alanında ise geliştirilmiş bir İslami hukuk sistemine geçiş sağlamıştır.

Bangsamoro’da yaşanan bu tarihsel süreç, sadece bölgede yönetim biçiminde bir dönüşümün değil, aynı zamanda insani müdahalelerin ve bu kapsamda aktörlerin faaliyetlerinin çeşitliliğinin yoğunlaştığı bir dönem olarak da dikkat çekmektedir. Bu kapsamda, insani yardımın çatışma süreçlerinde bir aktör olarak rol üstlenmesinin daha yaygın hale gelmesi araştırmayı bu yöne çekmiştir. Bu durumun anlaşılabilmesi ve yansıtılması adına, araştırmanın bir sonraki bölümünde insani yardım odaklı sivil toplumun tarihsel gelişimi ve dönüşümü ele alınmıştır.

III. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: İNSANİ YARDIM ODAKLI SİVİL TOPLUM

Araştırmanın önceki bölümlerinde 20. Yüzyıl ortalarından itibaren küresel düzeyde yaşanan anlaşmazlıklardan kaynaklı krizlerin silahlı çatışmalar ile değil müzakere yoluyla çözümlenerek barış ortamının oluşturulması yaklaşımı tartışılmıştır. Bu doğrultuda çeşitli yollar denenmiş ve farklı metotların benimsendiği ifade edilmiştir. Anlaşmazlık yaşayan tarafların kendi aralarında bu durumu müzakere ile çözmesinin pek mümkün olmadığı veya kırılma riski taşıdığı görülmektedir. Üçüncü tarafların arabuluculuk rolüyle dahil olması, oluşturulan barış ortamının daha kalıcı olmasını sağlamaktadır. Yaşanan olaylara dahil olan üçüncü aktörler arasında komşu devletler başta olmak üzere farklı ülke temsilcileri, uluslararası örgütler, ulusal ve uluslararası STK'lar, dini kurumlar, bölge kanaat önderleri gibi çeşitlendirilebilir temsilciler yer almaktadır. İnsani yardımın yaşanan kriz durumlarında etkilenen halkın sıkıntılarını hafifletmek, oluşan hasarı onarmak gibi temel ihtiyaçlardan ötürü oluşmuş ve zamanla operasyonel faaliyet alanını genişlettiği ifade edilmektedir. Özellikle 19. yüzyıl Avrupa'sında ve sonrasında ABD'nin kuzey bölgelerinde yaşanan çatışmalar insani yardıma olan yaklaşımın gelişmesini ve düzenli bir yapıya bürünmesini sağlamıştır (Pedersen, 2021). Araştırma kapsamında Bangsamoro'da yaşanan durum içerisinde insani yardım odaklı STK'ların kriz durumlarında, müzakere sürecinde ve sonrasında bölgede etkin bir rol oynadığı görülmektedir. Bu durum, araştırmamızı özellikle insani yardım faaliyeti yürüten STK'ların barış inşasına yönelik oynadığı rollerin tarihsel perspektiften gelişimini ele almaya yöneltilmektedir. Bu kapsamda, insani yardım odaklı sivil toplumun geçmişten günümüze nasıl evrildiği, rollerinin hangi bağlamlarda nasıl şekillendiği analiz edilmeye çalışılmıştır.

3.1. İnsani Yardımın Doğası

İnsani yardım, doğal veya insan eliyle oluşan kriz durumlarında, krizin olduğu bölgede yaşayan halkta meydana gelen ihtiyacı giderme maksadı ile içeriden ve dışarıdan ulaştırılan temel ihtiyaçları tanımlamak için kullanılan bir kavramdır (İLKSENOL Eurodesk, 2022). İnsani yardımın tarihine bakıldığında, salgın hastalıklar, çatışmalar ve uluslararası savaşlar nedeniyle ortaya çıkan ihtiyaçlara karşı gönüllü olarak yardım ulaştırıldığı ve temel ihtiyaçların karşılandığı görülmektedir. Bu yardımlar çeşitli aktörler aracılığıyla sağlanmaktadır. İnsani yardımı sağlayan aktörler arasında devletler, yerel gönüllüler, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları yer almaktadır. Bu durumu Çokadar yerleşik ve yükselen aktörler kategorisi olarak iki gruba ayırmaktadır (Çokadar, 2021). Bu kategoriler arasında ilk ve ana aktör, kriz durumunun meydana geldiği ülkenin yönetimine ait olduğu söylenebilir. Fakat bu krizlerin büyük çapta olması durumunda ulaştırılan insani yardımın bireysel veya gönüllü kişiler tarafından etkililiğinin yetersiz kalmasından ötürü topyekûn ve sistemli ulaştırılan insani yardımın daha etkili olması düşünülerek komiteler veya konsorsiyumlar oluşturulmuştur. Oluşturulan birlikteliklerin neticesinde gösterilebilecek ilk örnek, Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) gelmektedir. ICRC oluşturulan komiteler tarafından alınan karar neticesinde 1863 yılında faaliyete geçirilmiştir. Bu kuruluş bölgeselliğin yanı sıra uluslararası faaliyet gösteren bir yapı haline gelmiştir (Köksoy, 2017, s. 105). Faaliyetlerini yürütürken din, dil, ırk, mezhep ayırt etmeksizin kriz olan bölgelerdeki sivil nüfusa insani yardımın etkin bir şekilde ulaştırılması amaçlanmaktadır.

Oluşturulan komitelerin faaliyetlerine yönelik gösterebilecek bir diğer örnek ise 1876 ve 1879 yılları arasında ortaya çıkan Kuzey Çin kıtlığı olmuştur. Yaşanan kuraklık neticesinde yaklaşık 13 milyon insanın ölümüne neden olan kıtlık için bölgede insani yardım faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Ülke dışından gelen ve Çinli tüccarlar ile soylular sınıfının da desteğiyle Shandong Açlıkla Mücadele Komitesi oluşturulmuş ve uluslararası yardım kampanyasıyla bölgede yüklü miktarda yardım gerçekleştirilmiştir (Mammadova, 2024). Yapılan bu çalışmalar ve ortaya çıkan benzer krizlerde yürütülen insani yardım faaliyetleri belirli bir prensip ve ilkeler çerçevesinde yürütülmeye çalışılmıştır. Çalışmalara referans olan bu ilke ve prensipleri ICRC farklı başlıklar altında kategorileştirmiştir. Bu başlıklar insaniyet, tarafsızlık, bağımsızlık, kalkındırma, evrensellik gibi kavramlar doğrultusunda belirlenmiştir (Red Cross EU, t.y.). Belirlenen ilkeler arasında özellikle tarafsızlık ilkesi üzerine birtakım tartışmaların olduğu farklı çalışmalarda ifade edilmiştir (Örgel, 2018, s. 11). Bu yaklaşıma benzer olarak Tosun

alışmasında şu ifadeye yer vermiştir: “ABD ve Sovyetler Birliği, herhangi yere/ülkeye insani veya diğer yardımlarda kendine yakın olma durumunu gözetmiştir. İdeolojik sınırlar ve yakınlaşmalar haricinde bloklar arasında yardım geçişkenliği olmamış veya yok denecek kadar azdır” (Tosun, 2022, s. 51). Bu durumu Soğuk Savaş döneminde gerçekleştirilen insani yardımların sahip olduğu prensiplerde belirtilen tarafsızlık ilkesine uymamasının yanı sıra insani yardımı politik çıkarlar doğrultusunda kullanılma durumu taşıdığını göstermektedir. Farklı araştırmalarda bahsi geçen dönemde devletlerin uyguladığı insani yardım yaklaşımı şu şekilde açıklanmıştır: “[...] insani yardım alanında hükümet dışı kuruluşlardan ziyade genellikle devletlerin desteği altındaki uzman kuruluşların hâkim politik etkinliğin etkisi altında belirli çıkarlar gözetilerek insani yardım alanında var olduğu bir dönemdir” (Akgl, 2019, s. 7).

ICRC insani yardım ağının genişlemesi neticesinde bahsedilen prensiplere ilave olarak gönüllü hizmet, birlik ve evrensellik ilkelerini eklemiştir (Red Cross, 2015). Bu prensiplerden ayrı olarak insani yardımın amacı ise on yedi ye ülkeden oluşan Good Humanitarian Donorship (GHD) tarafından üç madde haline getirilmiş ve bu maddeler temel hatları ile insani yardım faaliyetlerin amacını kriz durumlarında ve sonrasında hayat kurtarmak, acıları azaltmak, insan kaynaklı krizler ve doğal afetler esnasında ve sonrasında insan onurunu korumak, bu ve benzeri durumların ortaya çıkışını engellemek ve oluşacak kriz durumlarına yönelik hazırlığı güçlendirmek olarak tarif etmiştir (Principles and Good Practice of GHD, 2014). Bu tarif ile insani yardımı kısa, orta ve uzun vadede faaliyet gösteren çalışmalar olduğu söylenebilir. Konu ile ilgili yapılan literatür taramasında insani yardımın siyasi, ekonomik, kültürel, hukuki, sosyal vb. birçok boyutunun bulunduğu ve buna bağlı olarak birçok alanda insani yardım kavramı ele alındığı grlmştır.

Hukuksal boyutta insani yardımın ilk adımlarının Cenevre Sözleşmesi ile atıldığı görülmektedir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan küresel krizlerin ardından insani yardımın hukuksal boyutu Cenevre Sözleşmesine ek maddeler ilave edilerek kapsamaları genişletilmiştir. Tarihsel süreç takip edildiğinde Soğuk Savaş dönemi ve sonrası dönem olarak insani yardım iki döneme ayrılmış ve Soğuk Savaş sonrası dönemde insani yardımın yapısı yeniden düzenlenmiştir (Zeynalı, 2023, s. 7). Araştırmalarda uluslararası ilişkiler disiplininde insani yardımın realist ve liberalist teori temelinde değerlendirildiği görülmektedir. Realist teoriye göre, insani yardım ilkelerine ters düşen çıkar ilişkisi güttüğü ortaya çıkmaktadır. Liberalist teori ise insani yardım kavramında bireyleri temel almaktadır. Ayrıca liberalist teori, muhtemel bir kriz durumunun üçüncü bir aktöre gerek kalmadan devletler arası ilişkiler ile çözülebileceğini vurgulamaktadır. Zeynalı çalışmasında, liberalist teorinin insani yardıma olan

yaklaşımını şu şekilde ifade etmiştir: “İnsan haklarını temel olarak ele alan liberalist düşünürler insani yardım operasyonlarını mağdur durumda olan halkın durumunun iyileştirilmesi için devletlerin uyguladığı dış politika olarak kabul etmektedirler” (Zeynallı, 2023, s. 14). Fakat bu yaklaşımın refah seviyesi yüksek devletler için mümkün olabileceğinin altını çizmek gerekir. Bu durumda devletlerin uyguladığı faaliyetler sadece dış politika unsuru olarak incelenemeyebilir. Küresel ölçekte yaşanan ekonomik krizlerden ötürü devletlerin kendi bünyesinde uygulaması gereken yardım politikaları da gerekli olmaktadır.

Sosyal devlet yapısındaki değişiklikler, özel sektörün öne çıkmasıyla sosyal güvencelerin azalması, işsizlik oranlarındaki artış, genç nüfus oranının azalması gibi çeşitlendirilebilir durumlardan kaynaklı mağduriyetlerden ötürü devletlerin kendi bünyesinde sosyal yardım gibi temel yardımlara ihtiyaç duyulmaktadır (Ay & Akan, 2017). Söz konusu mağduriyetler başta olmak üzere, çeşitli sebeplerden kaynaklı ortaya çıkan insani yardım gereksinimlerinin giderilmesi adına, yerel aktörler başta olmak üzere birçok uluslararası kuruluşların etkisi artmış ve bu kapsamda faaliyet yürüten aktörler giderek daha görünür olmuştur. Araştırmanın önceki kısımlarında değinilen insani yardımın tarihsel gelişimine bakıldığında, bireysellikten kolektif bir organizasyon yapısına geçerek sivil toplum oluşumu olarak hareket etmeleri, kriz durumlarına müdahale etmede operasyonel kabiliyetlerinin arttığını göstermektedir. Bu durum faaliyetlerinin etkili ve yerinde gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Çalışmanın sonraki bölümlerinde insani yardım odaklı sivil toplum aktörlerinin küresel ölçekte yaşanan olaylar karşısında yapısında gerçekleşen dönüşümler ele alınmıştır.

3.2. İnsani Yardımın Evrilmesi

Değişen ve gelişen dünya, artan nüfus oranları, kaynakların yetersizliği ve yaşanan bölgesel ya da küresel krizler insani yardımın çerçevesinin giderek genişlemesine sebep olmuştur. Meydana gelen krizler karşısında insani yardımın yeterli cevabı verebilmesi adına birtakım değişimlere gitmek mecburiyetinde kalınmıştır. Bu değişimlerin, sistemsel ve operasyonel hareket kabiliyetini kolaylaştırmak için yapıldığı söylenebilir. Ayrıca atılan adımlar sınır ötesi organizasyonlarda insani yardımın etkili olmasını sağlamıştır. İnsani yardımın tarihsel sürecine bakıldığında araştırmanın önceki bölümünde ifade edilen bireysellik ve gönüllü çalışma modelinden komite ve konsorsiyumlara dönüşmüştür. Fakat bu durumun yetersiz kalmasıyla bu yapılar daha da genişletilerek insani yardıma muhtaç bölgelerde etkili

faaliyetler yürütülmüştür. Özsoy makalesinde farklı süreçleri inceleyerek insani yardımın değişimini üç dönemde değerlendirmiştir. 1800–1945 yılları arasındaki dönem, insani yardımın kapsamının belirlendiği, Cenevre Sözleşmesiyle STK’ların kurulup uzak ülkelere yardımların yapılmaya başlandığı, yapılan yardımların küçük ölçekte olduğu ve bir sistem olmadan yapıldığı bir dönem olarak ele alınmıştır. Bu dönemden sonraki süreçte devletlerin insani yardıma yöneldiğini, yardım organizasyonlarına katılma ve yardımları teslim etme faaliyetlerinde öncü olma eğiliminde olduğu bir dönem olarak ifade edilmiştir. İnsani yardım kuruluşları ile devletler birbiriyle bağımlı hale gelmeye başlamıştır. Bu dönemde Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin imzalanması BM’nin insani yardım alanında etkin rol üstlenmesine sebep olmuştur. Üçüncü dönem ise mülteci sayısındaki artış oranına ve bu artışa sebep olan dünya nüfusundaki yükselişin ve yaşanan krizlerin sebep olduğu dönem olarak ifade edilmektedir. Bu krizlerin uzaması, mültecilerin bulundukları yerlerde daha uzun süreli kalmalarına sebep olmuştur. Bu sebeplerin neticesinde ise ev sahipliği yapan devletlerin insani yardıma doğan ihtiyacı karşılama hususunda çalışmalar yapmasına sebebiyet verdiği bir dönem olarak değerlendirilmiştir (Özsoy, 2020).

Araştırma kapsamında insani yardımın bireysel faaliyetlerinden kurumsal ve sistemsal yapıya geçişine örnek verdiğimiz ilk kurum ICRC’nin kurulmasının ardından uluslararası alanda faaliyet gösterebilecek daha farklı kuruluşlar oluşturulmuştur. Bunlara 1920’de Rus Devrimi sonrası oluşan mülteci akımında mültecilere yardım etmek üzere kurulan Rus Mülteciler Yüksek Komiserliği de örnek gösterilebilir (Coyne, 2013, s. 33). Sovyet rejiminden kaçmak zorunda kalmış çok sayıda insanın oluşturduğu mülteci sorununa çözüm odaklı oluşturulan bir yapı olarak kurulmuştur. Yapı zamanla dönüşüm yaşamış, 1930’lu yıllarda Uluslararası Mülteciler Ofisi adıyla faaliyetlerini sürdürmüş ve son olarak 1938 yılında yapı dağılmıştır (The Nobel Prize, t.y.). Rus Mülteciler Yüksek Komiserliği, UNCHR’nin kurulması fikrinde önemli bir öncü olmuştur (UNCHR, t.y.).

Bir diğer kuruluş ise günümüzde krizlerin yaşandığı birçok bölgede insani yardım operasyonlarını etkili ve sonuç odaklı gerçekleştiren Türk Kızılay’ı olmuştur. Kızılhaç’ın kurulması sürecinde imzalanan Cenevre Sözleşmesi’ne taraf olan Osmanlı Devleti, 93 Harbinde ağır kayıplar vermesi ve hafif yaralı askerlere bile yardım ulaştırılamaması üzerine masada yer alan diğer taraflardan Kızılhaç gibi bir yapıyı oluşturmaları durumunda insani yardım amaçlı destek ekip gönderilebileceği bildirilmiştir (Türk Kızılay, t.y.). Bu durum üzerine dönemin Sadrazamı Mütercim Mehmet Rüştü Paşa bir toplantı düzenleyerek, 14 Nisan 1877 tarihinde simgesinde hilal yer alacak şekilde Hilal-i Ahmer Cemiyeti bugünkü adıyla Kızılay kurulmuştur

(Şensivas, 2019, s. 61). Bu durum, günümüz şartlarında da benzer şekilde, uluslararası insani yardım aktörleri arasında kurulan iş birliği genellikle kurumsal yapılar aracılığıyla mümkün olabildiğini göstermektedir. Uluslararası sistem içerisinde yer alan global bir kuruluşa entegreli veya akrediteli çalışıldığında, acil yardım ihtiyacının meydana gelmesi durumunda yapı bünyesine kayıtlı diğer kurumlar tarafından koordineli ve iş birliği içerisinde ihtiyaç olan bölgeye acil destek sağlanmaktadır. Kuruluş zamanından 21.yüzyıl başlarına kadar farklı dönemlerde aktif çalışmalar sergileyen yapı, bazı dönemler âtil durumda kalmıştır. Trablus savaşıyla birlikte daimî aktif hale getirilerek uluslararası alanda Kızılhaç gönüllüleriyle birlikte faaliyet yürütmüştür. Kızılay ve Kızılhaç Federasyonu bugün 191 ülkede, 16 milyonu aşan gönüllü ve yıllık 25 milyar dolar üzerinde bütçesi ile faaliyet göstermektedir (IFRC, t.y.). Federasyonun operasyon ağı ve bütçesindeki büyüme göz önünde bulundurulduğunda, uluslararası alanda insani yardıma duyulan ihtiyacın boyutu da ayrıca anlaşılmaktadır.

İnsani yardımın evrilmesine örnek gösterebileceğimiz bir diğer yapı ise 1945 yılında kurulan Birleşmiş Millet (BM) bünyesinde insani yardım amaçlı faaliyet gösteren kuruluşlardır. BM faaliyet alanlarına acil yardım, kaynakların yetersizliği neticesinde oluşan kıtlık, doğal afetler, hijyenik suya erişim veya çeşitli krizlerden dolayı ihtiyaç duyulan yardımların yanı sıra faaliyet alanlarına farklı başlıklar ilave etmiştir. BM faaliyet alanlarındaki bu değişimler ile savaş suçları, suça müdahale ve sivil yaşamı koruma sorumluluğu gibi daha farklı bir alana evrildiği görülmektedir. Buna ilave olarak BM altında Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) oluşumları ile kriz sonrası iyileştirme, yeniden yapılandırma başlıklarını da gündeme getirmiştir (Örgel, 2018, s. 9). Artan insani yardım ihtiyaçlarına binaen BM bünyesinde bu duruma hızlı reaksiyon verebilmek adına birimler oluşturmaya devam etmiştir. Kalkınma Programı (UNDP), Dünya Gıda Programı (WFP), Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ve Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) gibi kuruluşları ile dünya genelinde kriz olan bölgelere insani yardım faaliyetleri ulaştırmaktadır.

Yapının işleyişinden ziyade kuruluşundan günümüze insani yardım alanındaki geldiği noktayı incelediğimizde Soğuk Savaş dönemi sonrası BM, insani yardım departmanlarında yaşanan krizlere yerinde ve etkili müdahale edebilme adına dönüşümlere gitmiştir. Devletlerin, çatışma ve iç savaş bölgelerine komşu olmaları sınır güvenliklerini tehdit eden bir unsur olmuştur. Bu tehdit durumunda BM'nin müdahalesi için izin veya yardım talep etme hakları 1991 Güvenlik Konseyi 688 sayılı karar ile yasallaştırılmıştır (Örgel, 2018, s. 21). Buna ek olarak 1992 yılında BM genel kurul kararı ile kurulan İnsani Yardım Departmanı (Department of Humanitarian Affairs - DHA) insani müdahale, politika geliştirme ve insani savunuculuğun

koordinasyonunu içerecek şekilde genişletilerek 1998 yılında İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (United Nations Organization of Coordination of Humanitarian Affairs- UNOCHA) adı ile faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir (OCHA, t.y.). Bu noktaya kadar yapılan araştırmalar neticesinde insani yardımın Soğuk Savaş dönemi sonrası gelişmesi ve daha sistematik bir yapıya büründüğünü, uluslararası alanda sınır ötesi durumlara müdahale etme hususunda daha rahat ve kolay hareket edebilme kabiliyetine ulaştığı söylenebilir. Bu yapıların kurumsal olarak büyümesi ve sağladıkları fonların artışı, insani yardımın küresel boyutta devamlı müdahale gerektiren bir durum halin geldiğini ortaya koymaktadır. Aytaç çalışmasında bu hususa şu şekilde yer vermektedir: “1946-1986 Soğuk Savaş döneminde BM Güvenlik Konseyinde alınan karar sayısı 593 iken, bundan daha kısa süre zarfından 1982-2010 yılları arası alınan karar sayısı ise 1373’tür” (Aytaç, 2013, s. 128). BM yapılarının, araştırmamız kapsamında bahsi geçen savaş ve çatışmaların yaşandığı bölgede, sivil yaşamı koruma ve sosyal yaşamın kalkınmasına yönelik ne tür katkı sağladığına yönelik incelemeler, çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde aktarılmaya çalışılacaktır.

İnsani yardımın evrilmesi durumuna verebileceğimiz farklı bir örnek ise sosyal ve sanatsal etkinliklerin ve bu etkinlikleri organize eden yapıların, oluşan krizlerde muhtaç insanlara destek amaçlı başlattığı etkinliklerdir. Konu ile ilgili yaptığımız araştırmalarda 1980’lerde Etiyopya’da yaşanan iç savaş ve ülke yönetim politikalarından kaynaklı binlerce insan kıtlıkla karşı karşıya kalmıştır. Bu felakete yardım etmek amaçlı başlayan çalışmalar 1984 yılında İrlandalı şarkıcı, müzisyen Bob Geldolf öncülüğünde Band Aid grubunu kurmuş ve 1985’te Live Aid konserleri ile sosyal ve sanatsal hayatın da bu insani yardım çalışmalarında yerini almaya başlamasını vurgulamıştır (Ray, 2010). Bu durum, insani yardımın toplum nezdinde bir sistemden ve kurallardan ziyade, yaşanan olaylar karşısında toplumun vicdanını yansıttığı gönüllülük esası ile harekete geçilebilme anlayışını barındıran bir yapı haline geldiğini veya dönüştüğünü söyleyebiliriz.

İnsani yardımın ABD’deki değişimi, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı sonrası ekonomi politikalarında yapmış oldukları değişimlere paralel olarak meydana geldiği araştırmalarda yer almıştır. Ülke içinde başlayan bu politika değişikliği ABD’nin uluslararası politikasını da etkilediği görülmektedir. Bu durum iki büyük dünya savaşından etkilenmiş müttefik olarak görülen veya olması istenen ülkelere yapılacak yardım ve kalkınma desteklerinin de devlet planlı ve destekli olarak yürütülmesi uygulamalarını başlatmıştır. Bu politika değişikliğinin ilk örneği olarak da Başkan Truman yardımları görülmektedir (Coyne, 2013, s. 35). Evrilme sürecinden ayrı olarak ABD’nin izlemiş olduğu dış yardım politikasının, insani yardım

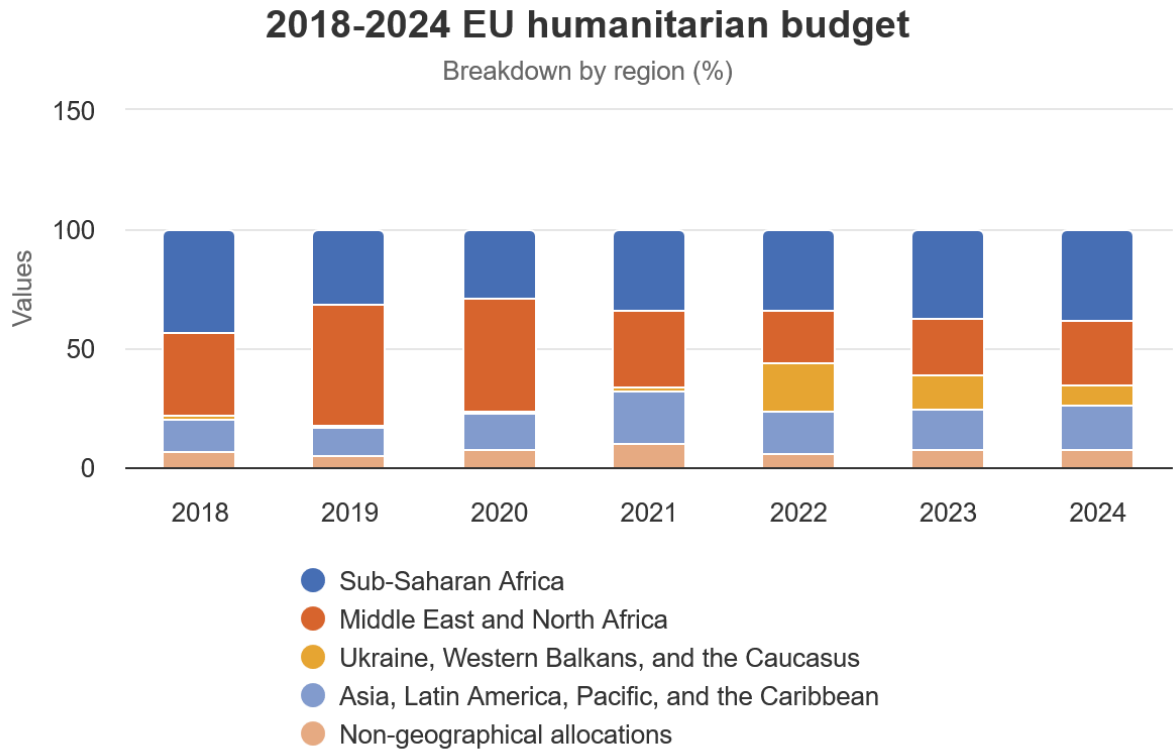
ilkelerine uygun olup olmadığı ve yapılan yardımların politik amaçlı bir faaliyet olarak gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği hususunda eleştirel yaklaşımlar farklı çalışmaların tartışma alanlarından biri olmuştur. ABD'nin insani yardıma yönelik politikasının değişmesi üzerine yaptığı faaliyetler araştırmalarda politik ve özellikle yıpratma politikasına dayalı olduğu belirtilmektedir. Saray çalışmasında: “ABD'nin güç dengesi kurma amaçlı yapmış olduğu yardımlarla dış yardımları tam anlamıyla harekete geçirdiği, yapılan yardımlarda askeri ve politik güdüler ile düşman güçler hedeflediği ve özellikle yıpratma politikası esas alındığını” ifade etmiştir (Saray, 2014, s. 13).

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile AB'nin de insani yardım politikalarında bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Akgül AB'nin insani yardım politikasındaki değişimi çalışmasında, AB'nin küresel bir güç olarak dünya siyasetinde daha aktif rol almasının, yapının insani yardım faaliyetlerini de etkilediği yönünde ilişkilendirmektedir. Özellikle yapının 1994 ve 2000 yılları arasında yaşanan krizlerden ötürü kullanılan insani yardım bütçesi ciddi derecede arttığı araştırma içerisinde yer almaktadır. Bahsedilen süre içerisinde yaşanan sosyo-politik krizler göz önünde bulundurulduğunda yaşanan mağduriyetlerin giderilmesi yönünde AB'nin insani yardım faaliyetleri büyük önem kazanmıştır (Akgül, 2019, s. 17).

Avrupa'da insani yardımın evrilmesini, bünyesinde oluşturduğu komisyonların etki alanlarının genişlemesiyle gerçekleştiği görülmektedir. AB'nin Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları (European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations- ECHO) birimini oluşturarak uluslararası insani yardım operasyonlarını iş birliği halinde daha kapsamlı, kontrol edilebilir ve etkili bir şekilde gerçekleştirmesine yönelik adım attığı görülmektedir. Kurum, uzun yıllar insani yardım faaliyetlerini sürdürdükten sonra teşkilat yapısına sivil halkları korumayı da entegre etmiştir. Bu doğrultuda özellikle silahlı çatışmaların olduğu bölgelerde sivil halkın korunmasına yönelik çeşitli faaliyetler gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu doğrultuda faaliyet alanını genişleterek, kriz bölgelerinde oluşan mağduriyetten ötürü etkilenen sivil halkın, uluslararası hukuk ve benzeri mekanizmalar ile haklarının savunulması ve korunması için çalışmalar yürüten yapı olmuştur. Ayrıca yapı kriz sonrasında oluşan maddi hasarın yanı sıra kriz durumundan etkilenen halkın psikolojik olarak kalkınması için bünyesinde rehabilitasyon ve yeniden yapılandırmaya yönelik çalışmalara yer vermek adına tüzük değişikliğine gitmiştir. ECHO kurulduğu yıldan bu yana dünya çapında 110'dan fazla ülkede insani yardım organizasyonu yürütmüştür. Son dönemlerde meydana gelen ve etkisini küresel olarak görebildiğimiz krizler sebebiyle yapı 2024 yılı bütçesini 1,8 milyar Euro olarak belirlemiştir. İnsani yardım adına ayırdığı bütçe göz önünde bulundurulduğunda, yapı bu alanda

Dünya genelinde önde gelen kuruluşlar arasında yer almaktadır (Humanitarian Aid, t.y.). Avrupa’da insani yardıma yönelik bütçelerdeki artış dikkate alındığında, bu rakamların meydana gelen krizlerden kaynaklı ihtiyaçlar için ne ölçüde etkili ve yerinde kullanıldığı ayrıca farklı çalışmalarda değerlendirilen bir husus olmuştur (Ponkraz, Maunder, Bailey, & Coppens, 2017; van Voorst, Resodihardjo, & Schneiker, 2022; CONCORD, 2023).

Tablo 13: Avrupa Birliği 2018-2024 Yılları Uluslararası Düzeyde İnsani Yardım Bütçe Dağılım Grafiği

Kaynak: (Humanitarian Aid, t.y.)

Komisyonun paylaştığı insani yardım amaçlı bütçe dağılımı göz önünde bulundurulduğunda, faaliyetlerinin Orta Doğu ülkelerinde diğer bölgelere göre daha ağırlıklı gerçekleştirildiği görülmektedir. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde komisyonun oluşturduğu bütçelerin Filipinler’de veya Bangsamoro Özerk Bölgesi’nde kullanım durumuna ayrıca değinilmiştir.

Komisyon ECHO’nun yanı sıra dış yardımların yeniden düzenlenmesi ve kriz sonrası kalkınma yardımlarına destek vermek amacı ile Avrupa Yardım ve İş Birliği Ofisi’ni (EUROPEAID) oluşturmuştur. Birim, yardım sunmanın yanı sıra politik, ekonomik ve çevresel alanlara da müdahil olduğu belirtilmektedir (Akgül, 2019). Çeşitli kriterler ile bağlantılı olan

bu alanlar yapılan faaliyetin insani yardım prensiplerinde bahsedilen liberalizm aksine siyasi manipölasyona açık olup olmadığı tartışmasını da beraberinde getirmektedir. Hükümetlerin insani yardım çalışmasını yaparken nadiren bu durumu gözetmeden yaptıkları belirtilmektedir (Belgrad & Nachmias, 1997, s. 4).

İnsani yardımların evrilme sürecinin Avrupa ve ABD dışında ülkemizde nasıl bir aşamada gerçekleştiğine değinmek gerekirse, ülkemizde insani yardım ve/ya dış yardımlara yönelik faaliyetler 20. yüzyıl sonlarında şekil almaya başladığı, faaliyetlerin etkililiğine ve sistemleşmesine yönelik adımların bu dönemlerde atıldığı görülmektedir. Araştırmalarda, Türkiye’de insani yardım faaliyetleri özellikle uluslararası yapılan yardımlar ilk olarak devlet bünyesinde gerçekleştirilmiştir. Günümüzdeki konumuna ulaşana kadar Türkiye siyasi tarihinde insani yardımlar konusunda bir kurumsallaşma dönemi yaşanmış, 1980’li yıllar söz konusu kurumsallaşmanın ilk dönemlerini oluşturmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, t.y.). İlerleyen dönemlerde, Soğuk Savaş’ın bitmesi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) dağılmasıyla ortaya çıkan yeni devletlere yönelik olarak başlatılan açılımların sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için, 1992 yılında, Türkiye İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) kurulmuştur (Kızılay, 2021, s. 194).

TİKA devlet bünyesinde faaliyetlerini yürüten bir yapıya sahiptir. Fakat işleyiş sistemi kendi yürüttüğü faaliyetlerin yanı sıra ülkemizdeki insani yardım kuruluşlarından yıllık faaliyet raporu olarak yapılan tüm insani yardım organizasyonlarını ülkemiz adına uluslararası mecralarda raporlayan bir işleyişe sahiptir. Bu çerçevede uluslararası kalkınma iş birliği ve dış yardımlar niteliğindeki tüm proje ve faaliyetler, kamu kurum ve kuruluşları ve insani yardım kuruluşları tarafından, TİKA marifetiyle yönetilen elektronik veri kayıt sistemine aktarılmakta, bilgiler derlenerek istatistik haline getirilmekte ve Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü’nün (OECD) kalkınma yardımları komitesine bildirilmektedir. Bununla birlikte, bahse konu veriler her yıl TİKA tarafından Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu adıyla yayımlanmaktadır. Bu işleyiş yöntemi ile Türkiye’nin insani yardım hususunda uluslararası alanda prestij puanının artmasına katkı sunmaktadır. Türkiye’de insani yardımın önemli aktörlerinin başında gelen TİKA, kurulduğundan bu yana dış yardımı organize etme hususunda önemli görevler üstlenmiştir. TİKA ilk kurulduğu dönemlerde yurt dışındaki koordinasyon ofisi sayısını 2003 yılı sonrası daha da genişleterek ülkemizdeki diğer insani yardım kuruluşlarıyla birlikte ülkemizin yumuşak gücünün etkisine ciddi katkılar sağlamıştır. Ayrıca Türkiye uluslararası alanda insani yardımın temel ilkelerine uyum hususunu net bir tavır ve bağlılık sergileyerek yardımları yerlerine ulaştırmış ve bunun neticesinde uluslararası alanda ülke

prestijine katkı sağlamıştır. TİKA'nın aktif olarak faaliyet göstermeye başlamasını takip eden yıllarda Türkiye yükselen donör sıfatı ile nitelendirilmiştir. Bu unvan ile Türkiye 2016 yılında BM tarafından ilk kez düzenlenecek olan Dünya İnsani Yardım Zirvesi'ne ev sahipliği yapmıştır (Saray, 2014, s. 32).

Türkiye Toplam Kalkınma Raporu'nda yer alan 2018 yılı verilerine göre, toplam 9.927,5 milyon Amerikan doları tutarındaki kalkınma yardımlarının 826,5 milyon Amerikan doları, insani yardım kuruluşları iş birliğiyle gerçekleştirilen yardımlardan oluşmaktadır. Resmi insani yardımlar ise 7.351,3 milyon dolar değerindedir. 2023 yılında yayınlanan rapora göre ise 7.758,77 milyon dolarlık toplam miktarın 6.050,34 milyon dolarını insani yardım organizasyonlarını gerçekleştirmek için kullanıldığı görülmektedir (Keskin, ve diğerleri, 2023). Yıllara oranla artan bu rakamlar, Türkiye'de hem insani yardım alanına insanların duyarlılığını hem de bunları organize edebilme kabiliyetinin arttığını göstermektedir (TİKA, 2023). Türkiye'nin insani yardım politikasının genişlemesine ve yaygın bir biçimde kullanılmasında etki eden unsurlar farklı çalışmalarda değerlendirilmiştir. Bunlar TİKA'nın kurulması, Marmara Depremi ve Türk sivil toplumunun dinamizm kazanması ve Afrika açılımı olarak ele alınmıştır (Akçay, 2011, s. 104). Yaşanan durumlarda ortaya çıkan ihtiyaca binaen Türkiye'de bulunan yardım kuruluşları, faaliyet alanlarına hizmet alanı eklemekte buna paralel olarak operasyonel hacim ve kapasitelerini arttırmaktadırlar. Bahsi geçen süre zarfından günümüze Türkiye'deki insani yardım kuruluşları ve bu kuruluşların yapmış olduğu organizasyonların etkililiğine yönelik önemli ölçüde artış sağlandığı gözlemlenmektedir.

3.3. Sivil Toplumun Barış İnşasındaki Rolü

Araştırmanın bu kısmında, insani yardım temelli sivil toplum kuruluşlarının Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel boyutta gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerin uluslararası alanda etkililiği incelenmeye çalışılmıştır. Literatürde gözden geçirilen barış inşası kavramına katkıda bulunan unsurlar arasında sivil toplum kuruluşları da yer almaktadır. STK'lar uluslararası alanda, özellikle 1990 sonrası yaşanan krizlerde rol alan etkin aktör olarak görünmeye başlamışlardır. Bahsi geçen dönem sonrası yaşanan çatışmalardan kaynaklı krizlerde yürüttüğü faaliyetler, sürecin seyrine olumlu yönde katkı sunduğu anlaşılmaktadır. Küresel güçlerin, 19.yüzyıl sonrasında devletler arası veya iç çatışmaların yaşandığı ortamları çatışarak bir neticeye varılmasından ziyade, sulh yolu ile bir sonuca ulaşmak hususunda bir politika izlediği

görülmektedir. ABD ve Avrupa'nın II. Dünya Savaşı sonrasında çatışmaların çözüm yollarına odaklı yeni yaklaşımlar ve modeller üzerinde çalışmalar yürütseler de esas olarak 1990'lardan itibaren devlet içi çatışmalara ve barış süreçlerine odaklanılmıştır (Kumek, 2022). Bu noktada, çatışmalar sonrası sağlanacak barışın iki taraflı bir süreç olarak yürütülmesi süreçlerin kırılma olma durumu göz önünde bulundurulduğunda, risk durumunu arttırdığı anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda, barışın sağlanması ve özellikle sürdürülmesi için üçüncü tarafların dahil olması önem taşımaktadır. Üçüncü tarafların sürece entegrasyonu bağlamında Bangsamoro çatışması, çok aktörlü yapısıyla barışın inşasında elde edilen başarı yönünden özellikle önem taşımaktadır. Bu bağlamda çatışma, yalnızca yerel aktörler arasında değil, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası aktörlerin de yoğun biçimde müdahil olduğu çok katmanlı bir süreçtir. Bu durum, Bangsamoro'ya belirgin bir uluslararası nitelik kazandırmakta ve barışın farklı aşamalarında aktörler arasında yer alan STK'ların üstlendiği rollerin incelenmesini özellikle anlamlı hale getirmektedir.

Barış inşası kavramı farklı çalışmalarda ele alınsa da kavramın ilk olarak Johan Galtung tarafından kullanıldığı ileri sürülmektedir. Sürecin farklı evrelerden oluştuğunu değerlendiren araştırmacı, bu evreleri üç ana kategoride değerlendirmiştir. Bu evrelerin sağlam zemin üzerine inşa edilmesiyle kalıcı barışın sağlanması mümkün olduğu belirtilmektedir (İşbilir, 2021, s. 87). Kavramın uluslararası gündeme taşınması ise 1992 yılında BM Genel Sekreteri Boutros Ghali'nin BM Güvenlik Konseyi'ne sunduğu *An agenda for peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peacekeeping* raporu ile sağlanmıştır. Raporun içerisinde aynı zamanda kavramın tanımına yönelik açıklamalar da yer almıştır. Ghali'nin ifadesi ile barış inşası, çatışan tarafların tekrar bir çatışma ortamının oluşmasına neden olmamak için yeni politikalarla barışın güçlendirilmesi ve bu politikaların eyleme geçirilmesi olarak tanımlanmıştır (Gezer & Kösen, 2025). Bu yeni politikaların aktif bir şekilde uygulanabilmesi için devletlerin yürütme mekanizmalarının işlevselliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yapıların etkin olmaması durumunda ise, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınan STK'ların çatışma ortamlarında kalkınma ve altyapıya verdiği destek ile yapıların işleyişine olan katkıları Bangsamoro özelinde değerlendirilmiştir.

Çatışmaların yaşandığı ortamlarda barışın inşası, birçok etken unsur barındıran karmaşık bir süreçtir. Yakın zaman diliminde yaşanan olaylara bakıldığında bu süreç, birçok dengenin gözetilmesi gerektiğini göstermektedir. Özellikle iç çatışmaların yaşandığı bir ortamda barışın inşası sadece taraflar arasında sulhun sağlanması ile pek mümkün olmamaktadır. Barış inşası kavramının olgunluk teorisi ile değerlendirildiği farklı çalışmalarda

çatışan tarafların, sorunun çözümüne yönelik taleplerinin optimum düzeyde karşılanma derecesine vardığı noktada gerçekleştiği ifade edilmektedir. Çatışmanın koşullarının olgunluk aşamasına gelmiş olmasının yanı sıra, tarafların taleplerinin karşılıklı olarak optimum düzeyde karşılanma düzeyine vardığı durumda barış anlaşmasının gerçekleşmiş olduğu ifade edilmektedir (Kumek, 2022, s. 90-91). Bu sürecin tabandan tavana toplumun tüm unsurlarını içinde barındıran uzun soluklu bir süreç olduğu anlaşılmaktadır. Güncel araştırmalar daha kapsayıcı olan müzakerelerin, daha geniş kitlelere hitap ettiği veya sürece dahil edildiği zaman başarıya ulaşma olasılığının daha mümkün olduğunu göstermektedir (Zanker, 2014, s. 62). Bu duruma Mali'de yaşanan iç savaş örnek olarak gösterilebilir. Ülkede devlet kapasitesinin yetersizliği başta olmak üzere birçok nedeni içinde barındıran çatışmalar sonucunda yapılan anlaşmalar uzun ömürlü olmamıştır. Yapılan başka bir anlaşma ile isyancıların sosyal hayata entegrasyonu için fon ve sivil toplum desteği sağlanmıştır. Bu anlaşmanın da bozulma durumuna karşılık, BM başta olmak üzere diğer donör ülke kuruluşları devreye girerek silahsızlanma programı uygulanmış; dışarıdan gelen yardımlar ile isyancıların entegrasyonu kolaylaştırılmış ve demokratik bir süreç, sivil toplum reformları ve devamında barışın sürdürülebilirliği sağlanmıştır (Derouen, 2010, s. 341).

Barış ortamının oluşturulması için net bir formül ortaya koymak oldukça zor gözükmektedir. Toplamların etnik, kültürel, sosyal ve dini yapılarındaki çeşitlilik tüm bu süreçleri etkileyebilmektedir. Dolayısıyla barışın tesisi için genel geçer bir formül olmamakla birlikte uygulanmasında yaşanan durumları yumuşatacak bir geçiş ortamı sağlayacak kategoriler literatürde yer almaktadır. Bunlar, barış inşası (peacebuilding), barışı yapmak (peacemaking) ve barışı korumak/sürdürmek (peacekeeping) olarak üç kategoride kavramsallaştırılmıştır (Vesga, 2025). Bu mekanizma, çatışmalardan kaynaklanan krizlerin olduğu bölgelerde, barışın temini için toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve politik katmanlarında yaşanan tahribatı onarmaya yönelik faaliyetleri kapsamaktadır. Sürecin işleyişine göre sıralamak gerekirse öncelikle barışın oluşturulması yani peacemaking kavramını barışın inşası için atılacak ilk adım olarak değerlendirilebilir. Bangsamoro bölgesinde yaşanan çatışmaların sonlanması adına yapılan Trablus anlaşması, bölgede barışın ortamının oluşturulması adına kritik bir eşik olduğu ifade edilebilir.

Çatışmaların yerini ateşkesin sağlanması güven ortamının oluşturulması için öncelik gerektiren unsurlar arasındadır. Hükümetlerin genellikle isyancı gruplarla doğrudan müzakereyi reddetmesi, bu durumun zeminini oluşturmak için üçüncü taraf müdahalesinin her iki taraf açısından daha kabul edilebilir tercih olmasını mümkün kılmaktadır. Bu durum,

çatışmanın çözümüne başarılı bir şekilde ulaşmanın etkili olabileceği yönündeki varsayımı güçlendirmektedir. Üçüncü taraf arabulucunun ihtilaflı taraflar ile müzakere sürecindeki becerisi, barışın inşası ve devamı için ciddi önem taşımaktadır (Derouen, 2010, s. 334). Çatışmaların temelinde yatan nedenleri ortaya koymayı ve daha önce çözüm bulunamayan veya derinlemesine ele alınamayan sorunlara çözümler bulunması bu kavram çerçevesinde ele alınabilir (Askandar, Peace and Conflict Transformation in Southeast Asia, 2021, s. 16). Bu yol ile güven ortamının toplum nezdinde oluşturulması sağlanmış olacaktır. Sürece dahil olan aktörler, bu doğrultuda faaliyet göstererek sürece katkı sağlayabilirler. Bu sebeple atılacak ilk adım, barışa olan güvenin kazanılması açısından önem ifade etmektedir. Ayrıca hem taşıdığı risk açısından hem de meşakkatli olması hasebiyle hassas bir evre olarak değerlendirmek mümkündür. Bu hususu Yılmaz çalışmasında şu şekilde ifade etmektedir; “... barışın sağlanması, üçüncü tarafların birçok farklı açıdan çok fazla zaman ve çaba harcamalarını gerektiren bir evredir” (Yılmaz, 2006).

Kriz bölgelerinde barış ortamı genel hatlarıyla sağlandıktan sonra, sürecin ilerleyen evrelerinde barışın inşası için atılması gereken adımların yerine getirilmesi gerekmektedir. Temeli sağlam bir zemin üzerine oturtulan barış ortamının kalan evrelerinin aynı hassasiyetle yürütülmesi gerekmektedir. Bu durum, kavramsallaştırılan peacebuilding kavramı çerçevesinde yürütüldüğü söylenebilir. Bu aşamayı, tarafların ve toplumun ihtiyaç duyduğu müzakere sürecinde görüşülen tüm hususlar detaylandırılarak uygulama sürecine geçildiği bir evre olarak değerlendirilebilir. Bu evrenin işletilememesi, süreci sadece masada görüşülen maddelerden öteye uygulama aşamasına taşınmamasına neden olabilir. İç çatışmaların yaşandığı ortamlarda toplumun yaşadığı mağduriyetin sağlanan ateşkesin ardından verilen taahhütlerin yerine getirilememesi veya getirilmemesi, kriz ortamının tekrardan tetiklenmesine yol açabilir. Bu durumda üçüncü aktörler sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere, yapılan müzakerelerde alınan kararların uygulama evresinde kilit rol oynadığı ifade edilebilir. Sivil toplum aktörlerinin dahil olduğu özellikle iç çatışmalar sonrası barış süreci içerisinde farklı görevler üstlendiği araştırmanın bulguları arasında yer almaktadır (Barnes, 2009, s. 131). Bu görevler sivil toplumun barış inşasında arabulucu görevinin yanı sıra, süreci takip eden aktör statüsünde olduğunu da göstermektedir.

Üçüncü kavram ise, bu evreye getirilen tüm aşamaların kalıcılığını sağlamak adına yapılması planlanan faaliyetleri kapsayan, barış ortamının korunması ve sürdürülebilirliğini hedefleyen barışın sürdürülmesi kavramıdır. Literatürde bu süreç, peacekeeping olarak yer almaktadır. Diğer iki kavram kendi içerisinde bir önem taşımaktadır. Fakat son evre olarak tabir

edebileceğimiz bu kavram; tüm görüşülen, mutabık kalınan, yapılması gereken maddelerin uygulama aşamasına geçildiği durumdur. Özellikle iç çatışmaların yaşandığı ortamlarda sağlanan müzakerelerde yer alan hususların sahada uygulanması, sadece iki tarafın dahil olmasıyla gerçekleşmesi pek mümkün görülmemektedir. Barış ortamının oluşturulması ve barış inşası sürecinde yer alan aktörlerin üstlendiği görevlerden ayrı olarak barışın sürdürülebilirliği hususunda da uygulayıcı statüsünde katkı sunmaktadırlar. Barış inşası sağlandıktan sonra toplumun aldığı ağır tahribatı onarmanın yanı sıra bölgeye dair altyapı ve kamu hizmetlerinin aktif hale getirilmesi gerekmektedir. Endonezya'nın Açe bölgesinde yaşanan çatışmalar sonrası sağlanan barış ortamında STK'ların kapasite gelişim programları başta olmak üzere farkındalığın artırılması, barış eğitimi ve taraflar arasında iletişim ve sosyal uyuma yönelik faaliyetler yürütmesi bu hususa örnek gösterilebilir (Askandar, *Peace and Conflict Transformation in Southeast Asia*, 2021, s. 109-111). Yeni devlet yapılarının oluşturulması veya bölgesel kalkınmaya yönelik oluşumların ortaya çıkışı, sivil toplumun sürdürülebilir değişime teşvik eden ve destek sağlayan yönünü göstermektedir (Barnes, 2009, s. 140). Bu durum tüm yerel ve uluslararası STK'ların gerçekleştirebileceği veya bünyesinde barındırdığı projeler ile sağlayabileceğini söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Bu süreçlere dahil olan veya takip eden özellikle uluslararası STK'ların barış sürecine katkı sunması hususunda etkili kapasiteye ve donanımına sahip olması gerekmektedir. Profesyonel, planlı ve finanse edilen STK'lar aracılığıyla organizasyonu sağlanan proje ve programlarla barış inşasının sürdürülmesi desteklenebilir. Nicole Ball ve Tammy Halevy, bu durumu destekler nitelikteki çalışmasında şu ifadelerle yer vermektedir:

[...] geleneksel olarak, savaş sonrası ortamda sivillerin acil ihtiyaçlarına yanıt veren insani yardım kuruluşları ile siyasi kurumların inşası, ekonomik ve sosyal canlanma ve toplumsal uzlaşma gibi uzun vadeli kalkınma hedeflerine odaklanan kalkınma kuruluşları arasında paylaşılmıştır. Ancak son dönemlerde, insani yardım ile kalkınma müdahaleleri arasında bir boşluk ya da kopukluk olduğu kabul edilmeye başlanmıştır. Bu nedenle, günümüzde bu geçiş sürecine odaklanan çok sayıda özel birim ortaya çıkmış ve bu tür durumlarda çalışan insani yardım ve kalkınma kuruluşları arasında artan düzeyde iletişim ve ortak planlama yapılmaya başlanmıştır (Ball & Halevy, 2005).

Koordinasyonsuzluk halinde yürütülen faaliyetler ise sahada mükerrer projelerin ortaya çıkmasına, kaynakların verimli kullanılmamasına ve toplumun ihtiyacını tam anlamıyla karşılamayan nitelikte sonuçların oluşmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca, insani yardım aktörleri arasındaki kopukluk, uzun süreli barışın inşasının ve toplumsal yeniden yapılanmanın

sağlanmasını da zorlaştırabilir. Bu kapsamda, Ball ve Halevy'nin de dikkat çektiği üzere, insani yardım ile kalkınma arasında köprü kurabilecek mekanizmaların ve projelerin geliştirilmesi yalnızca teknik bir gereklilik değil, aynı zamanda sürdürülebilir barışın inşası için de önemli bir unsurdur. Bu nedenle, etkili bir koordinasyonun sağlanması hem sahadaki faaliyetlerin verimliliğini artırmakta hem de çatışma sonrası toplumlarda güven ortamının oluşmasına ve sosyal uyumun güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır.

Barış ortamını oluşturma, barış inşası ve barışın sürdürülebilirliği kategorileri literatürde barış inşası çalışmalarında ve bu doğrultuda yapılan araştırmalarda çokça yer almaktadır. Fakat bu kategorilerin uygulama evrelerinde STK'ların hangi kategori altında süreçlere dahil olduğu hususu literatür bölümünde bahsettiğimiz Paffenholz tarafından yedi başlık altında STK'ların yaptığı faaliyetlerin üç kategori içerisinde yerini net olarak ifade etmektedir. Bu yedi kategori çalışmada şu şekilde yer almaktadır:

1. Koruma
2. Gözlemler, Raporlama
3. Hukuki bağlamda savunuculuk ve Toplumsal İletişim
4. Sosyalleşme
5. Sosyal Uyum
6. Arabuluculuk ve Kolaylaştırıcılık
7. Hizmet Sağlama

Bu kategoriler ile çatışma ortamlarından barış ortamına geçen toplumlarda, yaşanan süreçlere dahil olan STK'ların gerçekleştirdiği projeleri hangi başlığa katkı sunduğunu ve bu doğrultuda barışın inşasına nasıl destek verdiğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Ayrıca araştırmacı çalışmada STK'ların sürece dahil olmasını şu şekilde değerlendirmektedir: "...kalkınma aktörleri direkt olarak barış inşasını amaçlayan müdahaleleri sübvansetmeye veya kendileri bizzat uygulamaya başlamıştır. Bu durum barış inşası faaliyetlerinin çatışma yerlerinde müzakereler ile barış ortamının oluşturulmasına ve başta STK'lar olmak üzere yeni aktörlerin sürece dahil olmasına katkı sunmuştur" (Paffenholz, 2010, s. 48). Bu doğrultuda sürece dahil olan STK'lar yaptıkları faaliyetler ile özellikle barışın sürdürülebilirliği açısından toplumun sosyal, ekonomik ve alt yapı onarımına yönelik önemli çalışmalar gerçekleştirmesi organize edilmektedir. Bu kapsamda, kriz sonrası dönemde meydana gelen sorunların giderilmesine yönelik STK'ların atması gereken adımlar şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Mültecilerin ve ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin topluma katılımı ve sosyal uyumun sağlanması

2. Altyapının, rehabilitasyon hizmetlerinin ve günlük yaşam hizmetlerin iyileştirilmesi
3. Eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim gibi sürdürülebilir projelerin etkili ve uzun vadeli iyileştirilmesi ve geliştirilmesi
4. İşsizlikle mücadele, ticaret ve yatırımın harekete geçirilmesi için girişimler
5. Kaynak yönetiminin iyileştirilmesi için desteklerin sağlanması (Yaman, 2018, s. 34).

Bu çerçevede etkin bir barış ortamının oluşturulması ve özellikle bu durumun sürdürülmesi için toplumun uygun zemine oturtulması gerekmektedir. Bu zeminin oluşturulmasında, uluslararası STK'ların yanı sıra yerel STK'lara da önemli roller düşmektedir. Uluslararası aktörler ile iş birlikleri sağlayarak toplumun ihtiyaçlarını karşılama adına geliştirilen projelerin hayata geçirilmesinde yerel STK'lar kilit bir görev üstlenmektedir. Bu bağlamda, özellikle çatışma sonrası barışın tesisi ve sürdürülmesinde STK'ların rolü daha da belirgin hâle gelmektedir. Nitekim, Mindanao adasında yaşanan çatışmalar sonrası sağlanan barış ortamında, ulusal ve uluslararası STK'ların süreç içerisinde üstlendiği roller ve barış sürecine hangi alanlarda katkı sundukları araştırmanın bir sonraki bölümünde aktarılmaya çalışılmıştır.

IV. BÖLÜM

BANGSAMORO ÖZERKLİK SÜRECİNDE İNSANİ YARDIM KURULUŞLARI

Filipinler bağımsızlığını kazanmasının ardından, ülkenin güney bölgesinde bulunan Mindanao adasında yaşayan halk ile uzun soluklu iç çatışmalar yaşanmıştır. Bu çatışmalar başta sosyal ve dini sebeplerden kaynaklı olmasının yanı sıra birçok etken unsuru içerisinde barındırmaktadır. Filipinler yönetimi ile bölgede yer alan silahlı gruplar arasında yaşanan yoğun çatışmaların neticesinde her iki taraf ağır kayıplar vermiştir. Bu kayıpların yanı sıra bölge alt yapısı ağır tahribat almış, birçok insan bulundukları bölgelerden güvenli ortamlara göç etmek zorunda kalmıştır. Tarihsel süreç incelendiğinde yaklaşık çeyrek asırdan fazla süren silahlı çatışmalardan kaynaklı verilen ağır kayıplar, sorunların çatışmadan ziyade barış yoluyla çözülmesi gerektiğini taraflara göstermiştir. Farklı evrelerde müzakereler gerçekleşmiş olsa da tam anlamıyla sulhun sağlandığı evre, kapsamlı barış anlaşmasının yapıldığı dönemde olmuştur. Üçüncü tarafların devreye girmesiyle silahlı çatışmalar sonlandırılmış, yapılan müzakere maddelerinin taraflarca uygulanması ve kurulan yeni özerk yapının yönetim mekanizmasının tüm hatlarıyla belirlenmesi için görüşmeler yapılmıştır.

Çatışmaların yaşandığı dönemden barış müzakerelerinin sağlandığı evreye kadarki süreç göz önünde bulundurulduğunda bölgede aktif olarak faaliyet gösteren STK'ların yer aldığı görülmektedir. Görüşme yapılan STK'ların, bölgenin kalkınmasına yönelik günümüzde de devam eden projeler geliştirerek adanın farklı bölgelerinde faaliyetler yürüttüğü görülmektedir. Geçmişten günümüze kadarki tüm bu süreç ele alındığında, barış anlaşmasına nasıl varıldığından ziyade, süreç içerisinde yer alan STK'ların bölgede gerçekleştirdiği faaliyetlerin, çalışmanın teorik çerçevesini oluşturan barışın inşası ve kavramsal çerçeveyi oluşturan Paffenholz'un yedi başlıkta sınıflandırdığı kategorilere olan katkısı Moro özerklik süreci örneği üzerinden açıklanmıştır.

4.1. Koruma (Protection)

Çatışmaların yaşandığı kriz bölgelerinde sivil halkın can güvenliğinin ve temel ihtiyaçlarının sağlanması devletlerin ana görevleri arasında yer almaktadır (Protection, t.y.). Fakat iç çatışmaların olduğu bölgelerde zayıf devlet yapısının bulunması, çatışmaların meydana gelme nedenleri arasında olmasının yanı sıra sivillerin korunmasına yönelik görevinin yerine getirilememesine de yol açmaktadır. Bahsi geçen durumların yaşandığı ortamlarda, sivil halkın korunmasında önemli bir faktör olarak STK'ların yer aldığı görülmektedir. Koruma misyonu, çatışmaların yaşandığı taraflarla etkileşimde bulunmak, fiziksel koruma sağlamak ve koruyucu bir ortamın kurulması da dahil olmak üzere bir dizi faaliyeti kapsamaktadır. Sivillerin korunması görevi, BM kaynaklarında belirli ilkelere dayandığı ifade edilmektedir. Bunlardan birkaçı şu şekildedir:

1. Sivillerin korunması, sadece askeri bir görev değil, aynı zamanda bu doğrultuda faaliyet yürüten tüm bileşenleri kapsayan aktif bir sorumluluktur.
2. Sivilleri korumak, insani yardım aktörleriyle ve insani ilkeler ile iş birliği içinde yapılır (UN Peacekeeping, t.y.).

Bu doğrultuda koruma görevinin askeri veya silahlı kuvvetlerin üstlendiği bir misyon olmanın ötesinde; bu alanda yeterli kapasiteye sahip ve taşıdığı statü bakımından dahil olması yasal olan tüm aktörleri ilgilendirdiği söylenebilir. İşbilir bu fonksiyonun kapsamını şu şekilde ifade etmektedir: “Siviller için barınak sağlama, yetim çocukların korumaya alınması, çatışma bölgelerinden kaçan sivillerin sağlık ve temel gıda ihtiyaçlarının giderilmesi, çatışma ve doğal afetlerden etkilenen sivillere yönelik psiko-sosyal destek programları ve kimlik korunması amacıyla yapılan hukuki destek çalışmaları bu kapsamda değerlendirilebilmektedir” (İşbilir, 2021, s. 93). Yapılan görüşmelerde katılımcılar, bu fonksiyon kapsamında gerçekleştirilen faaliyetleri şu şekilde aktarmışlardır:

Kızılhaç çatışmaların yaşandığı dönemde bölge de faaliyet göstermekteydi. Onların çoğu insan haklarına yönelik sahada bizleri bilgilendiriyorlardı. Yerel halkın savaş döneminde bile uluslararası alanda haklarının ne olduğuna yönelik toplumu bilinçlendiriyorlardı. Savaş zamanında sivillerin nasıl korunabileceğini yönelik çalışmalar yürütüyorlardı. BARMM öncesi süreçte bile yaşanan çatışmalarda bu gruplar çatışmaların olduğu bölgelerden halkın belirli güvenli yerlere tahliye merkezlerine taşınması için çaba gösteriyorlardı. (K1)

Kızılhaç'ın yürütmüş olduğu bu faaliyet ile çalışmamızın önceki bölümlerinde değerlendirdiğimiz insani yardımın evrilmesinde Cenevre Sözleşmesi kapsamında insani yardımın uluslararası sorumluluk statüsü kazandığının somut örneği olarak gösterilebilir. Bu kapsamda, insani yardıma ihtiyaç duyulan bölgede sivillerin yardıma erişimin engellenmemesi, aksine kolaylaştırılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bangsamoro'da yaşanan kriz sürecinde uluslararası STK'ların sivillerin korunmasına yönelik yürüttükleri faaliyetler, bölgeye yönelik yapılan insani müdahale imkanının fiilen açık olduğunun göstermektedir. Nitekim, katılımcı K10'nun ifadeleri bu durumu somutlaştırmaktadır:

Birçok vardı evet, Kızılhaç, Kızılay, Asian Foundation. Hatırladığım bunlar. Bunlar çatışma bölgelerinde insanların güvenli bölge olarak tarif ettikleri merkezlere geçmesini sağlıyorlardı. Magauindanao, Sulu, Lanao, North Cotobato buralarda tahliye merkezleri vardı. (K10)

Taşıdığı risk ve operasyonel hacmi göz önünde bulundurulduğunda çatışma bölgelerinde koruma fonksiyonunun işlevlerini yerine getirmek, profesyonel kapasiteye hâkim küresel kuruluşlar tarafından organizesi mümkün görünmektedir. Bu küresel kuruluşlar BM, Kızılay veya Kızılhaç gibi, yeterli bilgi ve donanımına sahip olmaları fonksiyonun işlevi esnasında yerelde iş birliği yapacakları partner STK'lar ile sürecin daha etkin ve hızlı ilerlemesini sağlayabilmektedir (ICRC, 2013).

Barış müzakereleri sürecinde, Mindanao adasında yer alan Marawi şehrinde radikal gruplar ve hükümet arasında ciddi çatışmalar yaşanmıştır. Marawi'de yaşanan çatışmalar barış sürecini ciddi manada etkilemiştir. Şehir tamamen giriş çıkışa kapatılmış ve bölgede yaşayan sivil halk sosyal ve ekonomik manada ciddi kayıplar ile karşı karşıya kalmıştır. Can kayıplarının yaşanmaması adına siviller bölgeden güvenlik koridoru oluşturularak tahliye edilmiştir (BBC, 2017). STK'ların sivilleri koruma politikası kapsamında Marawi şehrinde gerçekleştirdiği faaliyetleri katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

STK'lar bölgede sivillerin korunmasına yönelik güvenli ortam oluşturuyorlar. Son yaşanan Marawi kuşatmasında organize ettikleri güvenlik koridoru ile sivil halkı, çatışmaların aktif olarak yaşandığı bölgeden güvenli ortama taşımışlardır. Bu gerçekleştirdikleri faaliyetlerin ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir. (K4)

Savaşların ya da iç çatışmaların yaşandığı bölgelerde kurulan çadır kentler başta olmak üzere temel barınma ihtiyaçlarını gidermek amacı ile sağlanan tahliye merkezleri bu fonksiyon kapsamında yürütülen uygulamalardır. Bu fonksiyonun gerçekleşmesi için müdahale edecek

STK'ların da ayrıca güvenli bir ortamın sağlandığından emin olması gerekmektedir. Sivil halkın, özellikle iç çatışmaların yaşandığı ortamlarda tahliyesinin gerçekleştirilebilmesi, taraflar arasında kapsamlı bir diyalog trafiğinin tesis edilmesiyle mümkündür. Güvenli bölgelerde oluşturulan tahliye merkezlerine yerleştirilen sivil halkın güvenliğinin sağlanmasının ardından, bu merkezlerde temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik faaliyetler ulusal ve uluslararası STK'lar tarafından yürütülmektedir. Marawi bölgesinde de benzer bir durumun yaşandığı, katılımcı K5'in ifadelerinde de ortaya konulmaktadır:

UNICEF, UNDP, USAID, Save the Children gibi uluslararası kuruluşların yanı sıra yerel STK'larımız aracılığıyla tahliye merkezlerine yerleştirilen kadın ve çocukların temel ihtiyaçlarını ve sağlık durumlarını kontrol etmek adına faaliyetler yürütülmektedir. (K5)

Oluşturulan tahliye merkezlerinde acil insani yardım müdahalesinin yanı sıra, süreçte yer alan kuruluşların halkın sosyal yaşantılarından geri kalınmaması adına çeşitli faaliyetler yürüttükleri anlaşılmaktadır. Bu faaliyetler, sivilin barınma ve temel ihtiyaçları karşılandıktan sonra, özellikle çocuklara yönelik sosyal projeler yürüten uluslararası kuruluşların devreye girmesiyle gerçekleştiği, katılımcının ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Geçmişte Marawi'de hükümet ve bazı radikal gruplar arasında çatışmalar yaşandı. Hemen ardından Pathways müdahaleye yardımcı oldu, çünkü çok sayıda aile, çocuklar da dahil olmak üzere yerlerinden edilmiş ve çocuklar okula geri dönemeyecek durumdaydı. Bu nedenle, çocukların tahliye merkezlerindeyken bile eğitimlerine devam edebilmelerini sağlamak için programları uygulamamıza yardımcı olacak kuruluşlarla ortaklık kurduk. Pathways programı ve yaptığımız projeler ortaklıklar aracılığıyla bu merkezlerde uygulanması sağlandı. (K10)

Yapılan görüşmeler, Bangsamoro Özerk Bölgesi'nde çatışmaların yaşandığı dönemlerde ulusal ve uluslararası kuruluşların sivilin korunmasına yönelik faaliyetlerde etkin rol üstlendiklerini ortaya koymaktadır. Yerel STK'ların ise bu fonksiyon kapsamında uluslararası kuruluşlardan donanım, teknik ve finansal destek alarak sürece katkı sundukları ifade edilebilir. Bu doğrultuda, söz konusu kuruluşların bölgede barış ortamının tesisine yönelik, riskli ve operasyonel açıdan titizlik gerektiren adımların atılmasında önemli bir rol oynadıkları anlaşılmaktadır.

4.2. Gözlemlleme/Raporlama (Monitoring/Reporting)

Gözlemlleme/raporlama kavramı sadece barış inşası fonksiyonları çerçevesinde işlevselliğinin yanı sıra kavram, taşıdığı anlam itibariyle birçok farklı alanlarda da kullanılmaktadır. Bu fonksiyon, özellikle sahadan veri toplanmasında veya kaynak elde edilmesine yönelik yapılan çalışmalarda önemli bir role sahiptir. Barış inşası fonksiyonları kapsamında kavram değerlendirildiğinde, izleme ve alınan kararların uygulanmasına yönelik faaliyetlerde işlevi daha çok ortaya çıkmaktadır. Paffenholz çalışmasında bu fonksiyonu, denetimi içinde barındıran bir işleyiş olarak tarif etmektedir. Ayrıca fonksiyonu, güçler ayrılığı ilkesiyle de ilişkilendirmektedir. Devletin yasama, yürütme ve yargı organlarının birbirinden ayrılmasının altında yatan temel neden, bu mekanizmaların denetimidir. Bu bağlamda araştırmacı, gözlemlleme fonksiyonunu barış inşası sürecinin denetim mekanizmasını işleten fonksiyon olarak değerlendirmektedir (Paffenholz, 2010, s. 68). Bu sürecin sorunsuz bir şekilde yürütülmesi için çalışmanın önceki bölümlerinde bahsettiğimiz insani yardımın tarafsızlık ilkesi çerçevesinde oldukça şeffaf bir şekilde ilerletilmesi gerekmektedir. Kriz bölgelerinde yapılan gözlemler sonucu kamuoyuna aktarılan çarpıtılmış bir rapor, barış inşası sürecinde taraflar arasında atılacak adımları oldukça zor bir duruma sokabilir. Bu bağlamda, gözlemlleme/raporlama fonksiyonunun da operasyonel kabiliyete sahip, alanında profesyonel kuruluşlar vasıtasıyla yürütülmesi gerektiğini ifade edebiliriz. Bangsamoro örneğinde bu durum değerlendirildiğinde, yaşanan çatışmalardan kaynaklanan krizlerin uluslararası bir nitelik kazanmış olması, birçok uluslararası kuruluşun ve STK'nın çatışmanın farklı boyutlarına ilişkin rapor yayınlaması sonucunu doğurmuştur. Katılımcı K4 de bu konunun altını çizmiştir:

Sürece dair bölgede faaliyet gösteren STK raporları, UNDP gibi, gözlemden sonra raporu yayınlayıp dünya çapında kamuoyuyla paylaşıyorlar. ICRC bunu uluslararası düzeyde belgeliyor ve izliyor. BM kurumları da bunu yapıyor. (K4)

Katılımcı K4'ün dikkat çektiği üzere Bangsamoro'da yaşanan krizi ve etkilerini yansıtan çeşitli raporlar yayınlanmıştır. UNDP – Bangsamoro'da Barışın Sürdürülmesi Programı (Sustaining Peace in the Bangsamoro) raporu, UNICEF – Bangsamoro Çocuk Durum Analizi (Situation Analysis: Children in Bangsamoro) raporu, ICRC – Bangsamoro Parlamentosu İçin Uluslararası İnsancıl Hukuk El Kitabı, UN Women – Geçiş Adaleti ve Uzlaşma Komisyonu Raporu, Save the Children – Çocuk Hakları Durum Analizi (2016) raporu gibi farklı durumları yansıtan raporlar uluslararası STK'lar tarafından servis edilmiştir (Reliefweb, t.y). Gözlemlleme/Raporlama süreci, yalnızca bu kurumların kendi inisiyatifleriyle

yürüttükleri bir faaliyet olmanın ötesinde, barış inşa sürecine dahil olmaları nedeniyle kendilerine yüklenen kurumsal bir sorumluluk haline gelmiştir. Sürece dahil olan ulusal ve uluslararası kuruluşlar, barışın inşası için alınan kararların uygulanması ve takibinde, tarafların ortak kararları doğrultusunda kurdukları çeşitli yapılarda görevli olarak yer almıştır. Katılımcılar arasında yer alan STK'lar da bu kapsamda görev üstlendiklerini ifade etmişlerdir:

Her iki tarafın arasında ateşkesin sonlandırılması ve özerklik sürecinde Filipinler Hükümeti'nden ayrılma konusunda oluşturulan komite bünyesinde yerel izleme ekibinin bir parçasıydım. Sivil toplum kuruluşunu temsil ediyordum. “Çatışmaların Sona Erdirilmesi Koordinasyon Komiteleri” (Coordinating Committees on the Cessation of Hostilities CCCH) altında, MILF ve hükümet panelleri ile müzakere paneli altında çalışıyorduk. CCCH ayrıca uluslararası izleme ekibiyle de iş birliği yapıyordu. Bu grup, imzalanan barış anlaşmalarının uygulanmasını belgelemekle görevlidir. Ve çıkış anlaşmasını imzalamak için zaman geldiğinde hakemlik görevi yapmaktadırlar. (K5)

Katılımcının belirtmiş olduğu ifadeyi destekler nitelikte, CCCH'in sivillerin korunmasına yönelik taraflarca alınan kararların uygulanmasının takibinde, yapının önemli bir rol üstlendiği çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir. Bölgede yapılacak herhangi bir askeri operasyonun ilgili taraflara bildirilmesi ile sivillerin korunması ve farklı bir krize sebebiyet verilmemesi adına alınan kararın CCCH tarafından takibi, ateşkesi izleme ve taraflar arası koordinasyonu sağlama görevine örnek teşkil ettiğini göstermektedir (PeaceRep, 2002).

Kriz bölgelerinde barış ortamına geçişin sağlanması için sahanın iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Bangsamoro'da yaşanan çatışmalara yönelik barış inşasına dahil olan sivil toplum kuruluşlarının bu fonksiyon kapsamında yürüttüğü faaliyetleri, katılımcılar barış müzakereleri esnasında kurulan ulusal ve uluslararası kuruluşların yer aldığı bir komisyon aracılığıyla yürütüldüğünü de ayrıca belirtmektedirler. Kurulan komisyon Üçüncü Taraf Gözlemlleme Ekibi (Third Party Monitoring Team - TMPT) olarak adlandırılmaktadır. Bu komisyon barış inşası gerçekleştirildiği andan itibaren alınan kararların uygulanmasında ve barış sürecinin sürdürülmesini takip etmektedir. Süreçte alınan kararları izleme görevini üstlendiği, katılımcılar arasında yer alan K12'nin ifadelerinde de açıkça görülmektedir:

TPMT, GPH (Government of The Philippines) ve MILF taraflarının mutabakatıyla kuruldu. Tarafların belirlediği katılımcılar tarafından bir panel etrafında oluşturuldu. Temel olarak, ana görevi barış sürecinin uygulanmasını izlemektir. Bu nedenle, şu ana

kadar hala buradalar. Ara sıra buraya gelip izleme yapıyorlar ve tüm paydaşlara barış sürecinin uygulanmasının nasıl gittiğini soruyorlar. Çünkü en büyük görevleri, tüm uygulama tamamlandıktan sonra, GPH ve MILF'nin çıkış anlaşmasını imzalaması için tavsiye verecek olanlar olmalarıdır. Yani, TPMT'nin çok önemli bir rolü var. (K12)

Bu yapının varlığının bölgede devamlılığı, Bangsamoro'da barışın sürekliliğini sağlamak için tarafların ve alınan kararların harekete geçirilmesinde ana unsurlardan biri olduğunu göstermektedir. Barışın sürekliliği için önem arz eden bu yapının teşkilat şeması; Avrupa ülkelerinden üyeler, Türkiye'den bir üye, Malezya'dan bir üye, özerk bölgeden bir temsilci ve Filipinler Hükümeti'nden bir temsilci olacak şekilde düzenlenmiştir. Çeşitliliği ile öne çıkan bu yapı, sürecin diğer aşamalarında olduğu gibi, üçüncü aktörlerin barış inşa sürecine dahil edilerek kendilerine belirli sorumluluklar yüklendiğinin somut bir göstergesidir.

Onların görevi, Bangsamoro Kapsamlı Anlaşması'nın (Comprehensive Agreement on the Bangsamoro- CAB) sadık bir şekilde uygulanmasını sağlamak. Yani, Filipinler Hükümeti CAB'nin tüm hükümlerini uygulamakla yükümlü ise, MILF de TPMT aracılığıyla Bangsamoro Kapsamlı Anlaşması'nın tüm hükümlerine uyup uymadığını izlemeye çalışır. Böylece TPMT, bir süre sonra, hangi tarafın anlaşmayı tam olarak uygulamadığını gözlemlemeye çalışır. (K8)

Bangsamoro özerklik sürecinde taraflar arasında böyle bir yapının kurulması, yapılan müzakerelerde alınan kararların uygulama evrelerinin gözlemlenmesi ve takibi, çeşitli aktörler aracılığıyla sağlamıştır. Yapının farklı bölgelerden katılımcılar ile oluşturulması, sürecin akıbetinin meşrulaştırılmasına katkı sunmaktadır. Gözleme/raporlama fonksiyonu, yapılan barış anlaşmalarının uygulama aşamalarını izlemenin yanı sıra; insan hakları ihlalleri, azınlık hakları, çatışma ortamlarında şiddet sonucu ortaya çıkan uygulamalar, sivillere karşı yapılan hukuksuz uygulamaların ve savaş suçlarının incelenip rapor edilmesini kapsamaktadır. Ayrıca, medya destekli haber alma ağlarını kurarak gözlem faaliyeti yapan sivil toplum kuruluşlarının elde ettiği ve yayınladığı veriler, karar mercileri ve barış inşa sürecinin diğer fonksiyonlarına katkı sunan aktörler için temel bir referans kaynağı olmaktadır (İşbilir, 2021, s. 95).

[...] Uluslararası arenaya baktığımızda nasıl ki bir BM ve benzeri batı kuruluşları yapılan yardımları en ince ayrıntısına kadar raporlayıp press yapıyorlarsa bizde bu hususta biraz reklam olmayacak şekilde yapılan dış yardımların sonucunu raporlamamızda fayda görüyorum. Bunun topluma yansımaları da ayrı bununda önemini vurgulamak lazım. Çünkü değişen ve dönüşen bir yapı var. Buna uyum sağlanması

lazım. Hem yardımı yapan ülke adına bilinirlik sağlanmakta, hem de yardım yapılan bölge hakkında hazırlanan raporlarla kamuoyu bilgilendirilmiş olmaktadır. Biz şimdi burada bir radyo kanalı kurduk, tüm ekipmanlarını Türkiye’den getirdik. Burada ayrı on iki tane radyo kanalı var hepsi genel baktığımızda müzik programları ile kamuoyunu elde tutuyor. Gençler bu müzik programları ile idare ediyorlar. Bizim radyo kanalı adı Voice FM. Burada günün farklı saatlerinden programlar düzenledik ve bunu sürdürebiliyoruz. En çok dinlenen radyolar arasında şu an. Bu radyo kanalı sayesinde kamuoyunu aydınlatmış oluyorsunuz. Her alanda uzman kişiler sağlıkçılarından ziraat alanından, üniversite hocalarından, aklınıza ne gelirse insanları program çerçevesinde bilgilendirmiş oluyoruz. (K9)

Gözleme/raporlama fonksiyonuna katkıda bulunan STK’lar, sadece barış sürecinde bölgede olan durumların kamuoyuna aktarılmasının yanı sıra Bangsamoro Özerk Bölgesi’nde toplumun kalkınmasına yönelik gerçekleştirilen projelerin raporlarını kamuoyu ile paylaşmaktadırlar. Bu sayede, çatışmalardan etkilenen bölgenin kalkınmasına yönelik hangi alanlarda ihtiyaç ve eksikliklerin olduğu aktarılmış olmaktadır. Bu bağlamda gözleme/raporlama fonksiyonunun ayrıca servis sağlama fonksiyonuna da katkı sunduğu ifade edilebilir. Bu işlevin önemi, farklı kaynaklarda da vurgulanmaktadır. Nitekim sivil toplum aktörleri; uygulama sürecini izleyerek, hükümlerin uygulanmasını savunarak, toplum içerisinde kutuplaşmayı azaltarak ve ilişkiler kurarak barış anlaşmasının orta ve uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlamaya da yardımcı olabilir. Bu durum, sivil toplumun barış sürecine katılımının barışın sürdürülebilirliği açısından önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Joshi & Wallenstein, 2018).

4.3. Savunuculuk ve Toplumsal İletişim (Advocacy and Public Communication)

İnsani yardım temelli sivil toplum kuruluşlarının evrilmesine yönelik verebileceğimiz örneklerden bir tanesi savunuculuk faaliyetidir. Bu fonksiyonun işlevini sağlayan aktörler, krizlerin yaşandığı ortamlarda yaşanan hak ihlallerini savunarak bu doğrultuda kamuoyunda farkındalık oluşturmaya çalışmaktadır. Fonksiyonun işlevleri kitleleri harekete geçirme, lobi faaliyetleri yürütme, hukuki temsil grupları oluşturarak varsa dava süreçlerinin takibini sağlama şeklinde ifade edilmektedir (İşbilir, 2021, s. 97). Yapılan görüşmeler esnasında ve araştırma kapsamında Bangsamoro’da yaşanan süre zarfında taraflar arasında hukuki bir süreç,

tutuklama, haksız ceza uygulamaları vb. durumlara rastlanılmamıştır. Fakat çatışmalar sonrası yürütülen müzakerelerde özerk yapının oluşturulması, hukuki destek alınarak demokratik temeller üzerine inşa edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Türkiye başta olmak üzere farklı ülkelerden özerk yapının hukuk alanındaki alt yapısını güçlendirmek için, STK'lar ile iş birliği içerisinde programlar düzenlenmiştir (YTB, 2021). Bu hususta yerel STK'lardan ziyade uluslararası aktörlerin etkisinin daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bu kurumların proje ve fon desteği ile bölgede hukuki zeminin işlevselliğinin artırılmasına yönelik alt yapının geliştirildiği katılımcı K16'nın ifadelerinde yer almaktadır:

BDA aracılığıyla bir proje hayata geçirmiştik, yani Bangsamoro Kalkınma Ajansı. O dönemlerde işleyiş yapısı bağımsız farklı yapıları. Biz de onlara, AB tarafından finanse edilen ve yerel adalet sistemini iyileştirmeye yönelik bir proje ile destek verdik. Böylece olası çatışmaları azaltmaya ve yerel düzeyde çatışmaları çözmeye yardımcı olduk. (K16)

Yapılan görüşmelerde, özellikle sosyal yapının geliştirilmesine yönelik projelerin, uluslararası kurumların teknik ve mali desteği ile yerel STK'ların iş birliği sayesinde hayata geçirildiği ve bu sayede yapılan faaliyetlerin verimliliğinin sağlandığı anlaşılmaktadır. Uluslararası fonların katkılarıyla bölgede gerçekleştirilen projelere örnek olarak, DT Global Europe tarafından *Adalet ve Toplum Projesi* (Justice and Society Project) gösterilebilir. Proje, üçlü adalet sistemi (devlet, şariat ve geleneksel/yerli hukuk) üzerine hukuki çerçeveler, eğitim ve topluluk katılımına odaklanmaktadır (Global, 2024). Program kapsamında Avrupa Birliği'nin yaklaşık 26 milyon euro projeye destek sağlandığı kaynaklarda belirtilmektedir (Information, 2021).

Bu fonksiyon kapsamında öne çıkan unsurlardan biri de lobi faaliyetlerinin yürütülmesi ve toplumu harekete geçirme çabalarıdır. Özellikle yerel STK'ların etkinliği ve sosyal medyanın popülerleşmesiyle birlikte, bu mecraların aktif biçimde kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu kapsamda araştırmayı destekler nitelik taşıyan Salem'in çalışması, BOL hazırlanması ve imzalanması aşamasında Türkiye'de bulunan Bangsamorolu öğrencilerin dijital platformlar üzerinden sürece yönelik sağladıkları destek olmuştur. Bu destek, BARMM'in sınırlarının belirlenmesi evresinde yapılan plebisitlerde etkili olduğu görülmektedir. Salem'in çalışmasının odak noktası ise referandum sırasında bu öğrenciler tarafından yürütülen dijital faaliyetlerdir. Facebook, Instagram, WhatsApp, Gmail ve YouTube gibi sosyal medya uygulamalarını çoğunu kullanan gençlerin, bu uygulamaları genellikle

iletişim, eğence, bilgi kaynağı ve güncel olaylara erişim için bir araç ve ek kaynak olarak kullanmasının yanı sıra BOL referandumu sırasında alt-milliyetiliklerini veya Bangsamoro milliyetçiliğini ifade etmek için bir araç olarak sosyal medyaya yönelmişlerdir (Salem, 2021). Bu durum, yapılan referanduma diğital platformlardan destek sağlayarak bölgede kamuoyu oluşturulmasına ve toplumsal iletişime katkı sunmuştur.

Bu kapsamda savunuculuk fonksiyonu, Bangsamoro rneğinde gerek uluslararası fon ve projelerle hukuk alanında kurumsal kapasitenin inşasının ve güçlendirilmesinin gerekse diğital platformlar aracılığıyla toplumsal farkındalık ve katılımın artırılması bağlamında barış inşası sürecine önemli bir katkı sağlamıştır. Ayrıca STK'ların gözleme/raporlama faaliyetleriyle birlikte işlevsel bir bütünlük kazanarak barış inşası sürecinin sürdürülebilirliğinde önemli bir rol oynamıştır.

4.4. Sosyalleşme (Socialization)

Fonksiyon, toplumun sosyal-psikolojik durumunu analiz ederek bu alanda oluşan tahribatın giderilmesine yönelik faaliyetler ortaya koymaktadır. Çatışmalar sonrası yaşanan ağır hasarların toplum üzerinde bıraktıkları mental travmaların giderilmesi bu kapsamda yer almaktadır. Sosyalleşme, bireyin içinde bulunduğu gruba veya topluma ait olması, onunla bütünleşme sürecini ifade etmektedir (Argon, 2011, s. 198). Farklı kaynaklarda ise, bireyi sosyal sistemin yesi haline getiren bir süreç olarak ifade edilmektedir (Gündoğdu, 2025). Sosyalleşme kapsamında STK'ların yürüttükleri faaliyetler, çatışma sonrası toplumların yeniden inşasında ve barış ortamının sürdürülebilirliğinde büyük rol oynamaktadır. Bu kapsamda aktörler, çatışma sonrası toplumun yeniden inşası için okullar, ibadet yerleri, sosyal aktivitelerin icra edildiği kulüpler vb. yapılara yönelik faaliyetler ile bu sürece katkı sunduğu görülmektedir. Bangsamoro özelinde bu durum değerlendirildiğinde, uzun soluklu çatışmaların ardından yerinden edilen sivillerin yeniden sosyal hayata katılımının sağlanması amacıyla STK'ların yürüttüğü projeler dikkat çekmektedir. Bu kapsamda STK'lar, gerçekleştirdikleri faaliyetlerle bölgenin istihdam ve eğitim alanında alt yapısına önemli katkılar sunmaktadır. Katılımcı K14 bu hususa değinerek, yürüttükleri projelere ifadelerinde yer vermektedir.

Bizim kurumumuz çocukların bir araya gelebilmesi ve çatışma dönemlerinde dahi eğitimlerine devam edebilmeleri için çadır gibi geçici öğrenim alanları sağlamaktadır. Bununla birlikte, bu uygulamanın amacı eğitime erişimdeki eşitsizliği azaltmaktır.

Çünkü bazı çocuklar eğitime daha kolay erişebilirken, birçok faktör nedeniyle diğer çocuklar bundan mahrum kalmaktadır. Silahlı çatışmalar, coğrafi izolasyon ve toplumsal ayrımcılık bu faktörler arasında yer almaktadır. Bu nedenle biz, bölgede yaşayanların sınıf olarak kullanılabilecek yapılar inşa etmelerine basit yapılar dahi olsa yardımcı oluyoruz. Daha sonra bu sınıflarda ders vermek üzere öğretmenler görevlendiriyoruz. Biz buna “öğrenme merkezi” diyoruz. Bu öğrenme merkezleri, aynı zamanda resmî okul statüsünde tanınmakta, resmî eğitim vermekte ve ilgili bakanlığa kayıtlı bulunmaktadır. (K14)

Bölgede kurulan okullar, öğrenme merkezleri veya geçici eğitim alanları, yerlerinden edilmiş sivil halk için güvenli ve organize bir ortam sunmaktadır. Bu alanlar, özellikle çocukların birbirleriyle etkileşimde bulunmalarını ve topluluk içinde yeniden yer edinmelerini sağlamaktadır. Yaşanan kriz süreci göz önünde bulundurulduğunda, çatışmalardan etkilenen çocukların eğitimden mahrum kalmaları ve eğitimsiz bir bölgede sosyal ve demokratik bir yapı kurmanın oldukça güç olduğu anlaşılmaktadır. Çatışma sürecinde eğitim sisteminin çöktüğü, bölgede geçirilen süreye dayalı bireysel gözlemlerle ortaya konulmaktadır. Birçok genç, çatışmalardan ötürü eğitim hayatından geri kalmış ve bu durumun bölgenin kalkınmasını ciddi derecede olumsuz etkilemiştir. Katılımcı STK’lar, bu alanda alt yapının iyileştirilmesine yönelik çeşitli projeler yürüttüklerini görüşmelerde belirtmişlerdir.

Cotaboto, Bonga City, İmpil city ve İligan city. 5 bölgede 5 okulumuz var. Sadece bir tanesi BARMM yönetiminin olduğu bölgede. Geri kalan merkez hükümetin yönetiminde olduğu Müslümanların yaşadığı bölgelerde. Ayrıca şu an Davao City’de yer bakıyoruz. Bir sonraki okul projemizi orada yapmayı planlıyoruz. Manila’da 250 öğrenci var. İlliganda 315 öğrenci var. İmpil 130 öğrenci var. Zambango’da 750 öğrenci var. Neredeyse 1500 ila 1700 arası öğrencimiz var. (K6)

Katılımcının aktarımları, uluslararası STK’ların çatışmaların yaşandığı bölgelerde sınırlı kalmayıp, Mindanao adasının genelinde ihtiyaç duyulan bölgelerinde de kapsamlı faaliyetler yürüttüğü anlaşılmaktadır. Eğitim alanında gerçekleştirilen projelerle, sosyal ve demokratik değerlerin erken yaşta öğretilmesi, gençlerin çatışmayı çözme yolları ve barış kültürüne yönelik farkındalık kazanmalarını sağlamaktadır. Bu fonksiyon kapsamında hem toplum içerisinde hem de radikal gruplar içerisinde atılan adımlar ile barışın sağlanmasına ve sürdürülmesine yönelik katkılar sunmak amaçlanmaktadır. Özellikle hassas bölgelerde gerçekleştirilen projeler, güven ortamının sağlanmasını desteklemektedir. Radikal grupların

olduğu bölgelerde bu sürecin temkinli ve kontrollü yürütülmesi gerekmektedir. Bu tarz ortamlarda bir gruba veya tarafa yönelik faaliyet, silahlı grup olmasa dahil krizi farklı boyuta taşıyabilir.

Yapılan araştırmalarda grup içi sosyalleşmeyi barış inşası çerçevesinde iki kategori halinde ele alan Paffenholz, toplum geneli veya çatışmalardaki tek bir grup için barış kültürünü ve çatışmayı engelleyici faaliyetleri geliştirmeyi amaçlayan kapasite gelişim programları düzenlenmesi olarak değerlendirmektedir. Diğer yaklaşımı ise; grup içerisinde aidiyet inşasının oluşturulması veya pekiştirilmesine yönelik sosyalleşme olarak ifade etmektedir. Aidiyet inşasının, iç çatışmaların olduğu bölgelerde gruplar içerisinde nasıl inşa edildiği, barışın sürdürülmesini zedeleyebilecek hassas bir unsur olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu duruma araştırmacı Hindistan bölgesinde iki etnik grup olan Tamil ve Sinhala milliyetçiliğini örnek göstermektedir. Her iki gruptan birinin kimliği güçlendirme adına bir STK tarafından desteklenmesi diğer taraf için karşı grup milliyetçiliği olarak algılanabilir (Paffenholz, 2010, s. 71). Barışın yeni tesis edildiği bir dönemde, Bangsamoro’da benzer bir krizin oluşmasını önlemek amacıyla STK’ların, sağlanan barışın bölgeye getirdiklerini halka aktararak toplumu bilinçlendirme ve radikal faaliyetlerin ortaya çıkmasını engelleme yönünde çalışmalar yürüttüğü, K15’in ifadelerinde yer almaktadır.

Daha önceleri Filipinler Hükümeti’nden tamamen bağımsızlık hakkında konuşuluyordu, ama şimdi sadece özerk bir hükümete ulaştık. Bu durum, bizim bölgemizde, bizim yerimizde olmasını istemediğimiz bazı aşırı ideolojilere yol açabileceğinden, bu durumun yönetilmesi gerekiyor. Toplumu farklı yöne yönlendirmesi durumunun önüne geçilmesi gerekiyordu. Bu yüzden, dini otoritelerin bölgenin farklı yerlerinde dini metinleriyle şu anda sahip olduğumuz durumu destekledik, böylece ulaştığımız noktanın bir şekilde daha önce hayal ettiğimizle de uyumlu olduğunu anlamaları için onlara rehberlik ettik. (K15)

STK’lar, gerçekleştirdikleri bu tür projeler aracılığıyla yeni düzenin toplum tarafından öğrenilmesi, benimsemesine ve içselleştirmesine yönelik katkı sağlamaktadırlar. Araştırma kapsamında yer alan MILF üyeleri, sağlanan ateşkes ile silah bırakmış, uzun süren çatışmaların ardından sosyal hayata entegre olmuşlardır. Çatışmaların tarihsel boyutu göz önünde bulundurulduğunda bu durumun kolay bir evre olmadığı anlaşılmaktadır. Uzun süre sosyal yaşantı içerisinde bulunmamış, çatışılan ortama göre kamplarda, şehir hayatından uzak bölgelerde yaşamını sürdürmenin ardından sivil hayata dönerek sosyalleşme sürecine adapte

olunması, meşakkatli ve uzun soluklu bir evre olduğu ifade edilebilir. Barış inşası fonksiyonlarına farklı bir başlık ilave ederek bu durumu değerlendiren İşbilir, sürecin radikalleşme ile doğrudan ilişkili olduğuna çalışmasında yer vermiştir (İşbilir, 2021, s. 98). Fakat radikalleşme ile mücadeleyi, sosyalleşme fonksiyonu kapsamında STK'ların gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler bünyesinde değerlendirilebilir. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde STK'ların gerçekleştirdiği projelerin sosyalleşme fonksiyonu ile değerlendirildiğinde, faaliyetlerin toplumun kırılğan yapısı göz önünde bulundurularak barışın sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla toplumun bilinçlendirilmesine yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda bölgede radikal gruplara yönelik ideolojilerin ortaya çıkmasının önüne geçildiği söylenebilir.

Adanın bir bölgesinden bir bölgesine gidiyoruz, insanlara BARMM'ın durumu, MILF ile Filipinler hükümeti arasında imzalanan barış anlaşmalarının uygulanma durumu hakkında bilgi veriyoruz ve son zamanlarda seçmenlerin eğitimi konusunda da çalışıyoruz. Seçmenlerin eğitimi, insanların oy kullanma hakları, oylarının korunması ve saygı görmesi, sayılması ve istedikleri doğru liderleri seçme hakları üzerine odaklanıyor. Bununla birlikte, MILF liderliğindeki BARMM'a iş birliği yapmalarının çok gerekli olduğunu insanlara anlatarak barış sürecinin kazanımlarını sürdürmek istiyoruz. (K5)

Sosyalleşmenin yeniden yapılandırılmasını USIP (United States Institute of Peace), toplumun hoşgörü ve barış içinde bir arada yaşama düzeyine ulaştığı, bireysel, dini ve toplumsal farklılıkları aşarak ulusal bir kimlik etrafında bir araya gelindiği, anlaşmazlıkları şiddetsiz çözme mekanizmalarının oluşturulduğu, toplumu bölmelerin ötesinde birleştiren toplumsal kurumların inşa edildiği bir yapı olarak değerlendirmektedir (Social Reconstruction, t.y.). Bu doğrultuda fonksiyonun çatışma sonrası toplumsal iyileşme ve yeniden bütünleşme açısından önemli bir rol oynadığı ifade edilebilir. Bu doğrultuda Bangsamoro'da STK'ların sosyalleşme fonksiyonu çerçevesinde yürüttükleri projeler, hem çatışma sonrası toplumsal iyileşmenin hem de barış ortamının kalıcı hale gelmesinin önemli yapı taşlarından biri olarak değerlendirilebilir.

4.5. Sosyal Uyum (Social Cohesion)

Silahlı çatışmaların yaşandığı ortamlarda ateşkesin sağlanması, barış ortamı için tek başına yeterli olmamaktadır. Toplumun sosyal ve yapısal koşullarını barışın sürdürülebilirliği

için yeterli duruma getirmek gerekmektedir. Sosyal uyumun sağlanabilmesi için toplumun temel ihtiyaçlarının karşılanması barışın sürdürülebilirliği için önem taşımaktadır. Bu durumun iç çatışmalar sonrası zayıflayan devlet yapılarında gerçekleşmesi zor gözükmemektedir. Sosyal uyumun sağlanamaması toplum içerisinde huzursuzluğa ve neticesinde oluşturulmaya çalışılan barış ortamının bozulmasına sebep olabilir. İç çatışmaların yaşandığı bölgelerde sosyal uyumun sağlanmasında STK'lar büyük rol oynamaktadır. Bangsamoro sürecinde bu durumu değerlendirdiğimizde; uzun süren kriz, yerlerinden edilmiş insanlar, alt yapının yok olması ve zayıflayan devlet yapısı gibi faktörler bu fonksiyonun bölgede işleyişi için oldukça çaba gerektiren bir durum olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda ulusal ve uluslararası STK'lar, faaliyetleri kapsamında bu hususlara odaklanmaktadır. Sosyal uyumun STK faaliyetleri açısından önemini Temel çalışmasında şu şekilde ifade etmiştir:

Toplum içerisinde sosyal bağları güçlendirerek, sosyal sermaye oluşturma potansiyeline sahip, bütünleşme ya da sosyal uyum, STK'ların önemli bir diğer işlevini oluşturmaktadır. Sosyal uyum işlevi kapsamında sivil toplum, çatışma sonrası güven ortamının yeniden inşasına uğraşmaktadır. Çatışma sonrası taraflar arasında toplumsal bütünleşme ortamını oluşturmak önemlidir. Barışın sürdürülmesi adına en sık gerçekleştirilen işlevin sosyal uyum işlevi olduğu söylenebilir (Temel, 2024).

Farklı çalışmalarda sosyal uyumun iki düzlemde değerlendirildiği görülmektedir. Birincisi, toplum içerisinde ve çeşitli gruplar arasındaki uyumsuzlukların giderilmesi. İkincisi ise söz konusu gruplar içinde ve gruplar arasında sosyal ilişkilerin ve toplumsal bağların güçlendirilmesidir (Bolgün, 2022). STK'ların sosyal uyumu sağlama yöntemleri, genellikle toplum katılımını ve iş birliğini teşvik etmek, toplumun farkındalığını ve katılımını artırmak, toplum altyapısı ve mekanizmaların oluşturulması şeklinde sıralanabilir. Bu çerçevenin avantajı, halkın sürece aktif olarak katılmasını aynı zamanda çözüme açık ve koşullara kolay adapte olmasını sağladığı için etkili olmaktadır (Kao, t.y.). STK'ların gerçekleştirdikleri projeler, barışın inşasında sosyal uyum fonksiyonu kapsamında değerlendirildiğinde, faaliyetler sadece sosyal ilişkiler düzeyinde değil, aynı zamanda ekonomik güçlenme yoluyla bireylerin topluma entegrasyonunu sağlamaktadır. Katılımcılar arasında K6 ifadelerinde bu durumu desteklemektedir.

[...] dikiş projeleri gerçekleştiriyoruz meslek edindirme adına. Biz bu sayede onlara dikiş makinası veriyoruz ve nasıl iş yapabileceklerini kendilerine nasıl geçim sağlayacaklarına yönelik destek sağlıyoruz. Şöyle ifade edeyim biz makina veriyoruz,

ihtiyaç olan tüm materyali veriyoruz. Sonra bizim okullarımız için üniforma dikmelerini istiyoruz ve bu sayede de onlar işi öğreniyor ve biz onlardan bu üniformaları satın alıyoruz. Ayrıca burada görüyorsun motor taksi çok yaygın. Biz bu projeyi şöyle gerçekleştiriyoruz. Direkt motoru gidip burada ailelere karşılıksız bir şekilde vermiyoruz. Bir ödeme planı çıkartıyoruz cüzi bir şekilde bunu ödeyebilecek şekilde karşı tarafı yormayacak şekilde. Bir motoru biz 30.000 peso' ya alıyoruz. Onlarda bize günlük 100 peso ödeme karşılığında motor bisikleti alıyor. Bu sayede biz onlardan aldığımız bütçe ile farklı motor alarak başka ailelere veriyoruz. Bu sayede projenin devamını sağlamış oluyoruz. Böylelikle biz onlara iş edinmeyi ve iş öğretmiş oluyoruz. İlk etapta yardıma muhtaç fakir bir aile sonrasında kendi iş sahibi olmuş gibi düşünün. Hayatları değişmiş oluyor bir nevi. (K6)

Gerçekleştirilen bu projeler, bireylerin ekonomik kalkınmalarına katkı sağlamanın yanı sıra toplumsal bütünleşme işlevi de görmektedir. Ailelerin ve bireylerin ekonomik olarak güçlenmesi, onların topluma daha eşit ve aktif bir şekilde katılımını mümkün kılmaktadır. Bu durum bölgede toplumsal aidiyet ve bağımsız yaşama kapasitesini güçlendirmektedir. Bu doğrultuda STK'lar, gerçekleştirdikleri projelerle bölge insanının yardıma muhtaç konumdan üretken bireyler haline gelmesinde önemli rol oynadıklarını göstermektedir. Bu çerçevede, uluslararası STK'ların sağladığı fonlar aracılığıyla bölgede kapsamlı projeler gerçekleştirilmiş; yerel STK'lar ile iş birliği içinde çatışmalardan etkilenen bölgelerin kalkınması adına Dünya Bankası fonlarından faydalanarak projeler geliştirilmiştir. Bu süreçte Mindanao İmar ve Kalkınma Fonu Programı örnek olarak gösterilebilir. Ortalama 38 milyon dolarlık bir fon sağlanan bu program, %50'den fazlası kadın katılımcıların oluşturduğu 638.000 kişiye hizmet sunmuştur. Bölgenin ekonomik-sosyal kalkınma, güven inşası ve altyapı alanındaki projeler yoluyla barış sürecine önemli katkılar sağlamıştır (The World Bank, 2023).

Kavramsal olarak sosyal uyumu değerlendirdikten sonra, bu fonksiyonun hangi faaliyet kapsamında nasıl etki oluşturduğunu ve özellikle çalışma kapsamında ne tür katkılar sunduğunu ortaya koymak gerekmektedir. Sosyal uyum fonksiyonu için katkıda bulunabilecek faaliyetler arasında eğitim alanının önemli bir yer tuttuğu ifade edilmektedir (Paffenholz, 2010, s. 73). Eğitim kurumlarında düzenlenecek müfredat ile, barış ortamına ve bu barışın sürdürülmesine yönelik eğitim programları düzenlenerek toplum içerisinde neslin uyumlu bir şekilde yaşaması sağlanabilmektedir. Bu kapsamda, bölgede özellikle ilkokul ve ortaokul programlarından ziyade üniversite eğitime yönelik programlar geliştirmek, gençlerin topluma kazandırılması ve gelecekte barış inşasının sürdürülmesine katkı sağlamak açısından önem taşımaktadır.

Araştırma kapsamında, Türkiye’den insani yardım odaklı sekiz sivil toplum kuruluşunun bir araya gelerek Bangsamoro’da BTEA Üniversitesi’ni inşa etmesi, bölgede uluslararası STK’ların sosyal uyuma katkısına örnek gösterilebilir.

Üniversite Dünya’nın her yerinde öyledir toplumu değiştirir dönüştürür. Bu kısa sürede olmaz buna sebat etmek lazım katlanmak lazım. Bu şey gibi değil hadi bina yapalım 6 ay sonra binayı yapıp çıkarsın üniversite binan olmuş olur. Ama eğitim için on yıllara ihtiyaç var. Bunun değişimini dönüşümünü görebilmek için. Daha önceki yıllarda bizzat kuruluşunda yer aldığım farklı ülkelerde üniversiteler var. Şimdi o bölgelere tekrar gittiğim zaman, toplumundaki değişimi çok rahat bir şekilde görülebiliyorum. Üniversite başlı başına toplumu değiştiren dönüştüren bir yapı, bir de sizin mezun ettiğiniz insanlar var. Sizin mezun ettiğiniz insanlarda toplumu değiştirip dönüştürüyorlar, bu proje başarıya ulaşabilirse dayanılabilirse istenilen doğrultuda yol yürünebilirse 20 25 yıl sonra bu toplum bambaşka bir toplum olacak ve bu üniversite sayesinde olacak. [...] Burada atılan tohumlar ileride çok büyük kar topu olacak yani. (K2)

STK’ların bölgede var olmaları, aynı zamanda kendi bünyelerinde yerel halkı profesyonel olarak çalıştırarak bölge istihdamına da katkı sağlamaktadırlar. Üniversitelerden mezun olan öğrenciler, STK’ların bünyelerinde iş bularak işsizlik sorunuyla kısmen de olsa karşılaşmamaktadırlar. Bu durum, genç nüfusun toplum içerisinde tutunmasını sağlayarak bireylerin toplumla daha güçlü bağ kurmasını ve alternatif gruplara yönelme riskini azaltmaktadır. Bu bağlamda, görüşmeler esnasında bir STK temsilcisinin ifadeleri, gerçekleştirdikleri projelerle gençlerin eğitim yoluyla topluma kazandırılmasının somut örneğini ortaya koymaktadır.

Şimdi bizim bulunduğumuz kampüste 2000 tane mezun olan öğrenci devlette görev aldı. Yan tarafımızda ayrıca fakültelerini bitirdiler bu süreç içerisinde bizler destek olduk ve şu an devlette hizmet veriyorlar. Gözümüzün önünde büyüttüğümüz emek verdiğimiz çocuklar kimisi öğretmen oldu, kimisi devletin farklı kademelerinde memur oldu. Bu durum barışın sağlanması ile mümkün hale geldi, çünkü bu çocuklar daha önceden görev alamıyorlardı. Bu eğitim sürece etkisini daha ilerleyen dönemlerde net görülür barış içerisinde bunu umuyoruz. (K9)

STK’ların bölgede sosyal uyuma yönelik gerçekleştirdikleri projeler, toplumun tüm kesimini kapsayacak şekilde planlandığı yapılan görüşmeler neticesinde anlaşılmaktadır.

Gençler, bireyler, aileler ve özellikle silah bırakmış tarafların toplum içine sosyal uyuma entegrasyonunu sağlanmasına yönelik ciddi adımlar atılmaktadır. Bu çabalar, barış ortamının korunmasını ve sürdürülebilirliğinin toplumun tüm katmanlarına yayılmasını sağlayarak STK'ların bu süreçteki kritik rolünü ortaya koymaktadır.

4.6. Arabuluculuk ve Kolaylaştırıcılık (Intermediation and Facilitation)

Bu fonksiyon, çatışma ortamlarında taraflar arasında müzakere sürecinin tesis edilmesi, ateşkesin sağlanması ve sürecin sağlıklı bir şekilde ilerletilmesi amacıyla devletler ve uluslararası kuruluşların iş birliği içinde yürüttükleri faaliyetlerle yerine getirilmektedir. Sahanın detaylı bir şekilde gözlemlenmesinin ardından fonksiyonun uygulanması mümkün hale gelmektedir. Fonksiyon sivil toplumun önemli işlevleri arasında yer almaktadır. Devletler ve çeşitli gruplar arasında meydana gelen anlaşmazlıkları ortadan kaldırarak, çatışan taraflar arasında ateşkesin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Arabuluculuk veya kolaylaştırıcılık, barışın inşasının tüm evrelerinde önemli bir işlev görmektedir. Arabuluculuk yapılacak taraflar arasındaki tüm dengelerin ve etken unsurların gözlemlenip bir neticeye varıldıktan sonra, üçüncü aktörler devreye girerek arabuluculuk fonksiyonu kapsamında barış inşasına katkı sunabilirler. Bu durum hem yerel hem de uluslararası STK'lar vasıtasıyla gerçekleşebilmektedir. Bu kuruluşlar, çatışma tarafları ile topluluk arasında veya topluluk ile devlet arasında diyalog ortamının oluşturulmasını kolaylaştırmaktadır. Barış inşası sürecinde fonksiyon, sadece devlet ve vatandaşlar arasında değil, aynı zamanda çatışan taraflar arasında, gruplar içinde ve toplumun farklı düzeylerinde de gerçekleşmesi mümkündür. Başlıca faaliyeti ilk etapta ateşkes ortamını veya çatışmaya sebep olabilecek durumların müzakereye açılması olarak ifade edilmektedir (Obi, 2018). Çatışma yolu ile sorunlara çözüm bulmanın oluşturduğu maliyet ve kayıplar göz önünde bulundurulduğunda, değişen ve dönüşen dünyada sorunların müzakere yoluyla çözülmesi literatürde benzer yaklaşımlar ile desteklenmektedir. Arabuluculuk, farklılıklarla başa çıkmanın ve çatışmaya eğimli devletler arasında veya devlet ile çeşitli gruplar arasında krizi çözmenin ideal bir yolu olarak görülmektedir (Bercovitch, 1996). Filipinler'de merkezi hükümet ile ayrılıkçı gruplar arasındaki sürecin olgunluk seviyesine getirilerek barış ortamının sağlanmasında arabulucular kritik rol oynamışlardır. Bölgede ateşkesin sağlanması sürecinde bu işlev, farklı ulus devletlerin katkılarıyla gerçekleşmiştir. Katılımcı K16 da görüşme sırasında bu duruma dikkat çekmektedir.

Trablus anlaşması sürecinde Malezya, Brunei ve diğer ülkelerden de katılımcılar yer almaktaydı. Barış müzakerelerini kolaylaştırmak için girişimler başlatıldı süreç desteklendi. Barış sürecini desteklemek için gerekli kaynakları sağlamak üzere farklı ülkelerden katılımcılar kalkınmayı desteklemeye yönelik sorumluluk üstlenmişlerdi. Bence taraflar da karşılıklı taviz vermesi gerekti, yani savaşıma devam etmek yerine neden birlikte yönetmeyelim düşüncesinin etkisi oldu. Ve elbette uluslararası toplum da sorunun çözümü için çaba sarf ediyordu. (K16)

Yapılan araştırmalar doğrultusunda resmi kaynaklarda, Trablus anlaşmasında arabulucu devletler yer almaktadır, fakat bu devletler arasında Malezya ve Brunei resmi arabulucu garantör devlet olarak yer almamaktadır. Arabulucu ulus devletler arasında araştırmanın önceki bölümlerinde de yer verildiği üzere Libya, Suudi Arabistan, Senegal, Somali ve diğer devletler ateşkes ortamının oluşturulmasında arabulucu görevini gömüşlerdir (Arellano Law Foundation, 1996). Kaynaklarda, Malezya'nın bölgesel güvenlik açısından süreci başından takip ettiği, ancak resmi arabulucu statüsüyle taraflar arasındaki görüşmelere daha sonra dahil olduğu belirtilmektedir (Thalang, 2017).

Literatürde arabuluculuk fonksiyonunun yürütülmesi evresinde çeşitli teknikler kullanıldığı yer almaktadır. Bunlar içerisinde uzlaştırma, iyi niyet girişimi, diplomasi trafiği ve araştırma-soruşturma tekniklerinden çoğu ya da bazıları kullanılmıştır. Araştırma-soruşturma tekniğini, çalışmamızın önceki bölümlerinde ele aldığımız gözlemlene ve raporlama fonksiyonuyla ilişkilendirilebilir. Bu teknik ile müzakere sürecinin başlatılması ve sağlıklı yürütülmesinin zemini oluşturulabilir. Bu süreci yürüten kuruluşlar sadece arabuluculuk fonksiyonunu yerine getirmekle kalmayıp aynı zamanda görüşmelere katılmakta ve kendi çözüm önerilerini taraflara sunabildikleri çalışmalarda yer almaktadır (Şahin, 2022, s. 47). Bangsamoro örneği üzerinden bu fonksiyon değerlendirildiğinde, müzakerelerin başlangıçta bir zemine oturtulamaması nedeniyle sürece farklı devletlerin dahil olarak barış ortamının sağlanmasında görev üstlendikleri anlaşılmaktadır. Katılımcı K4'ün ifadeleri bu durumu destekler niteliktedir.

Barışın sağlanması hususunda bence en önemli unsur, Malezya tarafından sağlanan sürecin kolaylaştırıcı rolünü üstlenmesiydi. Bir müzakere sürecinde, bir tanığın olması gerekir. Süreci kolaylaştıracak birine ihtiyaç vardır. Malezya'nın yanı sıra, Brunei, Türkiye ve Japonya da barış sürecine dâhil olan ülkeler arasında yer almaktadır. Bu ülkeler bir heyet oluşturmuşlardı. Yanılmıyorsam, Uluslararası İzleme Heyeti

(International Monitoring Team-IMT). Beş ülkeden oluşuyordu ve Malezya hükümeti tarafından yönetiliyordu. Ayrıca Uluslararası Temas Grubu (International Contact Group-ICG) da kuruldu. Sanırım Türkiye de ICG'de yer alıyordu ama ICG'nin rolünü tam hatırlamıyorum. ICG, Aralık 2009'da kurulmuştu. ICG; Japonya, Birleşik Krallık, Türkiye ve Suudi Arabistan olmak üzere dört ülkeden ve dört uluslararası STK'dan oluşmaktadır: Muhammadiyah, The Asia Foundation, HD Centre ve Conciliation Resources. Bu gruplar, hem farklı ülkelerden katılımcıların bir arada çalışabilmesini hem de barış ortamının oluşmasına yönelik kolaylaştırıcı görevini yürüttüğüne ilk örnektir. Hatırladığım kuruluşlar arasında UN, World Bank, JICA evet çok sayıda uluslararası kuruluşu vardı başka Save the Children, Oxfam vb. dahil olmuşlardı evet. (K4)

Katılımcının da ifade ettiği üzere yapı, çeşitli devletler ve uluslararası STK'lar tarafından oluşan bir hibrit modele sahiptir. IMG üstlendiği rol ile taraflar arasında güven inşa etmek ve müzakerelerin sürdürülebilirliğini temin etmek için görev üstlenmiştir. STK'ların sürece dahil olmasıyla ortaya çıkan bu yapı, barış süreçlerinde yenilikçi bir yaklaşım farklı uzmanlıklar kazandırmıştır (Herbolzheimer & Leslie, 2013). Arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık faaliyeti kapsamında, daha çok uluslararası STK'ların etkin rol aldığı anlaşılmaktadır. Yerel STK'ların çatışan taraflar arasında arabuluculuk görevini yerine getirmesi, uluslararası kabul gören insani yardım ilkeleri içerisindeki tarafsızlık ilkesinin ihlal edilme durumunu ortaya çıkartmaktadır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda yerel STK'ların taraflar arasında arabuluculuk fonksiyonunu gerçekleştirmesi zor gözükmemektedir. Fakat yerel STK'ların uluslararası kuruluşlardan aldığı destekle yürüttüğü faaliyetler, uzlaşma ortamının oluşturulmasına katkı sunabilmektedir. Bu kapsamda fonksiyonun işlevinin gerçekleştirilmesi için kolaylaştırıcı görevini yürütebilmektedirler. Bangsamoro özelinde bu durumu değerlendirdiğimizde, halk içerisinde çeşitli grupları destekleyen kitlelerin yer aldığı görülmektedir. MILF kanadını, hükümet tarafını ve ayrıca bunların dışında farklı aykırı grupların desteklendiği çeşitli kaynaklarda rastlanmaktadır. Yerel STK'lar, bir tarafın desteklenmesinden ziyade oluşturulan barış ortamının sürdürülebilmesi için ana aktör olan MILF ve Filipin hükümeti arasında varılan anlaşmanın toplum tarafından kabulü için faaliyetler yürüterek sürecin kolaylaştırıcı rolünü üstlenmektedir. Bu doğrultuda yürüttüğü faaliyetler ile toplum içerisinde iletişim zemininin oluşturulmasına, barış yolunun benimsenmesine katkı sunduğu ifade edilebilir.

Sürece dahil olan STK'ların zorlayıcı müdahalesi taraflar arasında anlaşmanın sağlanmasını hızlandırabilir. Bu bağlamda kriz durumlarında yaptırım gücü olmayan bir arabulucunun, tarafların ikna edilmesinin gerekli olduğu bir süreçte etkin olması kolay gözükmemektedir (Şahin, 2022, s. 52). Çatışmaların yaşandığı bölge, taraflar, talepler, çatışma nedenleri, tarafların yaklaşımı bu unsurların hepsi ve daha fazlası, arabuluculuk fonksiyonunun başarıya ulaşmasında belirleyici faktörler olarak değerlendirilebilir.

Görüşme yapılan kurumlar arasında yer alan hem ulusal hem de uluslararası STK'ların bu fonksiyona doğrudan katkı sunduğu pek görülmemektedir. Ancak alınan kararların uygulama süreçlerinde kolaylaştırıcı görev üstlendikleri diğer fonksiyonlara sundukları katkılardan anlaşılmaktadır. Operasyonel kapasiteye sahip ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren STK'lar, bu fonksiyona dahil olarak bölgede güven ortamının inşasını sağlamış ve taraflar arasında arabuluculuk görevi üstlenmişlerdir. Bölgede barışın tesis edildiği göz önünde bulundurulduğunda, çeşitli heyetlerde görev alan bu STK'ların arabuluculuk kapsamında yürüttükleri faaliyetlerin başarılı bir şekilde gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, uluslararası düzeyde etki ve yaptırım gücü yüksek olmaları, bu STK'ların sürece kritik aktörler olarak katkı sunduklarını göstermektedir.

4.7. Hizmet Sağlama (Service Delivery)

Hizmet sağlama fonksiyonu, STK'ların temel insani yardım projeleri kapsamında gerçekleştirmiş oldukları faaliyet alanını ifade etmektedir. İnsani yardım odaklı STK'lar hijyenik su, sağlık, gıda, geçici barınak, acil yardım faaliyetleri gibi farklı projeler gerçekleştirmektedir. Farklı çalışmalarda bu fonksiyonun faaliyetini gerçekleştiren kuruluşların eğitime katkı sunmak, toplumun temel ihtiyaçlarını gidermek ve sosyal yapının kalkınmasına katkı sunmanın yanı sıra demokratik ve barışçıl devlet yapılarını inşa etme sürecinde önemli bir rol üstlenmeye başladığı belirtilmektedir (Denney, Mallett, & Mazurana, 2015). Projeler genellikle kriz ortamlarında veya çatışmaların olduğu bölgelerde toplumun ihtiyacına göre gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda STK'lar, hizmet sağlama fonksiyonu ile çatışmaların yaşandığı ya da farklı kriz durumlarının olduğu bölgelere sivil halkın mağduriyet durumunu gidermek amacıyla giriş yapması mümkündür. Aksi halde bu bölgelere giriş yapmak yerel otoritelerce veya farklı etkenlerden ötürü mümkün gözükmemektedir. Araştırma kapsamında görüşülen aktörlerden alınan bilgiler doğrultusunda, Bangsamoro'da faaliyet gösteren

STK'ların kriz durumunda ilk etapta hizmet sağlama fonksiyonu ile sahada faaliyette bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda katılımcıların verdiği yanıtlar bu durumu destekler niteliktedir.

Birçok sivil halk vardı bulundukları bölgeden tahliye edilmiş, kendi konfor alanlarından. Buna konfor alanı diyorum fakat bulundukları bölgelerde normal standartlara göre değildi tabi. Bu durumda insani müdahale için birçok uluslararası kuruluş geldi. Adına ne derler insani destek faaliyetleri için. Örneğin ICRC, sonra World Food Program. Birçok [uluslararası kurum] vardı evet. Onlar yardım gıdaları dağıtıyorlardı, farklı gıdalar ve başka yardımlar ihtiyaç duyulan. Örneğin onlar belirli tahliye merkezlerine gidiyorlardı, temin ettikleri temel yardım malzemelerini oradaki insanlara ulaştırıyorlardı. Bunlar içme suyu, gıda, makarna, pirinç, paspas yer için, burada sineklerden korunmak için cibinlik denilen malzemeler bunlar gibi şeyler ayrıca ihtiyaç durumunda çadır dağıtımı yapıyorlardı. (K3)

Katılımcının bu ifadeleri, bölgedeki insani krizin uluslararası boyutta tanındığını ve müdahalenin yerel aktörlerle sınırlı kalmadığını, küresel insani yardım mekanizmalarının devreye girdiğini ortaya koyan somut örnekler arasındadır. Bu ifadeler, çatışma ve kriz ortamlarında sivillerin kırılganlığını, uluslararası insani aktörlerin sahadaki varlığını ve yardım faaliyetlerinin çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda katılımcının kişisel gözlemleri hem insani yardımın zorunluluğunu hem de sivil halkın yaşadığı mağduriyetin boyutlarını görünür kılmaktadır. Bahsedilen kuruluşlar haricinde acil insani yardım faaliyetleri yürüten farklı uluslararası STK'ların olduğunu katılımcı K4 ifadelerinde şu şekilde belirtmiştir.

Buradaki sorunun büyük bir kısmı çatışmalar nedeniyle insanların yerinden edilmesi idi. Bu durumdan ötürü çatışmaların olduğu yerlerde sivil halk daha güvenli bölgelere taşınıyordu veya kendi imkanlarınca güvenli gördükleri yerlere geçiyorlardı. Bu nedenle yardımların çoğu acil yardımdı. Çünkü insanlar yerlerinden ediliyordu. Normal yaşamlarından koparılıyorlardı. Kendi tarım alanlarında çalışamıyorlardı. Evlerinde olmadıkları için işlerine gidemiyorlardı. Yerlerinden bulundukları bölgelerden edilmişlerdi. Dolayısıyla, faaliyet gösteren kuruluşlar ilk etapta geçici barınak gibi insani yardım sağlıyordu. Ardından gıda gibi yardım malzemeleri ve yemek pişirmek için malzemeler sağlıyorlardı. [...] Örneğin, eski kuruluşum Plan International. Ayrıca Save The Children, Child Fund ve World Vision kuruluşları da var. Bunlar burada

programları olan ve eğitime odaklanan uluslararası kuruluşlardır. Çatışma sırasında bile faaliyet yürütüyorlardı. (K4)

Katılımcının verdiği ifadeleri destekler nitelikte, kaynaklarda yer alan raporlarda World Vision'ın bölgede 620 aileye toplam 66.000 çuval pirinç gıda yardımı yaptığı belirtilmektedir. Kurum, bu kapsamda gerçekleştirdiği çeşitli acil yardım müdahaleleriyle bölgede 25.000'i çocuk olmak üzere toplam 48.000 kişiye insani yardım ulaştırmıştır (Team, Orange, 2019). Ancak bu rakamlar, krizin boyutunun yalnızca bir kısmını yansıtmaktadır. Bölgede yaşanan kitlesel yerinden edinmenin, sivil halkın sosyal yaşam açısından ciddi kırılmalara yol açtığı görülmektedir. Bu nedenle, ilk etapta STK'ların temel ihtiyaçları gidermek adına bölgede hizmet sağlaması yaşamsal bir öneme taşımaktadır. Yapılan yardımlar göz önünde bulundurulduğunda STK'ların insani yardım faaliyetlerinin yalnızca hayatta kalmayı sağlamakla sınırlı olmadığını, aynı zamanda yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik çok boyutlu bir işlev üstlendiğini göstermektedir.

Hizmet sağlama evresi, sadece kriz durumunun olduğu süreçte değil, aynı zamanda barış inşası sağlandıktan sonra tahribatın giderilmesine yönelik geçiş sürecinde köprü rolü oynamaktadır. Literatürde uluslararası insani yardımın, dünyanın farklı bölgelerinde iç çatışmalardan kaynaklı yaşanan kriz sonrasında bölgeye yönelik desteğin devam etmesiyle yaşanan trajedilerin büyümesinin önüne geçildiği ifade edilmektedir (Göktepe, 2023). Ağır tahribatlar sonrasında yerlerinden ve imkanlarından edilmiş toplumların barış sonrası temel gereksinimlerini gidermek için imkân oluşturulmaması ya da olmaması toplumu sosyo-psikolojik olarak etkilemektedir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, mağduriyetin uzun süreli devam etmesi, barış inşası sürecinin sürdürülebilirliğini zor duruma sokabilir. Dahası barış ortamının bir kazanım sağlamadığı, halkın yine mağdur olduğuna yönelik fikirlerin ortaya çıkması ile radikalleşmeye yönelik eğilimi de arttırabilir. Bu sebeple sağlanan ateşkes ortamı tekrardan çatışma ortamına dönüşebilir. Bu doğrultuda hizmet sağlama fonksiyonunun dolaylı olarak sosyal uyum fonksiyonuna destek sağladığı aynı zamanda radikalleşme faaliyetlerinin de önün geçerek barış sürecine katkı sunduğu ifade edilebilir. Fakat, çalışmamızın önceki bölümlerinde ifade ettiğimiz insani yardım prensipleri doğrultusunda bu işleyişin yürütülmemesi barış inşasına katkı sunmaktan ziyade, çatışan taraflar arasında kriz ortamının artmasına sebep olabilir.

Hizmet sağlama faaliyetlerinin barış inşasına katkı sağlaması için bu faaliyetlerin adil bir şekilde yerine getirilmesi ve sürdürülebilirlik sağlanması gerekmektedir (İşbilir, 2021, s.

102). Araştırmacının bu noktada değindiği husus, insani yardımın temel prensipleri kapsamında uygulanması gerekliliğiyle ilişkilendirilmesi mümkündür. Faaliyet yürüten ulusal ya da uluslararası STK'ların bu ilkeleri gözeterek çalışmalarını gerçekleştirmesi risk oranını azaltmakla birlikte çalışmadan maksimum seviyede verim alınmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda belirleyici faktör, hizmet sağlayan kuruluşun faaliyet alanı ile ilgili kurumsal ve mesleki donanımı, sahaya yönelik derin bilgi ve deneyime sahip olması, ayrıca faaliyetlerini uluslararası insani yardım ilkelerine uygun şekilde organize edebilme kapasitesi olarak ifade edilebilir. Bangsamoro'da bu süreci etkin şekilde yürüten başta uluslararası sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra, bu kuruluşlar ile entegre olarak faaliyet yürüten yerel STK'ların rolleri, sahada yapılan görüşmeler neticesinde ortaya konmaktadır.

İnsani yardım faaliyetlerinde bulunuyorduk. Asya'da faaliyet gösteren Amman Vakfı'ndan yardım alıyorduk. Muhammadiyah da öyle. Ali Ihsan Vakfı var. İnsani yardım hizmetleri için yerel bir kuruluş. Ali Ihsan Vakfı'nda gönüllü olarak çalışıyorduk ve ülke dışından yardım alıyorduk. Doğal afetlerden ötürü veya insan eliyle kaynaklı krizlerden ötürü tahliye durumlarında gıda paketleri, giysiler, mutfak eşyaları ve çadırlar dağıtıyorduk. Sağlık kuruluşları da vardı. İnsanların gerekli ilaçlara ve kadınlar için gerekli sağlık ihtiyaçlarına, örneğin bebekler için ped ve süt gibi ihtiyaçlarını gidermeye yönelik faaliyet yürütülüyordu. Marawi şehrinde, birçok kişi temel ihtiyaçların karşılanmaması nedeniyle psikolojik olarak da acı çekti. Temel ihtiyaçların karşılanmamasından ötürü. Save The Children, USAID, UNICEF ile birlikte çalışıyorduk ve onlarla birlikte ayrıca çadırlar ve benzeri şeyler dahil, gıda temini sağlıyorduk. Yerel halk da dahil olmak üzere, şehirden de yardım malzemeleri topluyorduk. Kendimiz bunları teslim ediyorduk. Pirinç, giysiler, makarna, sardalya vb. (K5)

Katılımcının ifadelerinde de yer verdiği kuruluşlardan UNICEF, kriz dönemlerinde özellikle çocukların güvenli bölgelere tahliyesini sağlamış ve temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla acil insani yardım çalışmalarını bölgeye ulaştırmıştır. Bu durum kaynaklarda da belirtilmektedir (Chowdhury, 2017). Özellikle uluslararası insani yardım kuruluşlarının kriz bölgelerine acil yardım kapsamında temel ihtiyaçları ulaştırması diğer aktörlere nazaran daha kolay gözükmektedir. Diplomasinin ağır işlediği veya çatışmaların şiddetli olduğu ortamlarda farklı aktörlerin devreye girmesi zaman alabileceken, insani yardım temelli sivil toplum kuruluşları kendi bünyelerinde hızlı karar alarak sürece hizmet sağlama fonksiyonu kapsamında dahil olabilmektedir. Fonksiyon kapsamında, STK'lar Bangsamoro'da çatışmalar sırasında

sağladıkları acil yardımların yanı sıra, kriz sonrasında yaşanan tahribatın giderilmesi zaman aldığından, toparlanma sürecinde yürüttükleri yardım faaliyetleri ile toplumun mağduriyetlerini azaltmakta ve sosyal adaptasyonu hızlandırmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada Bangsamoro özerklik sürecinde insani yardım kurum ve kuruluşlarının barış inşasına nasıl katkı verdikleri; bu aktörlerin sahada nasıl konumlandıkları, hangi kurumsal amaçlara sahip oldukları ve uyguladıkları projeler aracılığıyla özerklik sürecine nasıl dahil oldukları sorularına cevap aranmıştır. Bu soruyla bağlantılı olarak araştırmamız, insani yardım temelli STK'ların bölgede barışın sağlanması, inşası ve sürdürülebilirliğine yönelik gerçekleştirdikleri çeşitli projelerle sürece önemli katkılar sunduklarını ortaya koymuştur. Bu bulgu, barış sürecinin yalnızca devletler ya da taraflar arası müzakereler değil, aynı zamanda insani yardım kuruluşlarının katkı ve etkileriyle de şekillendiğini göstermektedir. Bu aktörlerin üstlendikleri çok boyutlu roller, bölgede özerk yönetimin sistemleşmesi ve bölge halkının kabulü açısından büyük önem taşımaktadır. Çatışma döneminde temel insani yardım hizmeti sağlayan STK'ların ulaştırmış oldukları yardımlar ile ilk etapta bölge halkının uğradığı psikolojik tahribatın derinleşmesinin önüne geçtiği anlaşılmaktadır. Yapılan temel insani yardımlar, kriz durumlarında halkın ihtiyaçlarını karşılayanın yanı sıra toplumun radikalleşme eğilimini engellediğini de ortaya koymuştur. Sürecin ilerleyen aşamalarında bu kuruluşların yapılan müzakerelerde yer almaları, bölgedeki STK'ların arabulucu statüsünde faaliyet gösterdiğini ortaya koymuştur. Özellikle varılan anlaşmaların uygulanması ve toplum tarafından kabulü açısından, STK'ların gözlemci ve kolaylaştırıcı rol üstlendiği de bulgularla desteklenmiştir. Bu çalışma ile, barışın inşası aşamasında özellikle STK'ların öncü bir aktör olarak süreci şekillendirdiği ortaya konulmuştur. Ayrıca barışın sürdürülmesine yönelik kalkınma yardımları ile toplumun sosyal uyum ve sosyalleşme sürecine ciddi katkılar sağlayarak toplumsal kutuplaşmanın önlenmesine ve istikrarın sürdürülmesine katkı sağladığı saptanmıştır.

Çatışmaların yaşandığı bölgelerde insani yardım kuruluşlarının üstlendiği rol, Filipinler örneği üzerinden değerlendirilerek somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, öncelikli olarak bölgede yaşanan çatışma nedenleri ve unsurları hakkında bilgi verilmiştir. Bölgede ateşkesin sağlanma süreci ve bu sürece katkı sunan aktörler aktarılmıştır. Bu doğrultuda, süreç içerisinde faaliyet gösteren sivil toplum aktörlerinin bölgede gerçekleştirmiş oldukları projeler ile barış ortamının oluşturulması, barış inşası ve barışın sürdürülebilirliğine olan katkıları yedi kategori altında toparlanarak açıklanmış ve analiz edilmiştir. İnsani yardım temelli STK'ların barış inşasına katkılarını açık bir şekilde aktarabilmek adına, ilk olarak kavramsal çerçevesi ele alınmış; ardından bu aktörlerin temel dinamikleri, geçmişten günümüze gelinen nokta ve son

olarak barışın inşasına nasıl katkı sunduğu aktarılmıştır. Filipinler’de bulunan yerel ve uluslararası STK’ların, bölgede kurulan özerk yapının oluşumu esnasında ortaya koyulan kategoriler içerisinde hangisine nasıl katkı sunduğu detaylı bir şekilde ifade edilmiştir.

Dünyanın farklı bölgelerinde, ülkeler arası anlaşmazlıklardan ya da iç sorunlardan kaynaklanan çeşitli çatışmaların yaşandığı görülmektedir. Yaşanan bu çatışmalar, bazı bölgelerde taraflar arasında anlaşmazlıkların giderilerek barışın sağlanması ile neticelenmiş; diğerlerinde ise yaşanan krizler farklı boyutlara evrilmiş ve neticesinde taraflar arasında tam bir barış ortamı oluşturulamamıştır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel güçler tarafından gündeme alınan barış inşası kavramı, her bölge için beklenen netice ile sonuçlanmamaktadır. Bu durum, çatışmaların yaşandığı ülkelerdeki tarafların ve nüfusun etnik yapısına, ayrıca barış ortamının sağlanmasına olan yaklaşımlarına bağlı olduğunu göstermektedir. Filipinler Devleti ile Bangsamoro halkı arasında geçen uzun soluklu çatışmaların ardından oluşturulan özerk yapı, tarafların ve toplumun barış ortamının sağlanmasına yönelik bir irade taşıdığını ortaya koymuştur.

Çatışma öncesi, ateşkes dönemi ve mevcut süreçte STK’lar tarafından yürütülen projelerin, barışın hem tesis edilmesinde hem de kalıcı hale gelmesinde belirleyici bir işlev üstlendiği çalışmada tespit edilmiştir. STK’ların çatışma döneminde, bölgedeki sivil halk için gerçekleştirdikleri projeler ile halkın güvenliğini sağladığı, aynı zamanda çatışmalardan etkilenen topluma bu yardımlar vesilesiyle psiko-sosyal destek sunduğu görülmüştür. Ayrıca çatışma sürecinde faaliyette bulunan STK’ların yapılan projeleri raporlaştırması, haberleşmesi ve farklı kanallar ile kamuoyuna aktarması, bölgede yaşanan krizlerin boyutunu uluslararası alana taşıyarak dikkatlerin bu yöne çekilmesine ve taraflar arasında ateşkesin sağlanmasında itici bir güç olmasına olanak tanıdığı ortaya konulmuştur.

Barış ortamı sağlanmasının ardından, sürecin olgunluk seviyesine ulaştırılması aşamasında da bölgede STK’ların önemli bir etkisi olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca bu evrede toplumun hem Filipinler Devleti’nden hem de yeni kurulan Bangsamoro Özerk Yönetimi’nden, sosyal yaşamlarının tesis edilmesine yönelik beklentileri olmuştur. STK’ların bu kapsamda da bölgede faaliyet gösterdikleri aktarılmıştır. Bangsamoro Özerk Yönetimi’nin yeni bir yapı olması ile Filipinler Devleti’nin çatışmalardan kaynaklanan ekonomik kayıpları dikkate alındığında, STK’ların sunduğu desteklerin toplumsal kutuplaşmanın azaltılmasına katkılar sağladığı saptanmıştır.

Araştırmanın çerçevesini oluşturan kavramların hem kendi içerisinde bir öneme hem de birbirleri arasında bir bağlama sahip oldukları anlaşılmıştır. Bu doğrultuda, barışın oluşturulması ve olgunluk seviyesine getirilmesinin ardından gelen barışın sürdürülmesi süreci; önceki bölümlerde tartışılan bulgulardan yola çıkarak, sürecin en meşakkatli evresi olduğunu göstermektedir. Kırılgan bir yapıya sahip olan süreç, Filipinler özelinde üçüncü aktör olarak yer alan STK'ların, eğitim, istihdam, kalkınma ve halkın temel ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik sağladığı desteklerin barışın sürdürülebilirliğine doğrudan katkı sunduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmanın yürütülme sürecinde bazı sınırlılıklar ile karşılaşılmıştır. Bu kapsamda, Bangsamoro Özerk Bölgesi başta olmak üzere Filipinler'in diğer bölgelerinde yer alan birçok ulusal ve uluslararası STK'ya erişim hususunda çeşitli zorluklar yaşanmıştır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, araştırma içerisinde tüm STK'ların bölgede uyguladıkları projelerin özerklik sürecine sunduğu veya sunmadığı katkıyı tüm hatlarıyla çalışmaya aktaramamak, araştırmanın sınırlılıkları içerisinde yer almıştır. Bu durum, aynı zamanda araştırmanın zamansal ve lojistik sınırlılıklarını da beraberinde getirmiştir. Bir diğer sınırlılık ise, çatışma sürecinde bölgede faaliyet gösteren insani yardım kuruluşlarının, faaliyet gösterdiği bilinmekle birlikte, isimlerinin hatırlanmamasından ötürü kaynaklarda yer almamaları, haklarında detaylı bir araştırma yapılamamasına sebebiyet vermiştir. Bahsedilen sınırlılıklara rağmen, araştırma literatüre katkı sunmayı ve alana yönelik çalışmalara ışık tutmayı hedeflemektedir.

Bununla birlikte çalışma, çatışmaların yaşandığı ülkelerde barış ortamının oluşturulmasında yer alan, özellikle STK'lar başta olmak üzere üçüncü aktörlerin üstlendikleri rollere dair örnek bir nitelik sunmuştur. Ayrıca, barış inşası alanında yapılacak araştırmalara kaynak sunmak ve çeşitlendirilebilir bölgeler özelinde somut yaklaşımlar ile benzer çalışmalar yapmak isteyen araştırmacılara katkı sunması hedeflenmiştir.

KAYNAKÇA

- Akçay, E. (2011, Aralık 16). Bir dış politika yardımları olarak Türk dış yardımları. *T.C. Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi*, 1-105. ANKARA, TÜRKİYE: T.C. Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Akgül, M. (2019, Haziran 30). Uluslararası insani yardım sistemi: AB Türkiye ilişkileri çerçevesinde Suriyeli mülteciler örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir, Türkiye: T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı.
- Alanka, D. (2024, Ocak 22). Nitel Bir Araştırma Yöntemi Olarak İçerik Analizi: Teorik Bir Çerçeve. Hatay: Kronop İletişim Dergisi.
- Arellano Law Foundation. (1996, 9 2). *Philippines Peace Agreement*. Retrieved 8 1, 2025, from The Lawphil Project: <https://lawphil.net/international/treaties/philpeaceagree.html>
- Argon, T. (2011, Şubat). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Örgütsel Sosyalleşme Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 6(1), pp. 191 - 207. Retrieved 6 2, 2025, from https://www.academia.edu/113344457/%C4%B0lk%C3%B6%C4%9Fretm_m_Okulu_%C3%96%C4%9Fretmenleri_ni_n_%C3%96rg%C3%BCtsel_Sosyalle%C5%9Fme_D%C3%BCzeyleri_ni_n_%C3%87e%C5%9Fi_tli_De%C4%9Fi_%C5%9Fkenler_A%C3%A7isinden_De%C4%9Ferlendi_ri_lmesi_
- Arguillas, C. (2021, 6 25). *PNoy Aquino's peace legacy: "That name will be Bangsamoro"*. Retrieved 6 5, 2025, from MindaNews: <https://mindanews.com/peace-process/2021/06/pnoy-aquinos-peace-legacy-that-name-will-be-bangsamoro/>
- Arguillas, C. O. (2024, March 30). *10 years of the Bangsamoro peace pact: why not a joint celebration?* Retrieved Temmuz 5, 2025, from Minda News:

<https://mindanews.com/peace-process/2024/03/10-years-of-the-bangsamoro-peace-pact-why-not-a-joint-celebration/?#gsc.tab=0>

Askandar, K. (2010, 11 21). *Peace Talks: Transforming the Facilitation in the Mindanao Peace Process*. Retrieved 8 1, 2025, from Minda News: <https://mindanews.com/mindaviews/2010/11/peacetalk-transforming-the-facilitation-in-the-mindanao-peace-process-by-kamarulzaman-zam-askandar>

Askandar, K. (2021). *Peace and Conflict Transformation in Southeast Asia*. Thailand: Asean University Network.

Atasoy, E. (2018, Haziran). Siyasi Coğrafya ve Etnocoğrafya Perspektifinden Filipinlerdeki Müslüman Topluluklar. *Journal of History Culture and Art Research*.

Ay, H., & Akan, R. (2017, Aralık 4). Tarihsel Süreçte Sosyal Yardımların Gelişimi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, pp. 787-798. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/444198>

Aytaç, G. B. (2013, Temmuz 24). Üçüncü Dünya Güvenliği ve İnsani Müdahale. *Doktora Tezi*. İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

Babbitt, E. F. (2009, October). The Evolution of International Conflict Resolution: From Cold War to Peacebuilding. *Negotiation Journal*, 25(4), pp. 539-549.

Ball, N., & Halevy, T. (2005, November). Making Peace Work: The Role of the International Development Community. *Peace Building: A Literature Review*, pp. 778-784.

Bandıla, R. (2020, October 20). Philippine Conflict On The Bansamoro: The Muslim Minority And Its Political Integration. Kayseri, Türkiye: T.C Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi.

Barnes, C. (2009). Civil Society and Peacebuilding: Mapping Functions in Working for Peace. *The International Spectator*, 131-140.

Barrows, D. P. (2016, Nisan-Mayıs). *The Filipino People Before The Arrival of The Spaniards*. Retrieved from History of the Philippines: <https://artesdelasfilipinas.com/archives/197/the-filipino-people-before-the-arrival-of-the-spaniards>

BBC. (2017, June 4). *Philippines violence: Marawi civilians trapped as fire breaks truce*. Retrieved Temmuz 15, 2025, from BBC: <https://www.bbc.com/news/world-asia-40150570>

Belgrad, E., & Nachmias, N. (1997). *The politics of international humanitarian aid operations*. Connecticut: Praeger.

Belloni, R. (2008, Nisan 1). From War to Democracy: Civil society in war-to-democracy transitions.

Bercovitch, J. (1996). *Resolving International Conflict*. Colorado: Lynne Rienner.

Bolgün, C. (2022, Temmuz). Sosyal Uyum: Kavramsal Bir Çerçeve. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.

Buendia, R. G. (2012, December 30). The Ethnopolitics of Moro Self-Determination in the Philippines: So little, too late? *Asia-Pacific Social Science Review*
Asia-Pacific Social Science Review.

Cagoco, R. (2018, August 10). *The Tripoli Agreement of 1976: Lessons, impact on the Mindanao peace process*. Retrieved 7 17, 2025, from PCIJ: <https://pcij.org/2018/08/10/the-tripoli-agreement-of-1976-lessons-impact-on-the-mindanao-peace-process>

Chan, A. (2014, April). '*Comprehensive Agreement on the Bangsamoro*' – *A Roadmap to Peace in the Southern Philippines?* Retrieved 7 17, 2025, from JSTOR: <https://www.jstor.org/stable/26351242?>

Chowdhury, Z. (2017, 5 30). *Marawi conflict: UNICEF calls for efforts to keep children safe, protected and able to resume school on time*. Retrieved 5 10, 2025, from Unicef Philippines: <https://www.unicef.org/philippines/press-releases/marawi-conflict-unicef-calls-efforts-keep-children-safe-protected-and-able-resume>

CONCORD. (2023). *Aid Watch 2023*. Belgium: CONCORD.

Cook, M. (2018, December). Three Challenges Facing the Bangsamoro Organic Law. *Researchers at Iseas- Yusof Ishak Institute Analyse Current Events*. ISEAS.

Coyne, C. J. (2013). *Doing Bad By Doing Good*. California: Stanford University Press.

Cullinane, M., & Hernandez, C. (2025, 8 15). *Philippines*. (E. Britannica, Ed.) Retrieved from Britannica.

Çilingir, A. (2017, January 30). İletişim Alanında İçerik Analizi Yöntemi Kullanılarak Yapılan Yüksek Lisans Ve Doktora Tezleri Üzerine Bir İnceleme . *Erciyes İletişim Dergisi*, pp. 147-160.

Çokadar, S. N. (2021, March 3). İnsani Yardımda Yeni Düzene Doğru. *İNSAMER*, pp. 1-5. Retrieved from <https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/etkinlik-insani-yardimda-yeni-duzene-dogru.pdf>

Democratic Progress Institute. (2013). *Güney Filipinler'de Barış İhtimali ve Karşılaşılan Engeller*. Londra: Democratic Progress Institute.

- Denney, L., Mallett, R., & Mazurana, D. (2015, February). Peacebuilding and Service Delivery. *Secure Livelihoods Research Consortium*.
- Derouen, K. (2010). Civil War peace agreement implementations and state capacity. *Journal of Peace Research*, 333-344.
- Dolan, R. E. (1993). *Area Hand Book Series Philippines a Country Study*. Library of Congress Cataloging-in-Publication Data.
- Domingo, R. G. (1995, 9 2). *The Muslim Secessionist Movement in the Philippines: issues and prospects*. Retrieved 5 11, 2025, from Dudley Knox Library: <https://core.ac.uk/download/pdf/36724191.pdf>
- Durmuş, S. (2016, Mayıs 4). Dini Motifli Ayrılıkçı Hareketler ve Terörizm: Filipinler Örneği. *T.C. Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.
- Duterte signs Bangsamoro Organic Law*. (2018, July 27). Retrieved Nisan 28, 2024, from OPAPRU-Office of the Presidential Adviser on Peace, Reconciliation and Unity: <https://peace.gov.ph/2018/07/prrd-signs-bangsamoro-organic-law/>
- Elections Result*. (1992, May 11). Retrieved Ekim 10, 2024, from Inter-Parliamentary Union: http://archive.ipu.org/parline-e/reports/arc/2254_92.htm
- Encyclopaedia Britannica. (2025, 8 22). *Gloria Macapagal Arroyo*. Retrieved from Britannica: <https://www.britannica.com/biography/Gloria-Macapagal-Arroyo>
- Gezer, D. G., & Kösen, M. G. (2025, Haziran 10). *Ders 3 – Barış İnşası ve Barış Koruma*. Retrieved from trguvenlikportali: <https://trguvenlikportali.com/ders-3-baris-insasi-ve-baris-koruma/>

- Global, D. (2024). *The Philippines: Enabling Democratic Governance to Build a Peaceful*. Retrieved 5 13, 2024, from Subatra Justice and Society Project: <https://dt-global.com/projects/subatra/>
- Gomez, J., & Cerojano, T. (2016, July 25). *Philippine President Duterte declares a cease-fire with communist guerrillas*. Retrieved Nisan 10, 2024, from The Christian Science Monitor: <https://www.csmonitor.com/World/Asia-Pacific/2016/0725/Philippine-President-Duterte-declares-a-cess-fire-with-communist-guerrillas>
- Göktepe, O. (2023, Aralık 25). İnsani Yardım Boyutuyla Güney Sudan İç Savaşı. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.
- Gross, M. L. (2009). *A Muslim Archipelago Islam and Politics in Southeast Asia*. Washington: NDIC PRESS.
- Gündoğdu, R. (2025, Haziran 15). *Sosyalleşme ve Sosyalleşme Süreci*. Retrieved from ResearchGate: https://www.researchgate.net/publication/315386774_SOSYALLESME_VE_SOSYALLESME_SURECI
- Halse, C., & Honey, A. (2005, January 1). Unraveling Ethics: Illuminating the Moral Dilemmas of Research Ethics. *Journal of Women in Culture and Society*, 30, pp. 2141-2162. Retrieved from https://dro.deakin.edu.au/articles/journal_contribution/Unravelling_ethics_illuminating_the_moral_dilemmas_of_research_ethics/21009877?file=37311211
- Herbolzheimer, K., & Leslie, E. (2013). *Innovation in mediation support: The International Contact Group in Mindanao*. London: Conciliation Resources.
- Humanitarian Academy. (2023, October 5). *Do No Harm*. Retrieved Haziran 30, 2025, from Youtube.com: <https://www.youtube.com/watch?v=M74CLnwuCe8>

Humanitarian Aid. (t.y.). Retrieved Ocak 5, 2025, from European Comission: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/humanitarian-aid_en

Hurights Osaka. (2008). Mindanao Conflict: In Search of Peace and Human Rights. *Focus Asia-Pacific*, 1-16.

ICRC, I. C. (2013, 2). Professional Standart for Protection Work. *Professional Standards for Protection Work carried out by humanitarian and human rights actors in armed conflict and other situations of violence*. Geneva, Switzerland: ICRC. Retrieved from <https://icrcndresourcecentre.org/wp-content/uploads/2016/03/icrc-002-0999.pdf>

IFRC. (t.y.). Retrieved Ocak 12, 2025, from IFRC.ORG: <https://www.ifrc.org/who-we-are/about-ifrc>

İLKSENOL Eurodesk. (2022, Haziran 21). *İnsani Yardım Nedir?* Retrieved Temmuz 17, 2025, from İLKSENOL Eurodesk: <https://ilksenol.org.tr/insani-yardim-nedir/>

Information, P. (2021, 11 15). *SUBATRA Programme*. Retrieved 4 10, 2025, from Bangsamoro Parliment: <https://parliament.bangsamoro.gov.ph/2021/11/15/barmm-european-union-launch-p1-5-billion-support-to-bangsamoro-transition-subatra-programme/>

Inok, J. (2024, 12 11). *A Look Back In Time | 12th Anniversary of the FAB Signing: A Quick Trip Down Memory Lane*. Retrieved from Bangsamoro Autonomous Region in Muslim Mindanao: <https://bangsamoro.gov.ph/news/a-look-back-in-time-12th-anniversary-of-the-fab-signing-a-quick-trip-down-memory-lane/>

INQUIRER.NET. (2014, January 26). *What Went Before: Peace talks with the MILF*. Retrieved Temmuz 14, 2025, from INQUIRER.NET: <https://newsinfo.inquirer.net/569481/what-went-before-peace-talks-with-the-milf?>

INQUIRER.NET. (2024, November 7). Retrieved Haziran 25, 2025, from MILF starts shift to non-armed political party with UBJP: <https://newsinfo.inquirer.net/659125/milf-starts-shift-to-non-armed-political-party-with-ubjp>

International Crisis Group. (2011, November 22). *The Philippines: Indigenous Rights and the MILF Peace Process*. Retrieved Temmuz 16, 2025, from International Crisis Group: <https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/philippines/philippines-indigenous-rights-and-milf-peace-process>

International Crisis Group. (2013, June 19). *The Philippines: Dismantling Rebel Group*. Brussels: International Crisis Group. Retrieved Ocak 25, 2025, from https://ciaotest.cc.columbia.edu/wps/icg/0028485/f_0028485_23164.pdf

İnza, B. P. (2012, 9 25). *İSLAMIC TERRORİSM İN THE PHİLİPPİNES*. Madrid: Spanish Institute for Strategic Studies (IEEE – Instituto Español de Estudios Estratégicos).

İrin, C. (2023, 9 20). *Filipinler hangi yarım kürede? Filipinler'in konumu ve harita bilgisi*. Retrieved from Haberler.com: <https://www.haberler.com/soguk-haber/filipinler-hangi-yarim-kurede-filipinler-in-16349720-haberi/>

İşbilir, A. (2021, Mayıs 19). Sivil Toplum Kuruluşlarının Barış İnşası Fonksiyonları ve Türk STK'ların Barış İnşa Edici Kapasitesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*.

Jarsdat, A. K., & Sısk, T. D. (2008). *From War to Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Joshi, M., & Wallensteen, P. (2018). *Understanding Quality Peace, Peacebuilding after Civil War*. Routledge.

Jubair, S. (1986). *Bangsamoro Bir Zulmün Anatomisi*. Rahmet Yayıncılık.

Kamlan, J. (1999). Bangsamoro Society and Culture. In *A book of Reading on Peace and Development in Southern Philippines*.

Kao, H.-Y. (t.y.). 'Social Cohesion' for Peacebuilding: An Examination of Theory and Practice. Retrieved Haziran 16, 2025, from Geneva Graduate Institute: <https://www.graduateinstitute.ch/sites/internet/files/2024-01/ARP%20-%20Hsin-Yen%20Kao.pdf>

Kavak, H., & Söylemez, H. (2014, 5). Moro Özerklik Arifesinde. *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, pp. 1-28.

Keskin, T., Uslu, H., Çopur, E., Nalçacıoğlu, M., Bozyel, M., & Aydoğdu, F. (2023). *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2018-2023*. Ankara: TİKA.

Kızılay, Ş. (2021, Ağustos 21). Değerleri ve Aktörleriyle Türkiye'nin İnsani Yardım Politikası. *Upa Strategic Affairs*, p. 194.

Köksoy, F. (2017, Şubat 6). Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin Faaliyetleri Ekseninde İnsani Diplomasi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, pp. 99-109.

Kumek, İ. (2022, Ocak 25). Çatışma Ortamından Barış İnşasına: Filipinler-Moro Örneği. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, pp. 90-127.

Lingga, A. (2004). Referendum: A Political Option for Mindanao. *Asian Studies Journal*, 40(2), pp. 130-137.

Lingga, A. S. (2006). Role of Third Parties In Mindanao Peace Process. *International Conference on Peace Building in Asia Pacific: The Role of Third Parties* (pp. 1-14). Khon Kaen: Institute for Dispute Resolution, Khon Kaen University/Southeast Asia Conflict Studies Network.

- Llorito, D. (2024, June 6). *Boosting Farm Profitability, Access to Social Services, Infrastructure Key to Poverty Reduction, Lasting Peace in Bangsamoro*. Retrieved Temmuz 10, 2025, from World Bank Group: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/06/06/boosting-farm-profitability-access-to-social-services-infrastructure-key-to-poverty-reduction-lasting-peace-in-bangsamoro>
- Macasalong, M. S. (2014). The Liberation Movements In Mindanao: Islām As A Thrusting. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science*, 1-18.
- Mammadova, N. (2024, Aralık 19). *İnsani Yardım Politikaları*. Retrieved from Politika Akademisi: <https://politikaakademisi.org/2020/04/10/insani-yardim-politikalari/>
- Mangalen, M. S. (2020). *Bangsamoro Müslümanlarının Özgürlük Arayışı*. Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Map of Bangsamoro. (2021, July 2). <https://wiki.openstreetmap.org/>. Retrieved Kasım 26, 2024, from File:Map of Bangsamoro (local government units).svg: https://en.m.wikipedia.org/wiki/File%3AMap_of_Bangsamoro_%28local_government_units%29.svg?
- Mapping Militants Project. (2019, 5). *Moro National Liberation Front*. Retrieved 4 5, 2025, from mappingmilitants.org: https://mappingmilitants.org/files/group-profiles/moro_national_liberation_front.pdf
- Marzano, M. (2012). Informed Consent. In J. A. Jaber F. Gubrium, *The SAGE Handbook of Interview Research* (p. 445).
- Mason, T. (2011, Mayıs 1). When Civil Wars Recur: Conditions for Durable Peace after Civil Wars. *International Studies Perspective*.

- Maulana, N. B. (2014, December 24). *MILF starts shift to non-armed political party with UBJP*. Retrieved Kasım 5, 2024, from inquirer.net: <https://www.usip.org/sites/default/files/sr131.pdf>
- May, R. (2001). Muslim Mindanao: Four Years After the Peace Agreement, Southeast Asian Affairs,. *MUSLIM MINDANAO: Four Years After the Peace Agreement*, 263-275. Singapur: Institute of Southeast Asian Studies (ISEAS). Retrieved Kasım 30, 2024, from <http://www.jstor.org/stable/27912280>
- McKenna, T. M. (1998). *Muslim Rulers and Rebels: Everyday Politics and Armed Separatism in the Southern Philippines*. Los Angeles: The Regents of the University of California.
- McKenna, T. M. (2000, 9). *The Origins of the Muslim Separatist Movement in the Philippines*. Retrieved from Asia Society: <https://asiasociety.org/origins-muslim-separatist-movement-philippines>
- Minority Right Group. (2023). *Moro Muslims in the Philippines*. Retrieved 8 1, 2025, from Minority Right Group: <https://minorityrights.org/communities/moro-muslims/>
- Morris, A. (2023). *Derinlemesine Görüşme*. Ankara: Atıf Yayınları.
- Mullenbach, M. (2025). Philippines/Moro National Liberation Front (1946-present). *DADM Project (Dynamic Analysis of Disputes Management)*. Conway: University of Central Arkansas.
- Nilsson, D. (2012). Anchoring the Peace: Civil Society Actors in Peace Accords and Durable Peace. *International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations*.
- Obi, N. N. (2018, November). Civil Society Organizations and Peacebuilding: A Functional Perspective. *International Journal of Social Sciences and Management Research*.

OCHA. (t.y.). *This is Ocha*. Retrieved Ocak 11, 2025, from OCHA - Organization of Coordination of Humanitarian Affairs: <https://www.unocha.org/ocha>

Ortigas, M. (2013, March 18). *Remembering the 'Jabidah massacre'*. Retrieved Temmuz 17, 2025, from Aljazeera: https://www-aljazeera-com.translate.goog/features/2013/3/18/remembering-the-jabidah-massacre?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=tc

Osaka, H. (2008, December). *Mindanao Conflict: In Search of Peace and Human Rights*. Retrieved Temmuz 12, 2025, from Hurights Osaka: <https://www.hurights.or.jp/archives/focus/section2/2008/12/mindanao-conflict-in-search-of-peace-and-human-rights.html>

Osmanoğlu, M. (2014, 6). Moro Yeni Dönemin Eşiğinde. (A. Erdoğan, Interviewer)

Örgel, F. (2018, Ocak 30). İnsani Yardım Çalışmaları ve Uluslararası Politikalar. *Yüksek Lisans Tezi*. İSTANBUL, Türkiye: T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

Özerdem, A. (2012, September 17). The Contribution of the Organisation of Islamic Conference to the Peace Process in Mindanao. *Civil wars*, pp. 393-413. doi:10.1080/13698249.2012.706952

Özsoy, E. L. (2020, Eylül 24). Geçmişten Günümüze İnsani Yardım Politikaları. *Psikolektif*. Retrieved from <https://psikolektif.com/psikososyal/gecmisten-gunumuze-insani-yardim/>

Paffenholz, T. (2010). *Civil Society and Peacebuilding*. Colorado: Lynne Rienner.

Parcasio, R. (2015, 12 14). *Muslim Mindanao Autonomy Policy Report Opt In and Opt Out: History, Context and Issues on Territory*. Retrieved 4 5, 2025, from Institute for

Autonomy and Governance Shaping Public Policy for Peace and Good Governance:
<https://www.iag.org.ph/think/949-muslim-mindanao-autonomy-policy-report-opt-in-and-opt-out-history-context-and-issues-on-territory>

PCO. (2019, February 22). *President Duterte on BOL ratification: "The realization of all our dreams"*. Retrieved Haziran 24, 2024, from Presidential Communications Office (PCO):
https://pco.gov.ph/news_releases/president-duterte-on-bol-ratification-the-realization-of-all-our-dreams/

Peace Process. (2016, October 26). *The Office of the Presidential Adviser on the Peace Process*. Retrieved Kasim 28, 2024, from OPAPRU - Office of the Presidential Adviser on Peace, Reconciliation and Unity: <https://peace.gov.ph/2016/10/opapps-vision-mission-core-values/>

PeaceRep. (2018, August 28). *The Bangsamoro Organic Law: A Concrete Step towards Peace in Mindanao*. Retrieved Temmuz 16, 2025, from PeaceRep:
<https://peacerep.org/2018/08/28/6832/>

PeaceRep, P. a. (2002, 5 6). *Interim Implementing Guidelines on the Joint Communiqué*. Retrieved 5 30, 2025, from Peace Agreement:
<https://www.peaceagreements.org/agreements/972>

Pedersen, J. (2021). Humanitarian Action and Peacebuilding: Incompatible or Complementary. In T. McNamee, & M. Muyangwa, *The State of Peacebuilding in Africa* (pp. 257-275). Washington: palgrave macmillan.

Pinay Collection. (2024, 10 13). *Islam in the Philippines: Roots and Resistance*. Retrieved 5 10, 2025, from pinaycollection.com: <https://pinaycollection.com/blogs/news/islam-in-the-philippines-roots-and-resistance>

Ponkraz, S., Maunder, N., Bailey, S., & Coppens, V. (2017). *Study on approaches to assess cost-effectiveness of DG ECHO's humanitarian aid actions*. Belgium: ADE/Analysis For Economic Decisions.

Presidency of Gloria Macapagal Arroyo. (t.y.). *Presidency of Gloria Macapagal Arroyo*. Retrieved Temmuz 10, 2025, from WIKIPEDIA The Free Encyclopedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Presidency_of_Gloria_Macapagal_Arroyo

Principles and Good Practice of GHD. (2014, November 17). *Good Humanitarian Donorship*. Retrieved Aralık 15, 2024, from 24 Principles and Good Practice of Humanitarian Donorship: <https://www.ghdinitiative.org/ghd/gns/principles-good-practice-of-ghd/principles-good-practice-ghd.html>

Protection. (t.y.). Retrieved Haziran 13, 2025, from unchr.org: <https://www.unhcr.org/what-we-do/protect-human-rights/protection>

Pulta, B. (2024, September 9). *SC affirms Bangsamoro Organic Law; rules Sulu not part of BARMM*. Retrieved Temmuz 5, 2025, from Philippine News Agency: <https://www.pna.gov.ph/articles/1232948>

Ray, M. (2010, July 01). *Live Aid, benefit concert 1985*. Retrieved Ocak 12, 2025, from Britannica: <https://www.britannica.com/event/Live-Aid>

Republic ACT NO. 6734. (1989, August 1). Retrieved Ekim 10, 2024, from Supreme Court E-Library: <https://elibrary.judiciary.gov.ph/thebookshelf/showdocs/2/2015>

Red Cross. (2015, August). *The Fundamental Principles*. Retrieved Haziran 24, 2025, from ICRC.org: https://www.icrc.org/sites/default/files/topic/file_plus_list/4046-the_fundamental_principles_of_the_international_red_cross_and_red_crescent_movement.pdf

Red Cross EU. (t.y.). *seven basic prensible*. Retrieved Haziran 29, 2025, from Red Cross EU Office: https://redcross-eu.translate.google/about/seven-fundamental-principles?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=tc

Reliefweb. (t.y.). *Reports*. Retrieved 8 1, 2025, from rw response: <https://response.reliefweb.int/philippines/community-engagement-community-practice>

respicio&co. (2025, July 3). *Philippine President's Power to Declare Martial Law*. Retrieved Temmuz 17, 2025, from respicio&co.: <https://www.respicio.ph/commentaries/philippine-presidents-power-to-declare-martial-law>

Rivera, T. C. (2006, 3 31). The Struggle of The Muslim People in the Southern Philippines: İndependence or Autonomy. 101-109. Tokyo, Japonya: Asia-Pacific Research Center. doi:10.34577/00003029

Rongalerios, J. (2021, 9 30). *A Comprehensive Analysis of The Jabidah Massacre*. Retrieved 8 1, 2025, from scribd: <https://www.scribd.com/document/550192599/THE-JABIDAH-MASSACRE>

Salem, E. (2021, Ağustos 18). Türkiye'deki Bangsamoro Öğrencileri Arasında Dijital Alt-Milliyetçilik. *Yüksek Lisans Tezi*. BURSA, Türkiye: T.C. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Saray, G. (2014, Eylül 17). Dış Yardımlar: Türkiye Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. ÇANKIRI, TÜRKİYE: T.C. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Sevinç, B., Durmuş, S., & Vagas, M. A. (2015). Filipinler ve Moroların Mücadelesi: MNLF ve MILF. In B. Sevinç, & İ. Çiftçi, *Uzakdoğu'dan Güney Asya'ya Şiddet ve Terörizm* (pp. 99-140). Ankara: KARINCA Yayınları. Retrieved 6 24, 2025, from https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/45580844/Filipinler_ve_Morolarin_Mucadelesi_MNLF_ve_MILF-libre.pdf?1463085269=&response-content-

disposition=inline%3B+filename%3DFilipinler_ve_Morolarin_Mucadelesi_MNLF.pdf&Expires=1750770525&Signature=Sm-Vy16BkXDCFo6

Social Reconstruction. (t.y.). Retrieved Haziran 15, 2025, from United States Institute of Peace: <https://www.usip.org/guiding-principles-stabilization-and-reconstruction-the-web-version/social-well-being/social-reconst>

Stankovitch, M. (1999, 4). *Compromising on Authonomy Mindanao Transition*. Retrieved 5 1, 2025, from Conciliation Resources: <https://www.c-r.org/accord/philippines%E2%80%93mindanao/islamic-diplomacy-consultation-and-consensus-1999>

Strachan, A. L. (2015, ARALIK). *Conflict Analysis in Muslim Mindanao*. Birmingham: Governance - Social Development - Humanitarian- Conflict.

Şahin, S. (2022, Eylül 20). *Uluslararası Çatışma Çözümü ve Arabuluculuk*. Ankara: Orion Kitapevi.

Şensivas, D. (2019, Mayıs 31). Propaganda Aracı Olarak İnsani Yardımın Kullanımı Hilal-i Ahmer(Kızılay) Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. İSTANBUL: T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (t.y.). *Türkiye'nin Uluslararası Acil İnsani Yardımları*. Retrieved Haziran 30, 2025, from T.C. Dışişleri Bakanlığı: https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin_insani-yardimlari.tr.mfa

Tanrıverdi, G. (2018, Nisan 6). Filipinler'de Barış Süreci. *Doktora Tezi*, 1-323. İSTANBUL, TÜRKİYE: T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı. Retrieved from MILF starts shift to non-armed political party with UBJP.

Taya, S. L. (2007, June 30). The Political Strategies of the Moro Islamic Liberation Front for Self-Determination in the Philippines. *INTELLECTUAL DISCOURSE*.

Team, Orange. (2019, 10 12). *World Vision, DSWD Distribute 66,000 Sacks of Rice To Marawi Crisis-Affected Families*. Retrieved 8 5, 2025, from Orange Magazine: <https://orangemagazine.ph/2019/world-vision-dswd-distribute-66000-sacks-of-rice-to-marawi-crisis-affected-families>

Temel, D. (2024). Balkanlarda Pozitif Barış Arayışı: Bosna Hersek Örneği. İstanbul.

Thalang, C. n. (2017, 4 18). *Malaysia: Southeast Asian Peacemaker?* Retrieved 8 1, 2025, from Australian Institute of International Affairs: <https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/malaysia-peacemaker>

The Lawphil Project. (2018, August 27). *The Lawphil Project*. Retrieved Temmuz 14, 2025, from Republic of the Philippines Congress of the Philippines Metro Manila: https://lawphil.net/statutes/repacts/ra2018/ra_11054_2018.html

The Nobel Prize. (t.y.). *Nansen Intenational Office for Refugees, History*. Retrieved Temmuz 15, 2025, from The Nobel Peace Prize, 1938: <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1938/nansen/history/>

The Tripoli Agreement. (1976). Retrieved Ekim 16, 2024, from hdcentre.org: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2016/06/The-Tripoli-Agreement-1976.pdf>

The World Bank. (2023, December). *Mindanao Trust Fund Report Completion Report 2005-2022*. Retrieved Haziran 17, 2025, from worldbank: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099062424061142369/pdf/P179690-fb9c9f37-6e99-48c7-9ec0-58eb2774975a.pdf>

TİKA. (2023). *Türkiye Kalkınma Raporu*. Retrieved Ocak 27, 2025, from [www.tika.gov.tr: https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2024/12/TR-Kalkinma-Yardimlari-Istatistikleri-Ozet-Tablo-2023.pdf](https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2024/12/TR-Kalkinma-Yardimlari-Istatistikleri-Ozet-Tablo-2023.pdf)

Tosun, S. (2022, Mayıs 30). Kamu Diplomasisinde Uluslararası İnsani Yardım ve Destek Kapsamında Türkiye'nin Yumuşak Güç Uygulamaları : Sudan Ülke Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. ÇANKIRI, Türkiye: T.C. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

Türk Kızılay. (t.y.). *Kurumsal, Tarihçemiz*. Retrieved Temmuz 17, 2025, from Türk Kızılay: <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz>

UN Peacekeeping. (t.y.). *Protection of Civillian Mandate*. Retrieved Haziran 13, 2025, from [peacekeeping.un.org: https://peacekeeping.un.org/en/protection-of-civilians-mandate](https://peacekeeping.un.org/en/protection-of-civilians-mandate)

UN Peacemaker. (2024, 5). *The Tripoli Agreement*. Retrieved from [peacemaker.un.org: https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2024/05/ph761223tripoli20agreement.pdf](https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2024/05/ph761223tripoli20agreement.pdf)

UNCHR. (t.y.). *Nansen Refugee Award*. Retrieved Temmuz 17, 2025, from UNCHR: <https://www.unhcr.org/about-unhcr/overview/nansen-refugee-award/about-award>

Uslu, F., & Demir, E. (2023, Haziran). Nitel Bir Veri Toplama Tekniği: Derinlemesine Görüşme. Ankara.

van Voorst, S., Resodihardjo, S. L., & Schneiker, A. (2022, October 18). Humanitarian aid NGOs' accountability towards large donors: the case of the European Union's DG ECHO. *Journal of International Humanitarian Action*.

Vesga, Y. A. (2025). A review of approaches and methods in peacebuilding. *epsir*, 3.

- Yaman, S. (2018, Haziran). İnsani Yardım ve Barış İnşası İlişkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. Gaziantep, Türkiye: T.C. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Yılmaz, M. E. (2006). Third-Party Intervention in International Intervention in International Conflict: Peacemaking and Peacekeeping in the Post Cold War Era. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, 32.
- YTB. (2021, Ağustos 20). *II. Bangsamoro Hukukçu Yetiştirme ve Sertifika Programı*. Retrieved Haziran 15, 2025, from ytb.gov.tr: <https://ytb.gov.tr/haberler/ii-bangsamoro-hukukcu-yetistirme-ve-sertifika-programi>
- Zanker, F. (2014, Ocak 18). Legitimate Representations: Civil Society Actors in Peace Negotiations Revisited.
- Zeynalli, G. (2023, Temmuz 25). Karşılaştırmalı Vaka Çalışması Ekseninde Ülkelerin İnsani Yardım Politikaları: Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve Rusya Örnekleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.

EK:

MÜLAKAT SORULARI

1. Bize biraz kendinizden bahsedebilir misiniz?
2. Bu STK ne zaman kuruldu?
3. Bulunduğunuz coğrafyadaki iş olanaklarından bahsedebilir misiniz? Üniversiteden mezun olan gençler daha fazla iş fırsatı bulabiliyor mu? Hangi tür işler daha çok talep görüyor?
4. Bangsamoro ile Filipinler'in diğer bölgeleri arasında farklar var mı? Bangsamoro neden özel bir bölge, neden Filipinler'in diğer adaları özerklik ya da bağımsızlık istemiyor? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?
5. Süreci incelediğimde, uzun süreli çatışmaların ardından ulusal hükümet ile MILF arasındaki ilişkilerin yerini barış görüşmeleri ve müzakerelere bıraktığını görüyorum. Sizce tarafları barış sürecine götüren faktörler nelerdir?
6. Barış sürecine, Filipinler ve MILF dışında, devlet ya da STK gibi başka aktörler katıldı mı?
7. Çatışma döneminde insani yardım kuruluşları bölgede ne tür faaliyetler yürütmekteydi? Bize bahsedebilir misiniz?
8. Bir STK olarak, sizin kuruluşunuz ne tür projeler yürütüyor? Projelerinizden bize bahseder misiniz?
9. Moro bölgesi için yürüttüğünüz bu projelerle asıl hedefiniz/amacınız nedir?
10. Hangi ulusal veya uluslararası kurumlarla iş birliği yapıyorsunuz? Bu projeler ne tür faaliyetleri kapsıyordu bilgi verebilir misiniz?
11. Yürüttüğünüz faaliyetler BARMM'ın (Bangsamoro Özerk Bölgesi'nin) gelecekteki sürecine katkı sağlıyor mu? Nasıl sağlıyor? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?
12. İnsani yardım kuruluşlarının faaliyetlerinde eksik kalan yönler var mı? Sizce bölgenin sosyo-ekonomik kalkınması açısından hangi projelere daha çok ihtiyaç var? Başka hangi konularda eksiklik görüyorsunuz?
13. İnsani yardım kuruluşları, çatışma bölgelerinden halkın güvenli bölgelere tahliyesine yönelik bir faaliyet yürüttü mü?

14. Çatışma sonrasında STK'ların Moro bölgesinde gerçekleştirdiği rehabilitasyon projeleri oldu mu? Olduysa, bunların kapsamı ve etkileri hakkında bilgi verebilir misiniz?

15. Çatışma döneminde, sivillerin korunmasını amaçlayan herhangi bir STK faaliyetini gördünüz mü?

16. Yerel toplumu ve uluslararası toplumu, bölgede neler olup bittiği konusunda bilgilendirmeye yönelik gözlem ve rapor hazırlama faaliyetleriniz var mı? (Uluslararası STK'lar için durum nedir?)

17. Son olarak, eklemek istediğiniz başka bir husus ya da önerileriniz var mı?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgi

Adı Soyadı : Fırat AYDIN

Doğum Yeri ve Tarihi :

Elektronik posta :

İletişim Adresi :

Eğitim

Lisans Üniversite : Anadolu Üniversitesi İktisat ve İdari Bilimler Fakültesi

Y. Lisans Üniversite : Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Asya Çalışmaları Tezli
YL Programı

Konferans listesi : 12-14 Aralık 2024, IV. Uluslararası Hitit Güvenlik Çalışmaları
Kongresi, “Filipinler’de Bangsamoro Kimliğinin Tarihi ve
Özerklik Süreci”

Sertifikalar

: OCHA-AFAD Humanitarian Response Mechanism

ISDB – SESRIC Enhancing Humanitarian Response

YTB- Memur-Sen – Uluslararası İlişkiler Programı

T.C. İçişleri Bakanlığı- İstihbarata Karşı Koyma ve Yurt Dışı Güvenlik
Eğitimi